

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

www.emu.ee
Eesti Maaülikool
Estonian University of Life Sciences
Majandus- ja sotsiaalinstituut
Institute of Economics and Social Sciences

Maapiirkond noorte elu- ja ettevõtluskeskkonnana

Teostaja:

**Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje
püsihindaja**

Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Majandus- ja sotsiaalinstituut

Eesti Maaülikool

Tartu 2016

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Uuringu metoodika	6
2. Ülevaade noortest rahvastiku ja asustuse koosseisus	9
3. Varasemad hinnangud elu- ja ettevõtluskeskkonnale. Dokumendianalüüs	16
4. Küsitluse tulemused	24
4.1. Linna ja maapiirkonna noorte hinnangute erinevused maapiirkonnale kui elukeskkonnale	24
4.2. Motiveerivad ja takistavad tegurid maapiirkonna elukeskkonnas	25
4.3. Elukeskkonda kirjeldavad komponendid.....	27
4.3.1. Turvalisus, rahu ja privaatsus	28
4.3.2. Töö	29
4.3.3. Transport	30
4.3.4. Kool ja lasteaed	31
4.3.5. Vaba aeg.....	32
4.4. Elamispinna seisukord ja komponendid	33
4.4.1. Eluruumis olevad komponendid.....	35
4.5. Hinnang kogukonnale	36
4.6. Noored ettevõtjad maapiirkonna ettevõtluskeskkonnas.....	37
4.6.1. Ettevõtjate vanus ja arv maapiirkonnas.....	37
4.6.2. Uuritud ettevõtluskeskkonna komponendid maapiirkonnas	41
4.6.2.1. Kommunaalteenused	42
4.6.2.2. Transport	43
4.6.2.3. Toetused	44
4.6.2.4. Ettevõtluspind.....	45
4.6.3. Soovid ja vajadused ettevõtluskeskkonnas	46
4.7. Riigipoolsed tegevused, mis soodustaksid elukohavahetust maale või maale elama jäämist	47
4.8. Noortele ja maapiirkonda suunatud olemasolevad toetused	51
4.8.1 Eesti maaelu arengukava 2014–2020 meetmed	52
4.8.2 Pilootprogramm „Noored Setomaale“	53
4.8.3 Hajaasustuse programm.....	53
4.8.4 KredExi toetused	55
4.9. Küsitlustulemuste arutelu fookusgrupis.....	55

5 Arutelu ja ettepanekud	58
5.1. Ettepanekud ja tulemuste arutelu	58
Kokkuvõte	63
Kasutatud kirjandus	65
Lisad.....	66

Sissejuhatus

Maapiirkondi hinnatakse elukeskkonnana kõrgelt, ent sellest hoolimata seab paljudes riikides noorte lahkumine küsimärgi alla maapiirkondade jätkusuutlikkuse. Noorte puhul on probleemi allikaks enamasti karjäär. Kõrgema hariduse ja sellele vastava erialase töökoha saamiseks ollakse sunnitud elama asuma linnadesse või nende lähedusse. Selliseid arenguid võib täheldada pärast taasiseseisvumist Eestis ja teistes Ida-Euroopa riikides, mil varasem stabiilsus ja kaitstus turujõudude eest asendus isikliku elutee kujundamisega (Schucksmith 2010:16–17). Veelgi laiemalt võib noorte maapiirkondadest lahkumist seostada individuaalsust ja mobiilsust rõhutava tarbimiskultuuriga, mis hägustab sidet igasuguse kohalikkusega (Jamieson 2000:203). Sellest hoolimata oli 2009. aastal võrreldes teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega Balti riikides kõige kõrgem maapiirkonnas elavate 15-24-aastaste osakaal maapiirkonna elanikest (moodustades enam kui 16% maapiirkonna elanikkonnast) (Schucksmith 2010:14). Selline tulemus on tõenäoliselt mõjutatud teatud demograafilistest arengutest ja maapiirkonna määratlusest.

Uuring on Eesti maaelu arengukava (edaspidi MAK) 2016. aasta püsihindamise hindamisplaani osa. Uuringu eesmärgiks on analüüsida ja kirjeldada maapiirkonda noorte elu- ja ettevõtluskeskkonnana, kaardistada noorte vajadused ja soovid seoses nende elu- ja ettevõtluskeskkonnaga ning teha ettepanekuid maapiirkonna atraktiivsemaks muutmiseks.

Lähtutakse järgnevatest uurimisülesannetest:

- 1 Kirjeldada noorte ja maapiirkonna ning –ettevõtluse vahelist suhet, sh karaktiseerida maale elama asuvat noort:
 - a. noorte arv maa-asulates ja osakaal Eesti noortest;
 - b. maal elavate inimeste arv, kes on huvitatud maale jäämisest või pärast õpinguid sinna tagasi tulemisest ning tegelema maal ettevõtlusega;
 - c. maale kolimisest ja seal elamisest huvitatud inimese tunnused;
 - d. maapiirkonnas ettevõtlusega tegelemisest huvitatud inimese tunnused, sh elukoht, sugu, vanus, haridustase jne.
- 2 Kirjeldada maapiirkonda noorte elu- ja ettevõtluskeskkonnana:
 - a. maapiirkonnas noorte elamist ja töötamist (sh ettevõtlusega alustamist) soodustavad ja takistavad tegurid;
 - b. maapiirkonnas noorte ettevõtluse alustamise ja arendamise tingimused ja võimalused;
 - c. noorte elu- ja ettevõtluskeskkonna tingimuste ja võimaluste võrdlus maapiirkonna ja maapiirkonna määratlusest väljajäävate valdade (Kiili vald, Viimsi vald, Harku vald, Rae vald, Saue vald, Saku vald) vahel;
 - d. noorte välja- ja sissekäike maal, sh põhjused ja peamised väljarände sihtkohad.
- 3 Kirjeldada noorte vajadusi ja soovide seoses maal elamise ja ettevõtlusega tegelemisega:
 - a. noorte soovid ja vajadused, mis motiveeriksid neid maale elama jääma või sinna elama tulema;
 - b. noorte soovid ja vajadused maapiirkonna elamistingimuste ja elukeskkonna osas;
 - c. noorte vajadused ja soovid maapiirkonna ettevõtluskeskkonna osas, sh tingimused, mis motiveeriksid noori maapiirkonnas ettevõtlusega alustama või olemasolevat ettevõtlust arendama;

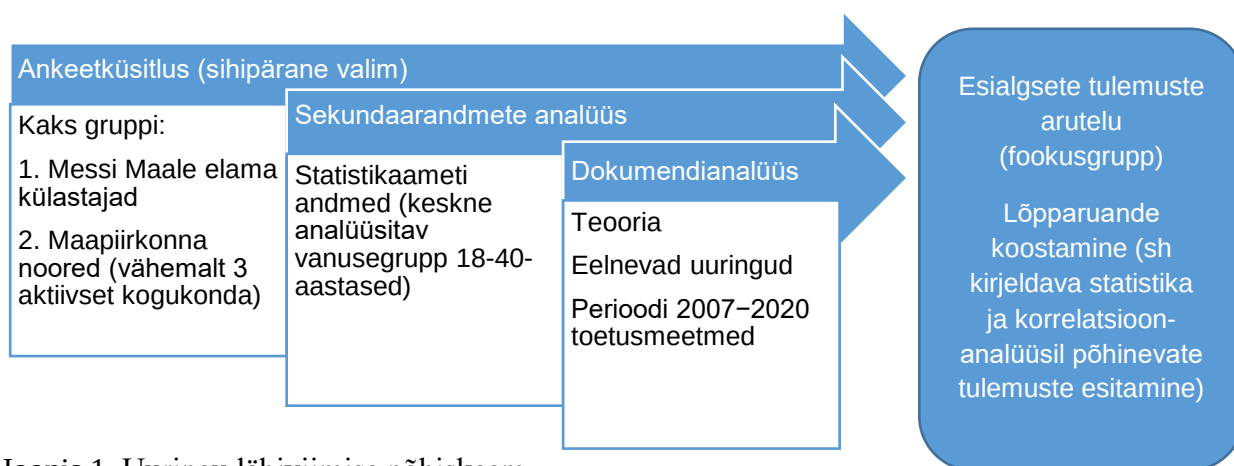
- d. tegevusalad, millega noored sooviksid maal tegeleda.
- 4 Olemasolevate toetusmeetmete sisuanalüüs noorte eluolu ja ettevõtlust toetavas vaates:
- a. ülevaade toetusmeetmetest, sh noorte eluolu ja ettevõtlust toetavad kohalikud algatused;
 - b. ettepanekud olemasolevate meetmete tõhustamiseks;
 - c. uued toetusmeetmed, mis tõstaksid noorte huvi maal elada ning arendada sealset majanduslikku ja sotsiaalset keskkonda.

Uuringu metoodika töötas välja ja koostas Mati Mõtte, andmeid analüüsis ja tulemuste peatüki koostas Maria Isabel Runnel, toetusmeetmeid analüüsis ja vastava peatüki koostas Jüri Lillemets. Uuringu küsimustikud koostas ja andmekogumise viis läbi kogu uuringumeeskond.

1. Uuringu metoodika

Uuringu läbiviimisel kasutati kombineeritud andmekogumise ja võrdluste metoodikat, et tagada objektiivsus, valiidsus ja reliaablus. Statistikaameti andmetel elas 1. jaanuari 2016. a seisuga Eestis 400 306 noort (18–40-aastased). Kuna uuringu sihtgrupi üldkogum oli suur, täpsustati sihtgruppi ning andmekogumine toimus kahes erinevas grupis (Joonis 1). Gruppide moodustamisel ja võimalike isikute valimisel lähtuti eesmärgist koguda noortelt võimalikult palju väärtuslikku maapiirkonnaga seotud infot järgmise loogika alusel:

- noored, kes on mõelnud ja omavad teatud soovi maale elama asumiseks;
- noored, kes elavad maal ja sealne kogukond on piisavalt aktiivne;
- noored, kes on kolinud viimastel aastatel maale ja omavad lühiajalist maal elamise kogemust.

Joonis 1. Uuringu läbiviimise põhiskeem

Allikas: Autori koostatud

Uuringu struktureerimisel rakendati dokumendianalüüsi, millega kaardistati eelnevad uuringud ja selgitati olemasolevate toetusskeemide põhialused noorte sihtgruppi arvestades. Dokumentide läbitöötamisel võeti aluseks uurida noortega seotud muutuste kajastamine alates 1990. aastate algusest. Samuti hõlmas dokumendianalüüs hetkeolukorra kaardistamist noorte osakaalu leidmiseks Eestis 2015. aasta andmetel.

Uuringu eesmärgi täitmisel ei määratletud väga täpset noorte vanusegruppi ja küsitlemisel ei jälgitud vanusegruppide täituvust, kuna Maaeluministeeriumi poolt 19. veebruaril 2016. a läbiviidud uuringu eelarutelu esindusorganisatsioonidega tõi välja noorte vanuse kohta varieeruvad hinnangud. Küsitluse läbiviimisel lähtuti eeldusest, et maapiirkonnas elamise ja ettevõtlusega seotud tegurid ei sõltu oluliselt isiku vanusest ja on sarnased. Teisalt paljudes toetusmeetmetes üheks abikõlblikkuse kriteeriumiks on isiku vanus (seatud on ülemine vanusepiir), kui rakendatava meetmega soovitakse saavutada spetsiifilisi, näiteks vanuselise struktuuriga seotud eesmärgi (kui isikute arvu soovitakse mõnes vahemikus oluliselt mõjutada). Ulatusliku eesmärgi ja laialdasi tegevusi toetava meetme puhul on vanusepiiri küsimus oluline üksnes minimaalse ja maksimaalse vanusepiiri kehtestamisel.

Ankeetküsitlus baseerus mittetöenäosuslikul valimil, milleks oli sihipärane valim. Valimi moodustamise aluspõhimõtete selgitamiseks kasutati ekspertteadmisi ja Maaeluministeeriumi poolt korraldatud eelarutelu tarvis läbi viidud küsitluse tulemusi. Selgus, et valimisse võiksid kuuluda isikuid, (1) keda iseloomustab huvi maal elada (sinna asumine) või kes elab maal ning (2) kes kuuluvad vanusegruppi 24–40-aastased. Valimi realiseerimisel isikute vanust ning maal elamist või huvi maapiirkonnas elamise vastu jäiga kriteeriumina ei käsitletud. Oluline oli huvi maapiirkonna vastu ja teadlikkus maapiirkonnas toimuvast. Kuna inimeste elu- ja tegevuskoha valik on pikema perioodi jooksul läbikaalutud otsus ning valikute tulemus, siis antud selektiivsuse kaudu eeldati oluliste andmete selekteerimist ja täpsema tulemuse saavutamist.

Aktiivses kogukonnas (piirkonnas) elavate noorte küsitluse eesmärk oli eelkõige saada infot maal elamise kitsaskohtadele. Aktiivsed kogukonnad valiti välja koostöös MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant esindajaga (kolm piirkonda). Küsitluse läbiviimisel kasutati selektiivset valimit, kuhu kuulusid kogukonna edendajad. Valimisse kuulus ka Setomaa piirkond ning küsitluse valimisse kuulusid toetuskeemi Noored Setomaale 2015 toetuse taotlejad (toetuskeemi sihtgrupp oli 21–40-aastased Setomaa noored). Kuna aktiivsete kogukondade vastamise määr jäi tagasihoidlikuks, laiendati valimit ja küsitlusse kaasati ka teiste maapiirkondade elanikud.

Andmete kogumiseks koostati kaks erinevat, kuid sisult suhteliselt sarnast küsimustikku. Üks variant messi Maale elama külastajatele (edaspidi messikülastaja) ning teine variant noortele, kes juba elasid maapiirkonnas ehk aktiivsete kogukondade liikmetele (lisa 3 ja lisa 4). Messikülastajate küsimustiku eesmärk oli tuvastada messikülastajate soove ja vajadusi, mis seostusid maapiirkonnaga (edaspidi soovide ja vajaduste kaardistamine). Aktiivsele kogukonnale suunatud küsimustiku eesmärk oli kirjeldada maapiirkonda kui elukeskkonda. Ankeetides esitatavad küsimused olid peamiselt struktureeritud, st küsimused olid valikvastuste ja/või hindamisskaaladega, kuid lisatud olid ka avatud vastuse andmise võimalused. Valminud küsitlusankeet kooskõlastati tellijaga ja MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant esindajaga.

Küsitluse kohta käiva info ja ankeetide levitamisel kasutati värbamis- ja kommunikatsiooniplaani. Kommunikatsioonis esitati uuringu eesmärk ja motiveeriv sõnum küsitluses osalemiseks. Info jagamisel kasutati järgmiseid kanaleid:

- sotsiaalvõrgustikud (eelkõige Facebook);
- e-posti kasutamine ja kogutud aadressidele teavituskirjade saatmine;
- koostöö MTÜ Eesti Külaliikumise Kodukant ja Setomaa esindajatega jõudmaks sihtrühmani;
- messil kasutati digiekraani üleskutsega osaleda küsitluses.

Eesmärgiks seati koguda vastuseid 150 isikult. Messikülastajate küsitlemise planeerimisel võeti eelduseks, et messi Maale elama külastab üle 1000 maaelu huvilise.

Messikülastajate küsitlused toimusid 23. aprillil 2016. a Tartus ja 14. mail 2016. a Tallinnas. Messil püüti saavutada kontakt iga külastajaga ning küsitlusele vastamine oli vabatahtlik. Respondendid täitsid ankeete iseseisvalt arvutis või paber kandjal messi toimumise ajal kohapeal. Aktiivses piirkonnas elavate noorte küsitlus toimus 23. aprillist kuni 14. maini 2016. a. Andmete kogumisel kasutati LimeSurvey veebiküsitluskeskkonda. Vastused saadi 242 isikult. Ankeetküsitlusele vastanud isikute valimi tunnused on esitatud Tabel 1.

Tabel 1. Küsitlusele vastajate profiil

		Messikülastajad		Aktiivne kogukond		Kokku	
		Arv	Osakaal tunnuses	Arv	Osakaal tunnuses	Arv	Osakaal tunnuses
Kokku		174		68		242	
Elukoht	Linn	116	68%	0	0%	116	49%
	Maa	55	32%	68	100%	123	51%
Sugu	Mees	39	23%	21	31%	60	25%
	Naine	132	77%	47	69%	179	75%
Vanus	...- 19	8	5%	5	7%	13	5%
	20-29	52	30%	6	9%	58	24%
	30-39	69	40%	19	28%	88	37%
	40-49	34	20%	13	19%	47	20%
	50-59	6	3%	18	27%	24	10%
	60-...	3	2%	6	9%	9	4%
Haridus	Põhiharidus	8	5%	5	7%	13	5%
	Kutseharidus	7	4%	2	3%	9	4%
	Kesk(eri)haridus	54	32%	24	35%	78	33%
	kõrgharidus	101	59%	37	54%	138	58%

Andmeanalüüsil kasutati MS Exceli ja PASW Statistics 18 statistikaprogramme.

Ankeetküsitluse küsimused grupeeriti teemade lõikes. Kirjeldava ülevaate andmiseks analüüsiti näitajaid teemagruppide lõikes. Enne küsimuste grupeerimist leiti kõikidele küsimustegruppidele Cronbach α , mille näitaja ületas kõikide gruppide puhul 0,8. Gruppide kombineerimisel kasutati eelneva kirjanduse põhjal toodud kategooriad.

Erinevuste leidmisel kasutati vastavalt andmete normaaljaotusele vastavuse korral t-testi või mittevastavusel Wilcoxon analüüsi. Sarnasuste leidmisel kasutati Pearsoni ja Spearmani korrelatsioonanalüüsi.

Küsitlustulemuste esialgsete tulemuste täiendamiseks kasutati fookusgrupi meetodit, kus küsitluse tulemusel saadud hinnangute valideerimiseks ja kvantitatiivsete tulemuste täiendavaks tõlgendamiseks arutati tekkinud küsimusi fookusgrupi intervjuu vormis. Fookusgrupp toimus 30. augustil 2016. a Eesti Maaülikoolis. Fookusgrupist võtsid osa sotisaalpartnerid, ministeeriumite esindajad ja uuringumeeskond.

2. Ülevaade noortest rahvastiku ja asustuse koosseisus

Rahvastiku muutused on pikaajalised, mis tähendab seda, et nii negatiivsed kui ka positiivsed muutused võtavad küllaltki palju aega ja vajavad pikaajalist prognoosi või probleemide korral pikaajaliste abinõude rakendamist. Eestit iseloomustab alates 1950. aastatest linnastumine, mil linnarahvastiku osakaal ületas poole kogu rahvastikust. Alates 1970. aastast on maaliste asulate rahvastiku osatähtsus kogu rahvastikus olnud stabiilselt 30% (EMÜ 2011:25). 21. sajandi alguses on linnastumise protsessid mitmekesistunud ning samaaegselt toimub eeslinnastumine (rahvastik ja majandustegevus kandub linna tagamaale), vastulinnastumine (rahvastik kandub linnalisest piirkonnast kaugemale) ja taaslinnastumine. Mitmekesistunud linnastumisprotsesside taustal on muutunud rahvastiku vanuseline koosseis erinevates maalistes kohalikes omavalitsustes erinevalt. Valdavalt on vanemaealiste osakaal suurim valdades, kus on toimunud ka suurim elanike arvu vähenemine ning kiiresti kasvanud linnade tagamaal paiknevates valdades on suur laste, noorte ja perealiste osakaal (EMÜ 2011:31–36). Sõltumata linnastumise protsessist tuleb siiski aru saada, et linna- ja maapiirkonnad on mitmel viisil üksteisega seotud ja üksteisest sõltuvad ning vastandumise asemel on soovitatav leida sünergial ja koostööl põhinevaid piirkondlikke väärtuseid.

Rahvastiku analüüsimisel tuleb teada, et Eestis on defineeritud maapiirkonna mõiste kahel erineval viisil, mistõttu ka asustuse ja vanuselise struktuuri analüüsimisel võib kasutada erinevaid lähenemisviise. Riikliku statistika tegemisel lähtutakse Eesti haldus- ja asustusjaotuse klassifikaatorist (EHAK), kus rahvastikusündmuste esitamisel kasutatakse linnaliste ja maa-asulate jaotust. Linnaliste asulate hulka kuuluvad linnad, vallasisesed linnad ja alevid ning maa-asulate hulka alevikud ja külad. MAK 2007–2013 perioodil defineeriti maapiirkond EHAK jaotuse järgi, kuid maapiirkonnaks loeti lisaks alevikele ja küladele linnad ja vallasisesed linnad, mille elanike arv on väiksem kui 4000. MAK 2014–2020 perioodil on maapiirkonna tüpoloogias toimunud muudatus, kus maapiirkonnast jäeti välja vahetult Tallinnaga piirnevad vallad. Tallinnaga piirnevaid valdu iseloomustab vastulinnastumine ja suur elanikkonna kasv.

Lisaks hakkas Statistikaamet 2016. aastal rahvastikuanalüüsi tegema uuel meetodil, kasutades residentsuse indeksi mõistet. Elukohtaallikana kasutatakse rahvastikuloenduse asemel rahvastikuregistrijärgset elukohta. Meetodi vahetus mõjutab andmete võrreldavust varasema perioodiga. Seetõttu on uuringus analüüsitud perioodi 2012–2015 muutuseid.

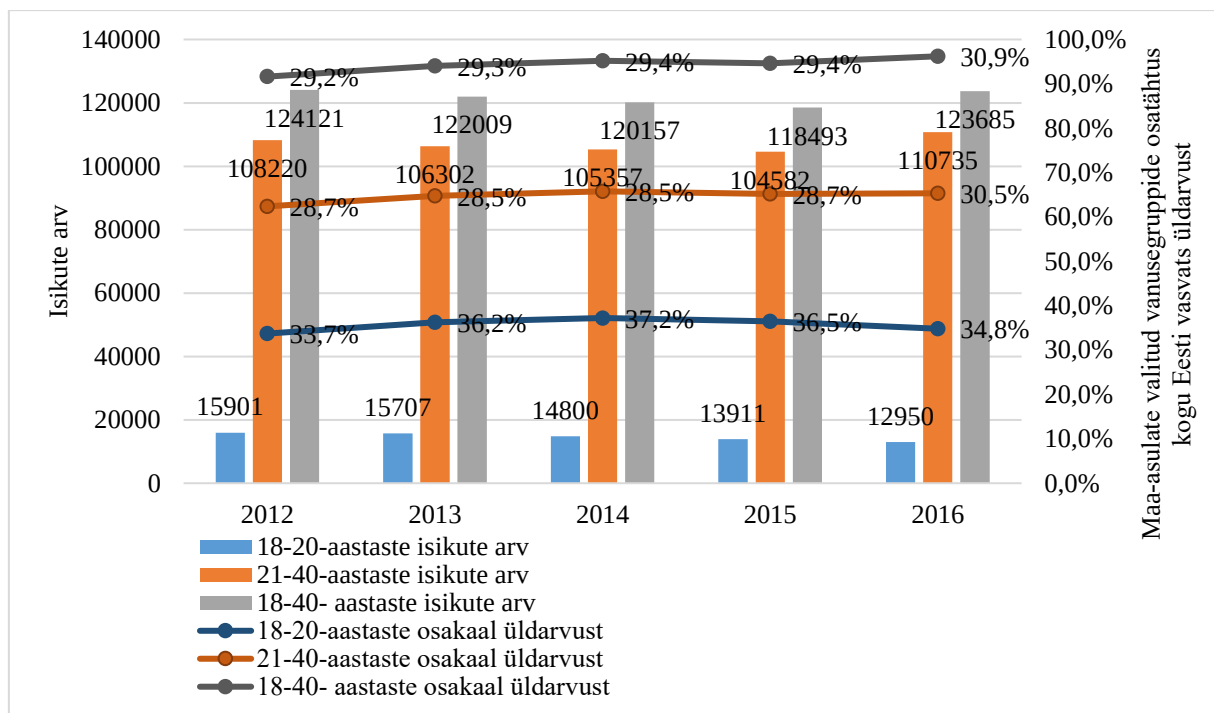
2015. aasta alguses oli Eestis 1,3 miljonit elanikku, kellest 31,7% elas maa-asulates, 5,8% elas Tallinna lähiümbruse valdades ning 62,5% üle 4000 elanikuga linnades. Perioodil 2012–2015 oli maa-asulate elanikkond stabiilselt 31,7–31,8% Eesti rahvastikust. 2016. aastal vähenenes see aga 0,3 protsendipunkti võrra (31,4%). Muutus on ilmselt tingitud andmete analüüsi meetoodika vahetusest. Samal perioodil on maa-asulates vähenenud 18–40-aastaste isikute arv. Kui 2012. aastal elas maa-asulates 124,1 tuhat 18–40-aastast isikut, siis 2015. aastal 118,5 tuhat 18–40-aastast isikut (vähenemine 1,0 protsendipunkti). Ilmselt meetoodika muutuse tõttu on 2016. aastal 18–40-aastaste isikute arv maa-asulates tõusnud 123,6 tuhande isikuni, kuid jäädes siiski alla 2012. aasta tasemele. Oluline on tähele panna, et 18–40-aastaste isikute osakaal Eesti rahvastikust on vaadeldaval perioodil vähenenud 1,6 protsendipunkti, mis viitab ühtlasi Eestist väljarändele (Tabel 2).

Tabel 2. Rahvastiku jagunemine linnaliste asulate ja maa-asulate lõikes perioodil 2012–2016

		2012	2013	2014	2015	2016
Vanusegrupid kokku	linnaliste asulate rahvastik, tuhat elanikku	903,82	901,67	898,48	897,33	901,25
	maa-asulate rahvastik, tuhat elanikku	421,40	418,51	417,34	415,94	413,12
	maa asulate rahvastiku osakaal	31,8%	31,7%	31,7%	31,7%	31,4%
Vanusegrupp 18-40-aastased	linnalised asulad, tuhat elanikku	300,46	294,32	288,68	284,01	276,14
	maa-asulad, tuhat elanikku	124,12	122,01	120,16	118,49	123,69
	vanusegrupi osakaal maa-asulate rahvastikust	29,5%	29,2%	28,8%	28,5%	29,9%
	vanusegrupi osakaal kogu Eesti rahvastikust	32,0%	31,5%	31,1%	30,6%	30,4%

Allikas: Statistikaamet (RV0241; autori koostatud)

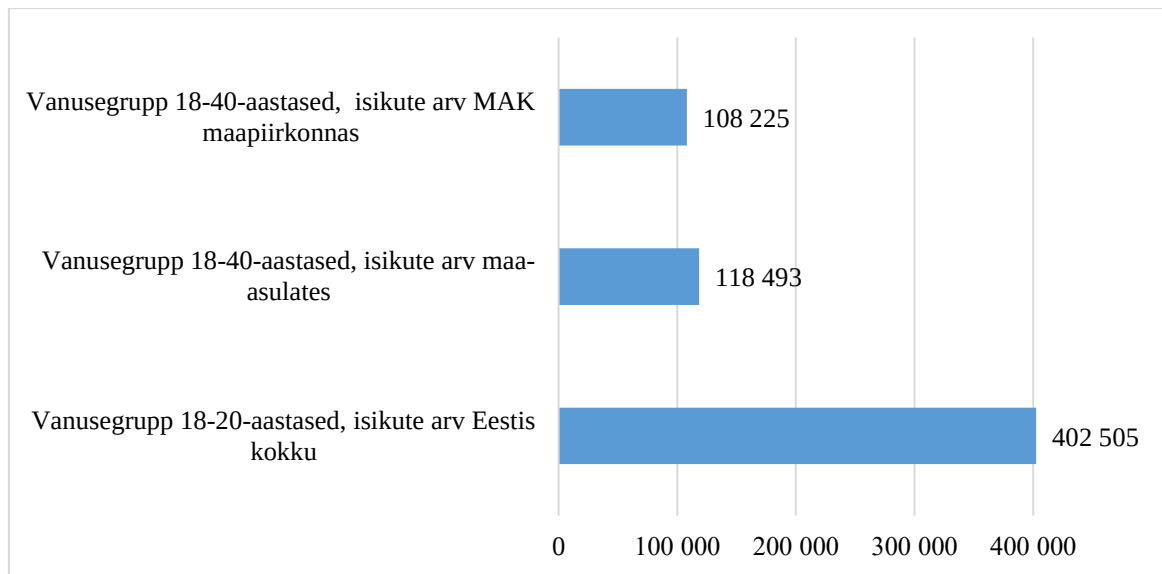
Analüüsid detailsemalt erinevate vanusegruppide osakaalu Eesti ja maa-asulate võrdluses, siis kõige suurem muutus on toimunud 18–20-aastaste isikute grupis. Kui 2012. aastal elas maa-asulates nimetatud vanusegrupis 19,9 tuhat isikut, siis 2016. aastaks langes sama näitaja 12,9 tuhande isikuni. Samal ajal on antud vanusegrupi isikute osakaal Eesti sama grupi üldarvuga võrreldes suurenenud. Võrreldes aastate lõikes 18-40 aastaste isikute osakaalu, siis 2015. aastaks on toimunud positiivne muutus 2,8 protsendipunkti ning 2016. aastaks 1,1 protsendipunkti. Vaadates vanusegruppide 21-40- aastased ja 18-40- aastased isikud arvu muutust maa-asulates, siis perioodil 2012–2015 märgitud gruppide vahel suurt muutuse erinevust ei ole. Samas 2016. aastaga võrreldes tekib oluline nihe, mis on tingitud ilmselt andmete kogumise metoodikast. Gruppides isikute arv väheneb ja samas on maa-asulates elavate noorte osakaal võrreldes kogu Eesti noorte üldarvuga võrreldavate gruppide lõikes suurenenud (Joonis 2). Andmete võrreldavuse huvides soovitame kasutada 2015. aasta näitajaid, mille alusel elas maa-asulates 118 493 ja Eestis 402 505 18-40-aastast isikut. Seega elas 2015. aastal maa-asulates 29,4% Eestis elavatest 18-40-aastastest isikutest. Aastatel 2012–2015 vähenes maa-asulates elavate 18-40-aastaste arv 4,5% (5 628 inimese) võrra ja nende osakaal samal ajal kõikidest Eestis elavatest inimestest vanuses 18-40 eluaastat suurenes 0,2% võrra. Detailsemalt on esitatud vanusegruppide dünaamika lisas 2.

Joonis 2. Valitud vanusegruppides isikute arv maa-asulates ja vanusegruppide osatähtsuse võrdlus kogu Eesti vastava näitajaga (%) perioodil 2012–2016

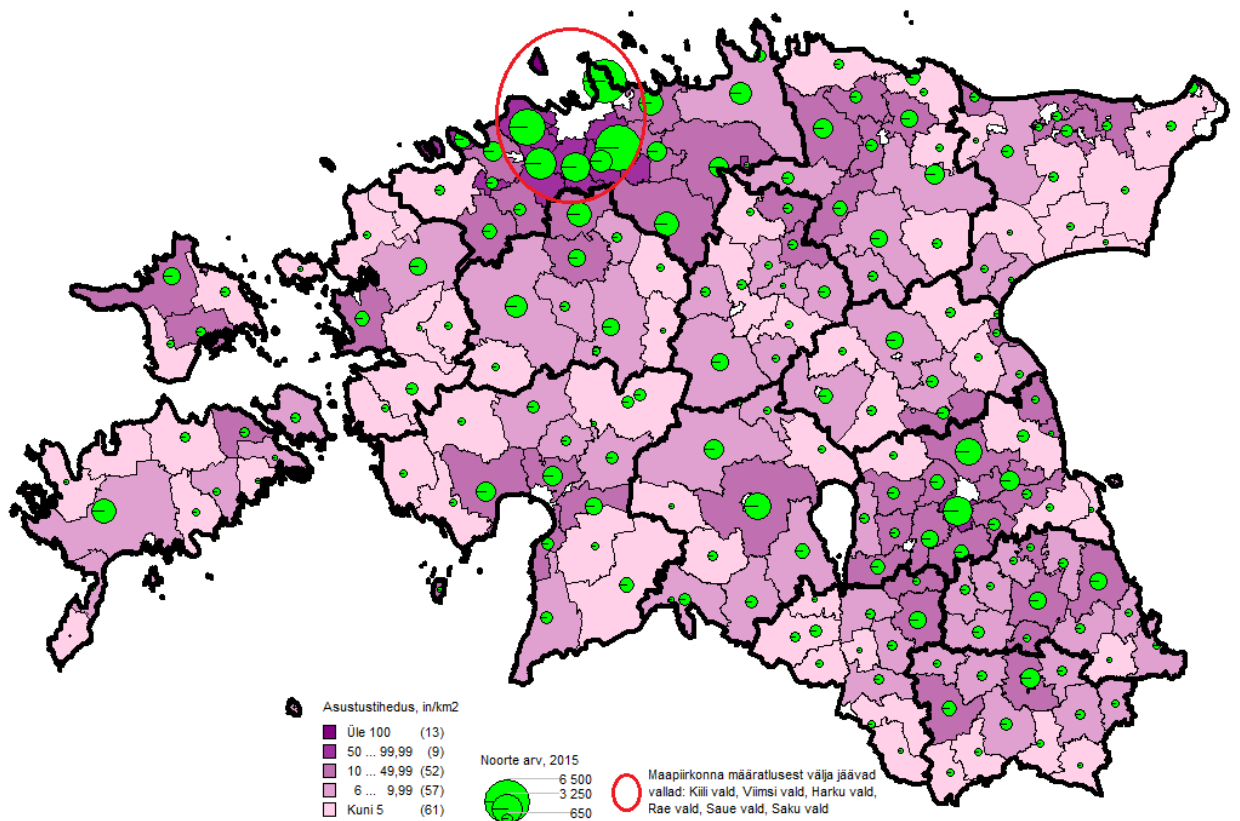
Allikas: Statistikaamet (RV0241, autori koostatud)

Kuna Eestis rakendatakse maapiirkonnale suunatud toetusi peamiselt läbi MAK 2014–2020 meetmete, siis analüüsiti 18-40-aastaste isikute arvu ja osakaalu MAK 2014–2020 maapiirkonna definitsiooni tähenduses (välja jäävad kuus Tallinnaga piirnevat valda: Kiili vald, Viimsi vald, Harku vald, Rae vald, Saue vald, Saku vald). Eestis on alates 2012. aastast toimunud mitmeid kohalike omavalitsuste liitumisi, mille tõttu on järgnev ülevaade koostatud vaid 2015. aasta kohta. 2015. aastal elas maapiirkonnas (MAK 2014–2020 maapiirkonna definitsiooni alusel) 108,2 tuhat 18–40-aastast isikut. Vanusegrupi isikute arv on võrreldes Statistikaameti poolt kasutatava maa-asulate näitajaga üle 10,2 tuhande isiku võrra väiksem. Siit järeldub, et kuigi MAK 2014–2020 maapiirkonna definitsiooni alusel kuuluvad maapiirkonda ka kuni 4000 elanikuga väikelinnad, mõjutab maa-asulates elavate isikute arvu suurel määral Tallinna lähivaldade eranike arv.

Joonis 3. 18–40-aastaste isikute arv MAK 2014–2020 maapiirkonna, maa-asulate ja Eesti võrdluses 2015. aastal. Allikas: Statistikaamet (RV0241, autori koostatud)

18–40-aastaseid isikuid on kõige enam seal, kus asustustihedus on kõrge ning kus toimub valglinnatsumine (valglinnastumine Tallinna, Tartu ja Pärnu lähiübruses, Joonis 4). Enam kui 4000 elanikuga linnades elas 269 053 (66,8% Eesti noortest), Tallinnaga piirnevates valdades 25 227 (6,3% Eesti noortest) ning maapiirkonnas 108 225 18–40-aastast isikut (26,9% Eesti noortest). Kokku elas 2015. aasta alguses Eestis 402 505 inimest vanuses 18-40 eluaastat. Tulemuste põhjal järeldub, et oluline on vaadelda andmeid MAK 2014–2020 maapiirkonna definitsiooni alusel. Seetõttu tuleks maapiirkonna noorte tähenduses kindlasti välja jätta Tallinnaga piirnevate valdade osa, samuti kaaluda Tartu ja Pärnuga piirnevate valdade välja jätmist.

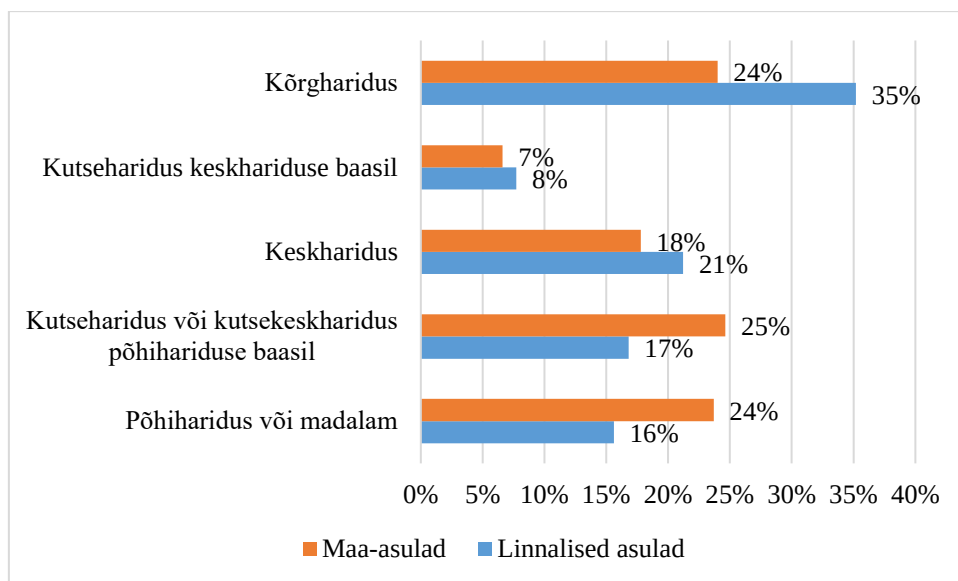

Joonis 4. Noorte (18-40-aastaste) arv ning asustustihedus (in/km²) Tallinna lähivaldades ja maapiirkondades seisuga 01.01.2015.

Allikas: Maa-amet, Statistikaamet (RV0241, autori koostatud)

Noorte inimeste elu- ja ettevõtluskeskkonna valikuid mõjutava poliitika ning selle instrumentide jaoks eesmärkide seadmisel on vajalik leida ka indikaatorid, millega saaks hinnata poliitika mõju ja tõhusust. Antud juhul üheks lihtsamaks indikaatoriks on maapiirkonna 18-40-aastaste isikute arv kohu Eesti 18-40-aastaste isikute arvu suhtes ning selle muutus piirkonna kohta võrreldes baasaastaga. Kokkuvõtvalt kajastuks tulemus muutusena võrreldes andmetega kaardil (Joonis 4).

Täiendava statistikana vaatleme maa-asulate elanike haridustaset, kus avaldub märkimisväärselt enam madalalama haridustasemega inimeste osakaal võrreldes linnaliste asulatega (Joonis 5).

Joonis 5. Erinevate haridustasemetega inimeste osakaalud asustusüksuse liigi lõikes 2014. aastal, %

Allikas: Statistikaamet (RV0232)

Maa-asulates on palju suurem osakaal põhihariduse ja kutse- või kutsekeskharidusega inimesi: vastvalt 24% põhiharidusega, 18% keskhariidusega ning kutse- või kutsekeskharidusega 32%. Üksnes 24% maa-asulate elanikest omab kõrgharidust, millele vastav osakaal linnas on 35%. Eelnevalt märgitud haridustaseme põhjal on oluline, et noored kõrgharitud inimesed leiaksid ka maapiirkonnas eneseteostamise võimalusi ning ei jääks üksnes linnadesse.

Rändeuuringute tulemustele tuginedes saab väita, et kõige suurem rändeintensiivsus on läbi aegade olnud noorte seas. Alates 1990. aastatest on noorte rände sihtkoht olnud suuremad linnad (põhjuseks hariduse omandamine ja töökoht) ja nende tagamaa (põhjuseks elamistingimused) (EMÜ 2011:24–35). Siserändes on aktiivsemad elukohavahetajad kuni 49-aastased isikud ning liigutakse võrdselt suunal linn-linn (32% siserännetest) ja linn-maa (31% siserännetest). Maalt linna rändesuund moodustas 22% ja maalt maale 15% siserännete suundadest (Ender, Hillep ja Kamenik 2014:10–13). Seega oli rohkem linnast maale rännanud kui vastupidises suunas kolinuid. Eesti siserände põhjuste analüüsist (Ender, Hillep ja Kamenik 2014) selgus, et 20–29-aastaste kõige sagedasem rändepõhjus oli seotud tööga (38%), millele järgnesid isiklikud ja perekondlikud (22%), eluasemega (16%) ning haridusega seotud (15%) põhjused. Sõltumata rändaja vanusest rändesuuna maalt linna peamised põhjused olid tööga seotud (37%) ning isiklikud ja perekondlikud (31%). Haridus oli maalt linna rände puhul põhjuseks vaid 11% juhtudest, mis oli nooremaelaste seas tõenäolisem põhjus.

Maapiirkondade populaarsus sõltub peamiselt kolmest tegurist: kohalik elukeskkond, asukoht linnade suhtes ja majanduslik areng (Bijker ja Haartsen 2012:646). Need noored, kes mõtlevad maal elamisest, nimetavad kõige sagedamini maale elama minemise põhjuseks maapiirkonna elukeskkonda puudutavaid tegureid ehk privaatsust, vaikust, loodust ja avarust (Ender, Hillep ja

Kamenik 2014:44). Ka Soomes läbi viidud uuringute tulemused näitavad, et noori motiveerib maale elama asumisel looduslähedus, hubasus ja vaikus, aga ka tihe kogukondlik läbikäimine ja koostegemine (Kuhmonen, Kuhmonen ja Luoto 2016:91). Linnast asutakse enamasti maale elama teatud tüüpi maapiirkondadesse. Eelistatakse mitmekesist maastikku, veekogu lähedust ja metsa, kuid välditakse põllumaade lähedust (Bijker ja Haartsen 2012:645). Maale elama asumist puudutavas kirjanduses¹ tuuakse tihti välja levinud arusaama, mille järgi kolib linnast maale elama peamiselt keskklass, kes otsivad “idüllilist maaelu”.

Samas võivad põhjused olla ka pragmaatilisemad. Need võivad olla seotud eluaseme asukoha ja selle madalama maksumuse, pereelu ning töövõimalustega (Bijker ja Haartsen 2012:644; Ender, Hillep ja Kamenik 2014:14). Näiteks Bijker ja Haartsen (2012) leidsid, et Hollandis kehtib küll eelnimetatud arusaam populaarsemates (kõrgema kinnisvara hinnaga) piirkondades, aga vähem populaarsetesse maapiirkondadesse liigutakse peamiselt pere või sõpradega koos olemiseks ja mitte ainult linnast, vaid ka teistest maapiirkondadest. Seega ei ole maapiirkond ühtlane, vaid on teatud piirkondade tüübid, kus on ka erinevad probleemid, tingimused ja võimalused.

Ka inimeste elutsükel on seotud rände põhjustega. Näiteks Soomes (Kuhmonen, Kuhmonen ja Luoto 2016:91) eelistavad nooremad inimesed elada linnalistes piirkondades, veidi vanematena aga linna lähedal maal. See on seotud peamiselt tõsiasjaga, et linnas on enamasti oluliselt paremad õppimise, töötamise ja karjääri alustamise võimalused, samas kui pere loomiseks või vanaduspõlve veetmiseks sobivama kohana nähakse pigem maapiirkonda. Lisaks on teatud sotsiaalsete tunnuste alusel võimalik eristada isikuid, kes soovivad elada linnas, linna lähedal, väiksemas asulas või kaugemal maal (Kuhmonen, Kuhmonen ja Luoto 2016:94–97).

Eesti siserände põhjuste uuringust ilmnes, et 12% isikutest, kes olid perioodil 2002–2014 elukohta vahetanud, sooviksid veel edasi rännata. Nendest vastanutest, kellel oli küsitluse hetkel soov elukohta vahetada, soovis 63% kolida linna ja 37% maapiirkonda, eelkõige Harjumaale ja Tartumaale. Kui 20–29-aastaste seas oli eelistatud elukohad Tallinn ja Tallinna tagamaa, siis 30–49-aastased sooviksid elada kas Tallinnas, Tallinna tagamaal või regioonikeskustes ning olulisimaks rände põhjuseks oli eluase (Ender, Hillep ja Kamenik 2014:43). Siit võib järeldada, et inimeste geograafiline mobiilsus ning pendelrände määr elu- ja töökoha vahel on aina suurenemas. Lisaks jätkuvad sellised linnastumise protsessid nagu eeslinnastumine ja vastulinnastumine ning haruldasemaks on muutumas soov kolida suuremate linnade regioonidest kaugemale.

¹ (Bijker ja Haartsen 2012:645; Kuhmonen, Kuhmonen ja Luoto 2016:91)

3. Varasemad hinnangud elu- ja ettevõtluskeskkonnale. Dokumendianalüüs

Peatükk sisaldab ülevaadet Eestis tehtud uuringu tulemustest ning artiklitest, mis puudutavad noorte osakaalu maal, rännet ja selle põhjuseid ning noorte elu- ja ettevõtluskeskkonna taustaandmeid. Dokumendianalüüsisist selgus, et Eestis on erinavate vanusegruppide spetsiifikat kajastatud eelkõige toetuste eesmärgistamisel, rände uuringutes, haridusasutuste korraldamisel ja tööturu prognoosides. Käesolevas töös keskenduti eelkõige toetuste ja varasemate arengukavade analüüsimisele ning sihiks oli leida materjali seoses elukeskkonnaga ja ettevõtlusega. Ühtlasi töötati läbi tegevusalasid ja tööturu prognoose kajastavad analüüsid. Eesti kohta tehtud ja läbi töötatud uuringute dokumendid on toodud tabelis 3. Dokumendianalüüsi käigus töötati läbi teemaga seotud dokumendid ja kaardistati võimalikud muutused ning olulised märgitud tulemused arvestades isikute vanust. Analüüsi eesmärk oli leida võrreldavaid andmeid ja seoseid käesoleva uuringuga, mis võimaldaks laiemalt hinnata toimunud muutuseid ning kasutada eelnevaid tulemusi küsitlusankeedi koostamisel. Seetõttu ei pruugi analüüs kajastada kõiki võimalikke Eestis koostatud dokumente, kuna kaardistati eelkõige võrreldavaid andmeid.

Tabel 3. Varasemad uuringud ning nende seos käesoleva uuringuga

Uuringu nimi	Valdkond	Lühikirjeldus	Võimalik seos sihtrühmaga	Koostaja
Perioodi 2007-2013 struktuuri- vahendite mõju regionaal- arengule	Majandus- valdkond	Analüüsiti, kuivõrd aitasid struktuurivahendid kaasa regionaalsete arenguerisuste vähenemisele ning kui palju panustasid kohalike arengueelduste väljaarendamisele.	Regionaalses plaanis rahavastiku muutused, osapoolte koostöö	Poliitika- uuringute Keskus Praxis
Nutika spetsiali- seerumise analüüs	Majandus- valdkond	Töös selgitati nutika spetsialiseerumise kontseptsiooni ja toodi välja analüüsi põhjal leitud nutika spetsiliseerumise valdkonnad.	Võimalik seos noorte poolt soovitud ettevõtluse tegevusaladega	Eesti Arengufond
Eesti tööturg täna ja homme	Majandus- valdkond	Raamatus toodi välja tööturu erinevad aspektid, tööturu muutused ja samuti märgiti raamatu olulisust karjäärivalikute tegemisel.	Noorte võimalik positsioon tööturul ja selle muutus	Riigi- kantselei
Tööjõu- vajaduse ja – pakkumise prognoos aastani 2023	Majandus- valdkond	Kajastati võimalikku tööturu arengut ning tööturult lahkuvate töötajate asendusvajadust.		Majandus- ja Kommuni- katsiooni- ministerium
Eesti siserände põhjuste analüüs	Sotsiaal- valdkond	Analüüsiti lähemalt siserände põhjuseid ja motivaatoreid Eestis koos soovitud ega võimalikeks üleriigilisteks ja piirkondlikeks poliitikameetmeteks, mida rakendada, et aidata negatiivse rändesaldoga piirkondadel		Eesti Uuringu- keskus

		säilitada oma arengu kestvuseks vajaliku inimkapitali ning meelitada juurde uusi elanikke.		
Maapiirkonna ettevõtjate olukord, arengutrendid ning toetusvajadus	Majandus- valdkond	Uuringu eesmärgid olid maapiirkonna ettevõtluse olukorra väljaselgitamine, kindlaks teha maapiirkonna ettevõtluse võimalikud arengutrendid aastatel 2012– 2018 ning analüüsida maapiirkonnas tegutsevate ettevõtjate toetusvajadust.	Noorte maapiir- konnas tegutsevate ettevõtjate hinnagud olukorrale ja arvamused vajaduste ning muutuste kohta	Eesti Maaülikool
Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengu- suundumused	Majandus- valdkond	Anti ülevaade väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate (VKE) arengust, tehti kindlaks Eestis tegutsevate VKEde profiil, vaadeldi ja võrreldi neid suuruse, tegevusala, asukoha, peamiste majandusnäitajate kaupa ning anti sellest sektorist statistiline ülevaade.	Noorte ettevõtjate profiil väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate seas	Poliitika- uuringute Keskus Praxis
Globaalne ettevõtlus- monitooring 2012 Eesti raport	Majandus- valdkond	Anti ülevaade ettevõtlusaktiivsusest, mis iseloomustab elanikkonna hoiakuid ettevõtluse suhtes, samuti esitati tulemused ettevõtjate hoiakute ja püüdluste kohta koos ettevõtluse põhinäitajatega.	Ettevõtlus-aktiivsus ja võimalik noorte osa selles	Eesti Arengufond
Maaelu arengu aruanne 2011	Majandus- valdkond	Anti ülevaade maaelust Eestimaal ja selgitada välja võimalused maaelanike rahulolu suurendamiseks ning maapiirkondadest lahkumise vähendamiseks.	Noored maarahas- tikus ja maapiirkonna ettevõtluses	Eesti Maaülikool
Majandus- keskkonna arendamise rakenduskava 2007–2013	Majandus- valdkond	Majanduskeskkonna arendamise rakenduskava koondab tegevusi, mis soodustavad Eesti ettevõtete arengut, nende tootlikkuse kasvu ning toodete ja teenuste eksporti alustamist ja arendamist teistesse riikidesse. Samuti on majanduskeskkonna arendamise rakenduskavas (MARK) planeeritud nii regionaalse kui ka riikliku tähtsusega mahukad transpordiinvesteeringud ning infoühiskonna edendamine. MARK-i täitmist koordineerib Majandus- ja	Võimalikud arengud ettevõtluses ja majandus-tegurites, mis mõjutavad noori potentsiaal- seid ettevõtjaid	Keskkonna- ministeerium

		Kommunikatsiooni- ministeerium (MKM).		
Elukeskkonna arendamise rakenduskava 2007–2013	Keskkonna- kaitse, energeetika, kohaliku ja regionaalse arengu, hariduse ning tervishoiu ja hoolekande arendamise valdkond	Elukeskkonna arendamise rakenduskava 2007–2013 suunab Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERF) ja Ühtekuuluvusfondi (ÜF) vahendite kasutamist keskkonnakaitse, energeetika, kohaliku ja regionaalse arengu, hariduse ning tervishoiu ja hoolekande arendamise valdkonnas. Rakenduskava hõlmab nii joogivee- ja jäätmemajandust, looduskeskkonna hoiuga seotud tegevusi, energiasäästmise ja taastuvenergia valdkonda kui ka infrastruktuuri arendamist kohaliku elukeskkonna, haridus-, tervishoiu- ning hoolekandetasutuste ajakohastamiseks.	Elukeskkonda arendavad tegevused ja võimalikud muutused, mis mõjutavad erinevaid vanusegruppe	Majandus- ja Kommuni- katsiooni- ministeerium
Ühtekuuluvus- poliitika fondide rakenduskava 2014–2020	Majandus-, sotsiaal- ja keskkonna- valdkond, energeetika	Selle alusel viiakse ellu Euroopa Liidu regionaalpoliitika läbi Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERF), Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) ja Ühtekuuluvusfondi (ÜF).	Regionaal-poliitika instrumenti kasutamisest tulenevad eesmärgid	Rahandus- minis- teerium

Allikas: Autori koostatud

Maaettevõtluse uuringust (EMÜ 2012) ilmes, et kõige olulisemaks peetakse maapiirkonnas elamise kontekstis üldist elukeskkonda, elektri kättesaadavust ning lastehoiu ja põhihariduse olemasolu ja kvaliteeti. Neid tegureid hinnati ka keskmisest paremal tasemel olevateks. Kõige probleemsemateks (keskmisest olulisemateks, aga kehvas olukorras olevateks) peeti arstiabi kvaliteeti ja teede olukorda. Noorte jaoks oli maapiirkonna kui elukeskkonna seisukohast kõige olulisem kohaliku kultuuri- ja seltsielu olemasolu, toimiv ühistranspordi korraldus, lastehoiu kättesaadavus ning lähikonnas töötamise võimalused. Samal ajal hindasid just noored kohalikku kultuuri-, seltsielu ja lastehoiu olukorda kõige kriitilisemalt, kuigi viimase teguri osas vanuselised erinevused puudusid. Seetõttu võib Eesti noorte jaoks ühe takistusena maapiirkonda elama asumisel pidada väheseid sotsiaalse läbikäimise võimalusi. See ei ole seotud mitte ainult meelelahutustasutuste vähesusega, vaid ka Eesti maapiirkondade üsna madala asustustihedusega.

Lisaks nimetatud teguritele võib oluliseks takistuseks maale elama asumisel pidada tööd. Probleemiks ei ole mitte niivõrd tööpuudus üldiselt, vaid erialase töö tegemise võimaluste puudus ühest küljest ja teisalt sobiva kvalifitseeritud tööjõu puudus (EMÜ 2011:299). Maaettevõtluses levinud hooajaline ja osalise ajaga töötamine sunnib samuti inimesi siirduma tööle linnalistesse asulatesse.

Märkimisväärseks takistuseks maapiirkonnas elamise sisseseadmisel hinnatakse kinnisvara kõrget maksumust. Samal ajal on just varem ettevõtlusega mittetegelenutel ja töökogemuseta inimestel, kelle hulka noored tihti kuuluvad, laenude (eluaseme vms laenu) saamine raskendatud (Schucksmith 2010:21). Teiseks teguriks, mis mõjutab noorte huvi ettevõtluse vastu, on konkreetsete piirkondade olemus. On täheldatud, et põllumajanduse tähtsus maamajanduses on kahanemas ja olulisemaks on muutumas teenindussektor (Schucksmith 2010:15). Sellist traditsioonilist tootmisele suunatud maapiirkonda (põllumajandus ja metsandus) võib vastandada tarbimisele suunatud maapiirkonnale (puhkus, loodus, turism), millest viimasel on noorte seas tunduvalt parem kuvand (Kuhmonen, Kuhmonen ja Luoto 2016:90). Seega võib väita, et noored eelistavad nii elama asumiseks kui ka ettevõtlusega tegelemiseks maapiirkondi, kus peamiseks tegevusalaks ei ole tavapärane põllumajandus.

Maaettevõtluse uuringu järgi (EMÜ 2012:100) peavad Eesti ettevõtjad maapiirkonnas oluliseks ja hindasid keskmisest olulisemaks järgmiseid tegureid:

- elektrivõimsuse ja andmeside kättesaadavus ja kvaliteet;
- teede olukord;
- tarbevee kvaliteet.

Väga kriitiliselt hinnati teede olukorda ja samuti peeti väga halvaks uute töötajate leidmise võimalusi lähikonnast. Samal ajal töötajate tegurit ei peetud kuigi oluliseks, mis võib tulla tõsiasiast, et maapiirkonnas on levinud väikeettevõtted, mis ei vajagi tegutsemiseks suurt hulka tööjõudu. Küll aga on toodangu transportimiseks ja teenustele kättesaadavuse tagamiseks igat tüüpi ettevõtluse puhul tähtis kvaliteetne ja hooldatud teedevõrk.

Uuringus Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumused 2012 (Praxis 2012:29-31) küsitlustulemuste alusel olid ettevõtlust oluliselt pidurdavad tegurid järgmised:

- suur maksukoormus (56% vastanutest hindas probleemi oluliseks);
- turu leidmine (43%);
- arvete maksmata jätmine või sellega viivitamine klientide poolt (39%);
- koormavad õigusaktid ja liigne bürokraatia (38%);
- finantsvahendite kättesaadavus (34%).

Järgnesid tööjõupuudus ja töötajate ebapiisavad oskused. Samal ajal ei pidanud valdav enamus ettevõtjaid oluliseks probleemiks tootlikkust, toodete arendamist, kvaliteedinõuete täitmist ja infrastruktuuri. Viimane on siiski väga tähtis maapiirkonnas, millele käesolevas uuringus pööratakse tähelepanu.

Samuti esitati tööjõuga seotud näitajad, kus ilmnes, et väikese ja keskmise suurusega ettevõtjate suuruse järgi peavad tööjõupuudust ettevõtte arengut takistavaks teguriks kõige sagedamini 10–40 töötajaga ettevõtted, piirkondlikus jaotuses arvavad sama Lõuna-, Kirde- ja Põhja-Eestis paiknevad väikese ja keskmise suurusega ettevõtjad. Leiti, et Põhja- ja Lõuna-Eestis on tööjõupuudus sagedane probleem seepärast, et seal on majandusaktiivsus suurem, Kirde-Eestis võib see tuleneda aga nõudlusest erioskuste ja -teadmistega töötajate järele.

Uuringu Globaalne ettevõtlusmonitooring 2012 Eesti raportis (Eesti Arengufond 2012: 15-16) toodi teoreetilise alusena esile, et ettevõtlusaktiivsus põhineb suuresti ettevõtjate hoiakutel,

teadmistel, oskustel ning usul oma edusse. Ettevõtlusaktiivsus hõlmab üldistades nii elanike hoiakuid ettevõtluse suhtes, nende tegevust oma ettevõttega alustamiseks kui ka ettevõtjate püüdlusi ettevõtlusstrateegiate (innovatsioon, kasv, rahvusvahelistumine vms) kasutamisel.

Ettevõtlusaktiivsuse tulemustes esitleti, et Eestis on kõrge potentsiaalne ettevõtlus (viieendik rahvastikust), kuid on madalam Läti, Poola ja sama arengutasemega riikide keskmisest potentsiaalse ettevõtluse tasemest. Osaliselt võib potentsiaalseteks ettevõtjateks pidada ka ärist väljunud ettevõtjaid, kelle ettevõtte lõpetas tegevuse viimase aasta jooksul ega jätkanud tegutsemist. Eestis on ärist väljunud ettevõtjaid mõnevõrra rohkem kui sama arengutasemega riikide grupis keskmiselt. Eesti varase faasi ettevõtlusaktiivsus e TEA on suhteliselt kõrge (14,3%), olles efektiivsuspõhiste riikide hulgas keskmine, kuid kõrgem Euroopa riikide ettevõtlusaktiivsusest. Sealhulgas on Eestis võrreldes teiste riikidega palju tärkavaid ettevõtjaid (9,5%), kuid nende väljalangevus ettevõtte rajamise faasis on kõrge.

Eesti ettevõtjate profiili järgi on Eesti ettevõtjate keskmine vanus 38,5 aastat, kuid vanuseline jaotus erinevate ettevõtjafaaside (tärkavad, uued, väljakujunenud) vahel ei ole ühtlane. Proportsionaalselt moodustavad kõigis ettevõtjagruppides suurima osa 25–44-aastased isikud, kuid erinevalt teistest on väljakujunenud ettevõtjate hulgas enim üle 45-aastaseid ning 55–64-aastaste osakaal on samuti suurim. Ettevõtjate vanuseline profiil järgib ettevõtte vanust: nooremate hulgas on rohkem ettevõtlusega alustavaid ning vanemate hulgas rohkem neid, kelle ettevõtte on tegutsenud üle 3,5 a. Enamikul ettevõtjatest on vähemalt keskharidus ning haridusepõhine jaotus on erinevate faaside ettevõtjate hulgas sarnane.

Ekspertide poolt ettevõtlusaktiivust takistavate tegurite pingerida on järgmine:

- haridus;
- oskused ja teadmised alustamiseks;
- immigratsioon ja ettevõtlus;
- teadus- ja arendustöö tulemuste siire;
- ettevõtluse finantseerimine;
- ärisuhted;
- tähelepanu kiirele kasvule;
- ettevõtlus ja noored täiskasvanud;
- riiklikud programmid;
- riiklik poliitika;
- turu avatus;
- äriteenuste infrastruktuur;
- ettevõtlus ja noored;
- ettevõtja sotsiaalne kuvand;
- kultuurilised ja sotsiaalsed normid;
- intellektuaalse omandi õigused;
- huvi innovatsiooni vastu;
- toetus naistele;
- võimalused alustamiseks;
- füüsiline taristu.

Allikas: (Eesti Arengufond 2012: 53)

Eksperdid tõid ettevõtlust soodustavate teguritena välja teenuste taristut, mis avaldub positiivsena ettevõtete asutamise lihtsuses ning kiiruses, e-kanalite olemasolu, toimivat ja mugavat elektroonilist suhtlust riigiasutustega ning bürokraatia vähesust. Elanikkonna küsitlusest lähtudes toodi esile, et täiendavaid võimalusi on avalike ärinõuandlate ja pankade suurema arvu tärkavate ja varase faasi ettevõtjate nõustajatena.

Riiklik poliitika ja eelkõige lihtne maksusüsteem soodustavad samuti ettevõtlusega tegelemist. Ekspertide arvates soodustavad ettevõtlust kultuurilised ja sotsiaalsed normid, eriti just valmisolek kiireteks muudatusteks ja individualistlikud väärtused. Esile toodi edulugude kajastamist ning „innovatsiooni ja uutmoodi tegemist soosivat mõtteviisi”.

Nutika spetsialiseerumise analüüs 2015 kokkuvõttena esitati Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt viis olulist nutika spetsialiseerumise valdkonda:

- 1) IKT: programmeerimine, konsultatsioonid jms tegevused + telekommunikatsioon + arvutite, elektroonika ja optikaseadmete tootmine;
- 2) logistika: laondus ja veondust abistavad tegevusalad;
- 3) puidutööstus: puidutöötlemine ja puit-korktoodete tootmine;
- 4) masinaehitus: elektriseadmete tootmine, mootorsõidukite, haagiste ja poolhaagiste tootmine, mujal liigitamata masinate ja seadmete tootmine, metalltoodete tootmine;
- 5) toiduainete tootmine.

Tulemus on oluline maaettevõtluse kontekstis, kuna nutika spetsialiseerumise kontseptsiooniline lähenemine on oluliselt laiem ja mitmekülgsem traditsioonilisest tehnoloogia- ja innovatsioonipoliitika definitsioonist, mis eeldab kõrgtehnoloogiliste sektorite olemasolu ja eelistamist. Juhul kui märgitud valdkondi eelistatakse piirkonnast sõltumata erinevates toetusseemides, siis on maaettevõtluse areng kaetud läbi prioriteetsete valdkondade.

Noorte inimeste ja perede maale liikumisel on oluline ettevõtjaks hakkamine või siis töökoha leidmine. Töökoha leidmisel tuleb arvestada piirkonna teiste ettevõtjate tööjõuvajadusega, kuid see võib perspektiivis muutuda. Tööjõuvajaduse ja –pakkumise prognoosis aastani 2023 (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2015:4-5) tuuakse välja, et hõive jätkuvat vähenemist on oodata põllumajanduses, rõivatootmises ja jaekaubanduses. Lisaks eeldatakse töökohtade vähenemist avalikus sektoris, samuti seoses õpilaste arvu vähenemisega ka hariduses. Kiirema kasvuga tegevusala on IKT. Jätkuvat hõive suurenemist oodatakse kutse-, teadus- ja tehnikaalases tegevuses. Hõivatute arvu langus on aeglane, kuna tegemist on pikaajalise protsessiga. Perioodil 2012/14–2023 prognoositakse hõivatute arvu vähenemist mõne tuhande võrra. Iga aastaga väheneb tööturule sisenevate noorte arv, mõningast kasvu võiks oodata rahvastikuprognoosi kohaselt järgmise kümnendi keskpaigast alates. Perioodil 2014–2023 on tööturule sisenevate inimeste arv mõnevõrra väiksem kui tööturult väljuvate inimeste arv, millest tingituna võib töötuse määr langeda alla 5%. Perioodil 2014–2023 on prognoosi järgi suurima tööjõuvajadusega ametialad järgmised:

- mootorsõidukite juhid;
- äri- ja haldusala keskastme spetsialistid;
- loodus- ja inseneriteaduste keskastme spetsialistid;

- tegevusalade juhid;
- metalli- ja masinaehituse oskustöötajad;
- pedagoogika tippspetsialistid;
- ehitustöölised;
- prügivedajad jms lihttöölised;
- äri- ja haldusala tippspetsialistid.

Märgitud ametid on seotud eelkõige linnades tegutsevate ettevõtjatega. Seetõttu ei saa eeldada, et maale siirduv noor inimene leiaks piirkonnast hõlpsasti tööd. Lisaks mõjutab eelpool kajastatud nimekirja kutsehariduse omandamise ja tööturu nõudluse ebakõlad, kus teatud aastate jooksul toimuvad tsüklilised muutused.

Eesti tööturg täna ja homme aastaraamatus (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2015:11-12) tuuakse esile, et Tallinn ja Tartu on tööjõu tõmbekeskused, mille areaalid ulatuvad naabermaakondadesse. Lisaks on Eestis pool rahvastikust ülalpeetavad ja pensionärid ning rahvastik vananeb. Ettevõtja seisukohast vaba tööjõu leidmine muutub üha keerulisemaks. Töötajate vaatenurgast tähendab see aga seda, et vabu töökohti ei ole.

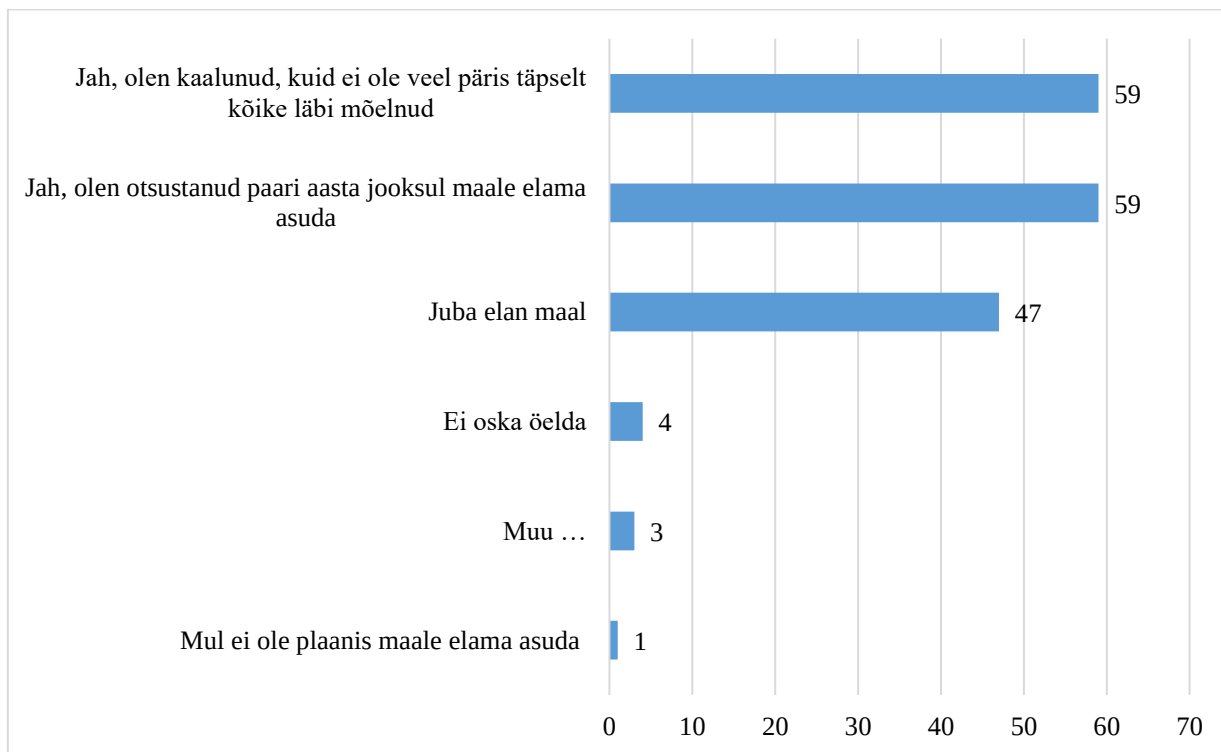
Kuna väljaränne maapiirkondadest on mõjutanud töötajate leidmist nii põllumajanduses kui ka toiduainetööstuses, raskendab see omakorda uute ettevõtete teket. Peab arvestama, et maale asuvatel noortel inimestel on kõige lihtsam teha nn perefirma või tuleb hoolikalt kaaluda ettevõtte asukohta, kus tööjõud saaks liikuda linnast maale. Lisaks tuleb leida kompromiss noorte ettevõtjate ja vanemaegaste töötajate vahel, mis omakorda võib probleeme tekitada just maapiirkonnas. Oluline on esitada küsimus, kuidas noor ettevõtja ja pensioniealine töötaja saavad aru tootlikkusest ning kuidas on võimalik saavutada tasakaal töövõime ja täistööajaga töökoha töötundide katmise vahel?

Käesoleva uuringu läbiviimisel arvestati eelneval perioodil rakendatud ja perioodil 2014-2020 rakenduvate toetusmeetmetega. Siinkohal on oluline seos perioodil 2007–2013 rakendatud EL regionaalpoliitika ja Eestis kehtinud Elukeskkonna arendamise rakenduskavaga. Arengukavas märgiti, et regionaalse heaolu väljenduseks on inimeste põhivajaduste – elukoht, töökoht, haridus, teenused, puhkus – rahuldamine. Inimeste põhivajaduste rahuldamise ruumiline ebaühtlus on tinginud piirkonniti rahvastiku väljarände ning on takistuseks olemasoleva rahvastiku paigalpüsimisele ja uute elanike ligimeelitamisele. Majandustegevuse süvenev globaliseerumine ja rahvusvahelistumine ning sellest tulenev majanduskeskkonna sagedane muutumine on tekitanud vajaduse üha enam välja arendada piirkondade spetsiifilist atraktiivsust investorite ja külastajate jaoks. Inimeste põhivajaduste parem rahuldamine eeldab seega ühelt poolt kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavuse parandamist ning teiselt poolt eelduste loomist uute töökohtade tekkeks. Ühtlasi toodi välja, et üheks oluliseks tegurite grupiks, mis põhjustab tööjõu väljarännet maapiirkondadest, on igapäevaselt vajalike haridus- ja tervishoiuteenuste (lasteaed, algkool, põhikool ja gümnaasium, perearst, apteek) puudumine või vastavate asutuste kehv tehniline seisund. Märgiti, et olulised on ka muud avalikud teenused, mis parandavad oluliselt inimeste heaolu. Sobiv taristu hõlmab nii vaba aja veetmise võimalusi (kultuurikeskused, rahvamajad, seltsimajad, noortekeskused, külakeskused, raamatukogud, huvikoolid jms), sportimisvõimalusi (spordiväljakud ja -platsid, võimlad, suusa- ja terviserajad jms) kui hoolekandeteenuseid (turva-, päeva- ja vanadekodud, sotsiaalmajad jms).

Kokkuvõtvalt saab järeldada, et perioodi 2007–2013 struktuuritoetused pidid avaldama olulist mõju elu- ja ettevõtluskeskkonnale. Poliitikauuringute Keskus Praxise poolt 2015. aastal läbiviidud hindamises märgitakse, et toetusi kasutati ligikaudu 2 300 eurot inimese kohta seitsme aasta jooksul. Kokkuvõtvalt hinnatakse, et struktuurifondid on aidanud oluliselt kaasa maakondade arengule, kuid ei ole toonud kaasa olulist arenguerinevuste vähenemist. Seega iga toetusmeetme rakendamisel tuleb oluliselt rohkem tähelepanu pöörata tulemuste ja mõju eesmärkidele ja indikaatorite kehtestamisele, mis peegeldaksid võimalikult hästi eesmärkide saavutamist ning mis loovad konkreetse sihi. Käesoleval juhul siis seose loomine noorte elanike arvu, noorte ettevõtjate arvu, noorte isikute rahulolu ja regionaalse tasakaalustatud arengu positiivsete muutuste vahel.

4. Küsitluse tulemused

Lisaks metoodikas tabelis (Tabel 1) esitatud ja moodustunud valimi tunnustele karakteriseeriti sihtgruppi leibkonna suuruse, struktuuri ja ettevõtlusega tegelemise valmiduse alusel. Oluline on märkida, et messi külastanud ja küsitlusele vastanud inimesed olid enamasti lastega leibkondadest (174 vastanust 97 (56%) vastajal oli perekonnas vähemalt üks laps). Sealjuures eelkooliealiste lastega leibkonnast vastajaid oli 69 ja kooliealiste lastega leibkonnast vastajaid 53. Nende 77 vastaja hulgas, kelle leibkonnas ei olnud lapsi, oli 3 vastajat, kelle peres olid ainult mittetöötavad täiskasvanud. Nagu allpool joonisel (Joonis 6) näha võib, siis vastajaid, kes ei elanud maal ega soovinud ka tulevikus maal elada oli 1.

Joonis 6. Vastajate arv maal elamise või maale elama asumise soovi järgi (N=173)

Paari aasta jooksul plaanib maale elama asuda 34% vastajatest ja sama palju oli ka neid küsitletuid, kes olid seda sammu kaalunud, kuid ei olnud kõike päris täpselt veel läbi mõelnud. Maal elas juba 27% vastajatest.

4.1. Linna ja maapiirkonna noorte hinnangute erinevused maapiirkonnale kui elukeskkonnale

Noorte soovide ja vajaduste kaardistamisel elukeskkonna osas uuriti esmalt, kuivõrd erinevad maal ja linnas elavate vastajate vastused. Erinevuste kindlaksmääramisel kasutati t-testi ja Mann-Whitney U testi. T-testi analüüsil (Tabel 4) selgus, et linnas ja maal elavate vastajate vahel oli statistiliselt oluline erinevus vaid kütusetankla ja postiteenuse läheduse, sõiduteede hea olukorra, eluruumis külma vee olemasolu ja aktiivse seltsielu osas. Olulisust mõõtvate hinnangute (1-kindlasti oluline, ..., 5-kindlasti mitteoluline) keskmiste põhjal saab öelda, et kõiki nimetatud tegureid hindavad maal elavad inimesed statistiliselt olulisel määral olulisemaks kui linnas elavad inimesed.

Tabel 4. Linnas ja maal elavate vastajate arvamuste erinevused t-testi põhjal (N=174)

	Linn (keskmine)	Maa (keskmine)	t	p
Kütusetankla lähedus	2,49	2,11	2,135	<0,05
Postiteenuse lähedus	2,79	2,32	2,407	<0,05
Sõiduteede hea olukord	1,84	1,48	2,814	<0,01
Eluruumis külma vee olemasolu	1,58	1,92	-2,312	<0,05
Kogukondlik aktiivne seltsielu	1,80	2,21	-2,328	<0,05

Mann-Whitney U testi kasutati normaaljaotusele mittevastavate andmete analüüsimisel. Tabel 5 näeme, et Mann-Whitney U testi põhjal saab välja tuua linnas ja maal elavate vastajate erinevused järgmistes tegurites: looduskeskkonna vahetu lähedus; väikesed transpordikulud; teede piisav hooldamine; uutesse elanikesse toetav suhtumine; riigipoolsed toetusmeetmed elukoha renoveerimiseks. Neist kahe teguri (väikesed transpordikulud ja teede piisav hooldamine) puhul pidasid maal elavad inimesed neid statistiliselt olulisel määral olulisemaks võrreldes linnas elavate inimestega. Ülejäänud kolme teguri (looduskeskkonna vahetu lähedus, uutesse elanikesse toetav suhtumine ja riigipoolsed toetusmeetmed elukoha renoveerimiseks) puhul pidasid linnas elavad inimesed neid tegureid statistiliselt olulisel määral olulisemaks kui maal elavad inimesed.

Tabel 5. Linnas ja maal elavate vastajate arvamuste erinevused uuringus Mann-Whitney U testi põhjal (N=174)

	L-linn, M- maa	Z	p
Looduskeskkonna vahetu lähedus	L<M	-2,20	<0,05
Väikesed transpordikulud	M<L	-2,28	<0,05
Teede piisav hooldamine	M<L	-3,37	<0,01
Uutesse elanikesse toetav suhtumine	L<M	-2,08	<0,05
Riigipoolsed toetusmeetmed elukoha renoveerimiseks	L<M	-2,25	<0,05

Väljatoodud erinevused moodustavad vaid kuni 10% uuritavatest vastustest, seega käsitleti edasisel analüüsil maal ja linnas elavate vastajate vastuseid koos.

4.2. Motiveerivad ja takistavad tegurid maapiirkonna elukeskkonnas

Uuringu käigus küsiti vastajatelt, mis motiveerib neid maale kolima või maale elama jääma. Vastuseid koguti vabade vastustena ning analüüsi käigus need kategoriseeriti. Tulemused on toodud Tabel 6. Tulemuste põhjal näeme, et 54,6% vastajatest tõid välja, et neid motiveerib looduslähedane, rahulik, vaikne ja turvaline looduskeskkond. 43,7% tõid välja, et neid motiveeriks maale kolima või sinna jääma kindel, tasuv ja kodule lähedal asuv töökoht. Kolmandana saab välja tuua kogukonna kategooria. Vastajatest 27,6% motiveerib maal elades sõbralik, kokkuhoidev, aktiivne ja ettevõtlik kogukond. Peaaegu 20% vastajatest tõid välja, et neid motiveeriks või

motiveerib maal elades transpordiga seotud teemad: hooldatud teed, vajaduspõhine ja piisava tihedusega ühistranspordi sõidugraafik. Teenuste parem kättesaadavus ja olemasolu motiveeriks 14,4% vastanuid maal elama. Vaid 4% tõid välja, et neid motiveeriks maale elama jääma või kolima kvaliteetne elektri- ja veeühendus elumajas.

Lisaks motiveerivatele teguritele uuriti vastajate käest, millised tegurid takistaksid või takistavad maapiirkonnas elamist. 60,3% tõid välja, et takistavaks teguriks on töökohtade puudus ja kaugus ning madal palk (Tabel 7).

Teise takistava tegurina tood välja transport (halvad teeolud, teede vähene hooldamine, ühistranspordi kaugus või selle puudumine, pikad vahemaad, suured kütusearved ja ajakulu transpordile). Transpordi puhul leidsid 47,7% vastajatest, et nende jaoks on või võib see tegur osutada taksituseks maal elades.

Tabel 6. Maale elama asumise või maale elama jäämise motivaatorid, % (N=174)

Kategooria	Vastajate osakaal, %
Elukeskkond (looduslähedane, rahulik, vaikne, turvaline)	54,6%
Töö (kindel, tasuv, kodu lähedal)	43,7%
Kogukond (sõbralik, kokkuhoidev, aktiivne, ettevõtlik)	27,6%
Transport (hooldatud teed, vajaduspõhine ühistransport, tihe bussiliiklus)	19,0%
Kooli ja lasteaia olemasolu	17,2%
Teenused (arstiabi, kultuuriürituste, poodide ja postiteenuse olemasolu ning kättesaadavus)	14,4%
Kommunaalteenused (kvaliteetne elektri- ja veeühendus elumajas)	4,0%

Vastajatest 31,0% tõid välja, et nende jaoks on üheks maal elamist takistavaks teguriks teenuste (arstiabi, pääste- ja meditsiiniteenused, poed) halb kättesaadavus või puudumine. 14,9% vastajatest tõid välja, et takistav tegur on maal elades koolide, lasteaedade ja huvihariduse kaugus või puudumine. Lisaks toodi välja, et isegi kui hetkel veel ei ole hariduse kättesaadavusega probleeme, siis mure nimetatud probleemi tõttu püsib.

Alla 10% vastajatest tõid välja, et nende puhul on maale elama kolimisel või jäämisel takistavateks teguriteks kogukonna vähene koostöö (või selle puudumine) kohaliku omavalitusega, vähene noorte osakaal ning kogukonnas ühtsuse puudumine. 8% vastanutest tõi välja, et takistav tegur on elektri- või veevõrgustiku halb ühendus või puudumine. 3,4% vastanutest tõid takistava tegurina välja reostatud looduskeskkonna.

Tabel 7. Maale elama asumise või maale elama jäämise takistused, % (N=174)

Kategooria	Vastajate osakaal, %
Töö (kaugus, erilaste töökohtade puudus, madal palk)	60,3%

Transport (halvad teeolud, teede vähene hooldamine, ühistranspordi kaugus või selle puudumine, pikad vahemaad, suured kütusearved ja ajakulu transpordile)	47,7%
Teenused (halb arstiabi, pääste- ja meditsiiniteenuste kättesaadavus, poed kaugel)	31,0%
Haridus (koolide, lasteaedade ja huvihariduse vähesus)	14,9%
Kogukond (vähene koostöö kohaliku omavalitsusega, noori vähe, kogukond ei ole ühtne)	9,8%
Kommunaalteenused (elektri- või veevõrgustiku halb ühendus või puudumine)	8,0%
Elukeskkond (reostatud loodus, halb loomapidamine või metsamajandamine, mis rikub looduskeskkonda)	3,4%

4.3. Elukeskkonda kirjeldavad komponendid

Maapiirkonna kirjeldamisel uuriti maal elavate inimese käest nii elupinna, -keskkonna kui ka ettevõtluskeskkonna komponentide olemasolu ja olulisust.

Uuritavad elukeskkonna komponendid olid turvalisus, rahu ja privaatsus; töö; transport; kool ja lasteaed; vaba aeg. Jooniselt (Joonis 7) näeme, et kõige suurem hulk (87,5%) vastajatest pidas oluliseks komponenti: turvalisus, rahu ja privaatsus. Samas küllaltki suur hulk (72,9%) vastajatest leidis, et nimetatud komponent on nende piirkonnas olemas.

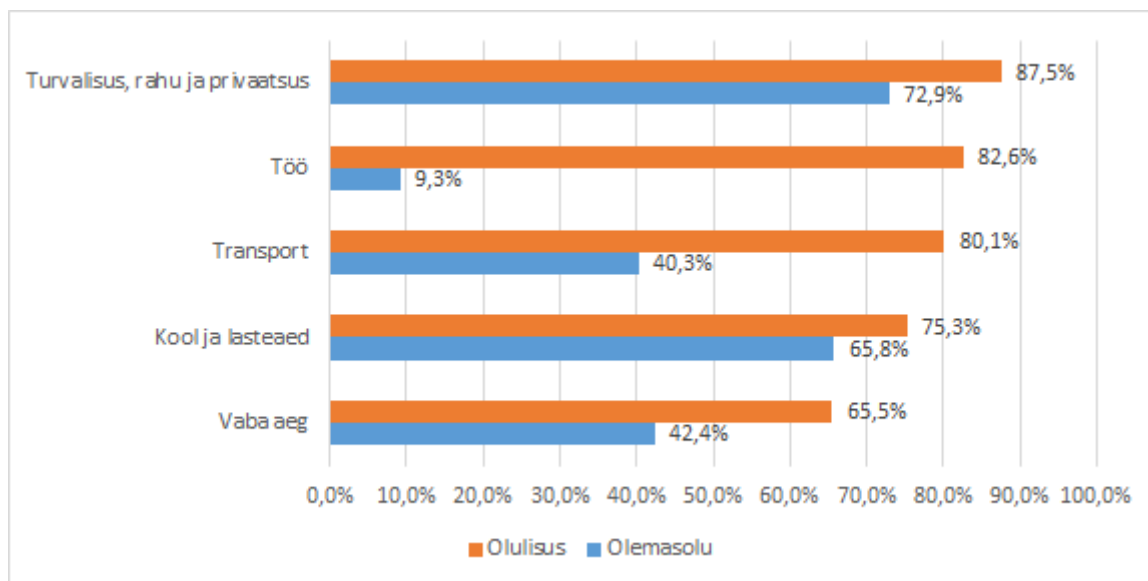
Oluliselt järgmine teema oli vastajatele töö komponent. Selle olemasolu pidasid oluliseks 82,6% vastajatest. Vaid 9,3% vastajatest leidsid, et tööga seotud väited (hea palgatase, töökohtade piisavus ja töökohtade mitmekesisus) on kehtivad nende piirkonna kohta. Joonisel (Joonis 7) on näha, et kõige suurem erinevus komponendi olulisuse ja olemasolu vahel ongi töö puhul. 73,3% vastanutest leiavad, et nendele olulist töö komponenti nende piirkonnas ei ole. Seega võib pidada tööd puudutavaid teemasid (nt käesolevas uuringus välja toodud hea palgatase, töökohtade piisavus ja töökohtade mitmekesisus) üheks olulisemaks, mida maapiirkonnas toetada ja arendada.

80,1% vastajatest toovad välja, et nende jaoks on maal elades oluline transporti puudutavad küsimused. Uuringus kombineeriti transpordi komponent järgmistest väidetest: väike ajakulu põhiteenusteni jõudmiseks; väikesed kulutused transpordile; piisav koormustaluvus sõiduteedel; piisav teede hooldamine talvel. Ligi pooled, kes pidasid väljatoodud komponenti enda jaoks oluliseks, nõustused sellega, et nimetatud väited nende piirkonnas kehtivad. Seega sarnaselt tööle on transpordi teema üks olulisemaid, mida peaks maaelu arendamisel toetama, et inimesed oleksid rohkem huvitatud maal elama.

Kooli ja lasteaia komponenti peavad oluliseks 75,3% vastajatest. Samas 65,8% toovad välja, et nende piirkonnas kehtivad komponent „kool ja lasteaed“ väited (lasteaiarühmad ja klassid koolides on väiksed; lasteaias või – hoius on piisavalt kohti; üldhariduskooli tase on hea). Seega võib välja

tuua, et võrreldes teiste uuritavate komponentidega (turvalisus, rahu ja privaatsus; töö; transport; vaba aeg) on „kool ja lasteaed“ komponendi olulisuse ja olemasolu vahe kõige väiksem ja see teema võrreldes teiste teemadega ei ole nii kriitiline.

Joonis 7 põhjal saab välja tuua, et käsitletud teemadest pidasid vastajad kõige vähem oluliseks vaba aega puudutavaid väiteid (täiskasvanute vaba aja sisustamise võimalused on head; laste ja noorte vaba aja sisustamise võimalused väljaspool kooli ja kodu on head). Samas ei saa väita, et antud teemaga ei peaks tegelema, kuna vaid 42,4% vastajatest toovad välja, et nende piirkonnas on vaba aja veetmise võimalused head.

Joonis 7. Maal elavate vastajate hinnang uuritud elukeskkonna komponentide olulisuse ja olemasolu kohta, % (N=68)

Lisaks maal elavate inimeste hinnangule elukeskkonna osas, kaardistati ka maal elamisest huvitatud inimeste soovid ja vajadused maapiirkonna elukeskkonna osas (messiküllastajate ja – osalejate vastused). Selgus, et kõige suurem hulk maal elamisest huvitatud inimestest (92,3%) pidasid oluliseks turvalisuse, rahu ja privaatsuse komponenti (Joonis 33). Üle 70% vastajate jaoks olid olulised kogukonna, transpordi, töö ning lasteaia ja kooli komponent. Üle 60% vastajatest pidasid oluliseks elupinna konnaaltingimusi, vaba aja sisustamise võimalusi ja teenuste komponenti. Üle 50% vastajatest pidas oluliseks elupinna seisukorda ja hinda.

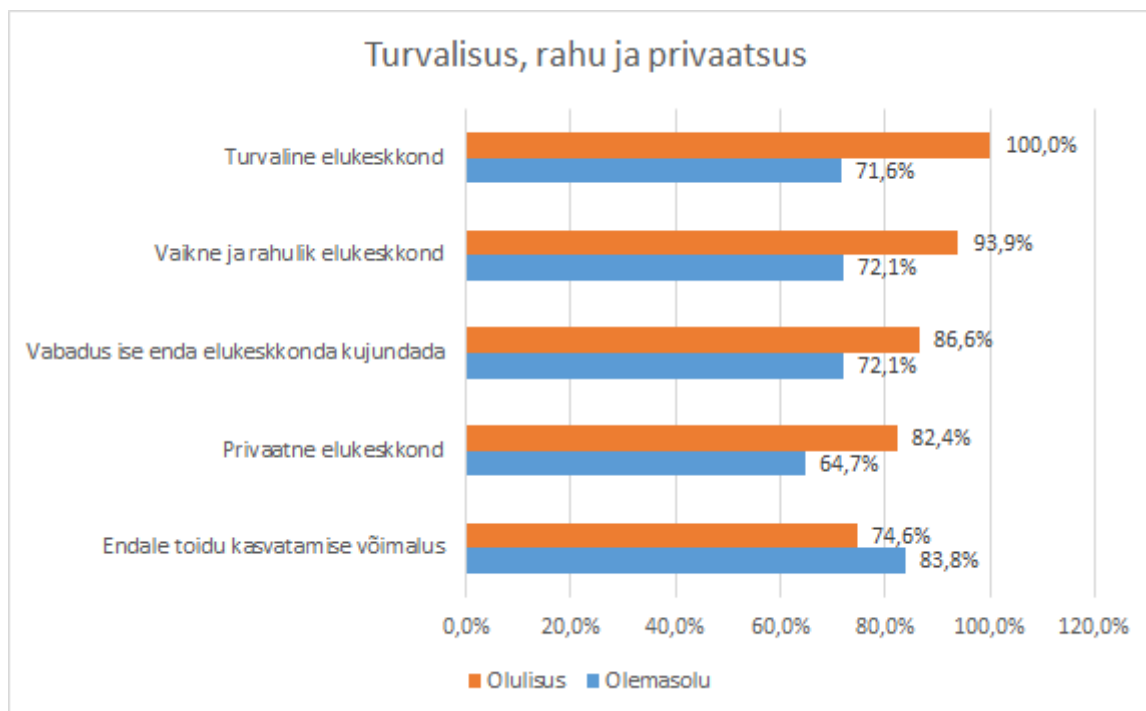
Järgnevatel alapeatükkides kirjeldatakse ja analüüsitakse ülevalpool mainitud elukeskkonna komponente detailsemalt alakomponentide lõikes.

4.3.1. Turvalisus, rahu ja privaatsus

Komponent *turvalisus, rahu ja privaatsus* koondab endas järgmisi väiteid: endale toidu kasvatamise võimalus; privaatne elukeskkond; vabadus ise enda elukeskkonda kujundada; vaikne ja rahulik elukeskkond; turvaline elukeskkond (Joonis 8). Seda komponenti peeti maapiirkonna puhul võrreldes teistega kõige olulisemaks. 100% vastajatest tõid välja, et nad peavad oluliseks turvalist elukeskkonda. Samas vaid 71,6% said nõustuda väitega, et nende elukeskkond ka seda on. Turvalise keskkonna puhul saab välja tuua ka selle, et olulisuse ja olemasolu vahe on selles komponendis kõige suurem (28,4% vastajate puhul).

Järgmiseks oluliseks teguriks peeti vaikset ja rahulikku keskkonda (93,9%). 72,1% vastanutest tõid välja, et nende piirkonnas on nimetatud komponent ka olemas. Sellele järgnesid väited *vabadus ise enda elukeskkonda kujundada* ja *privaatne elukeskkond*, mille oluliseks peetavate vastuste osakaalud olid vastavalt 86,6% ja 82,4%. Nende väidete puhul ei olnud olulisuse ja olemasolu vahed võrreldes teiste väidetega märkimisväärselt suured.

Esimese ja selles plokis ainukese väite (endale toidu kasvatamise võimalus) puhul saab välja tuua, et olemasolu ületab olulisuse. Seega saab väita, et 83,8% vastajatest omavad endale toidu kasvatamise võimalust, kuid vaid 74,6% peavad seda oluliseks.

Joonis 8. Maal elavate vastajate hinnang turvalisuse, rahu ja privaatsuse komponendi olulisuse ja olemasolu kohta, % (N=68)

Ka soovide ja vajaduste kaardistamisel selgus, et turvalisus, rahu ja privaatsus on teema, mida vastajad pidasid kõige olulisemaks. Selles komponendis pidasid üle 90% vastajatest oluliseks looduskeskkonna vahetut lähedust, turvalist elukeskkonda, vaikset ja rahulikku elukeskkonda, elukeskkonna kujundamise võimalust ja privaatsset elukeskkonda (Joonis 34). Märksa vähem vastajaid (77,8%) pidas oluliseks endale toidu kasvatamise võimalust. Turvalisust, rahu ja privaatsust pidasid kõige olulisemaks ka maapiirkonda kirjeldavale ankeedile vastajad. Seega on see teema oluline ja tähelepanu peaks pöörama sellele, et nimetatud komponendis välja toodud maal pakutavad hüvede kvaliteet ajas ei kahaneks.

4.3.2. Töö

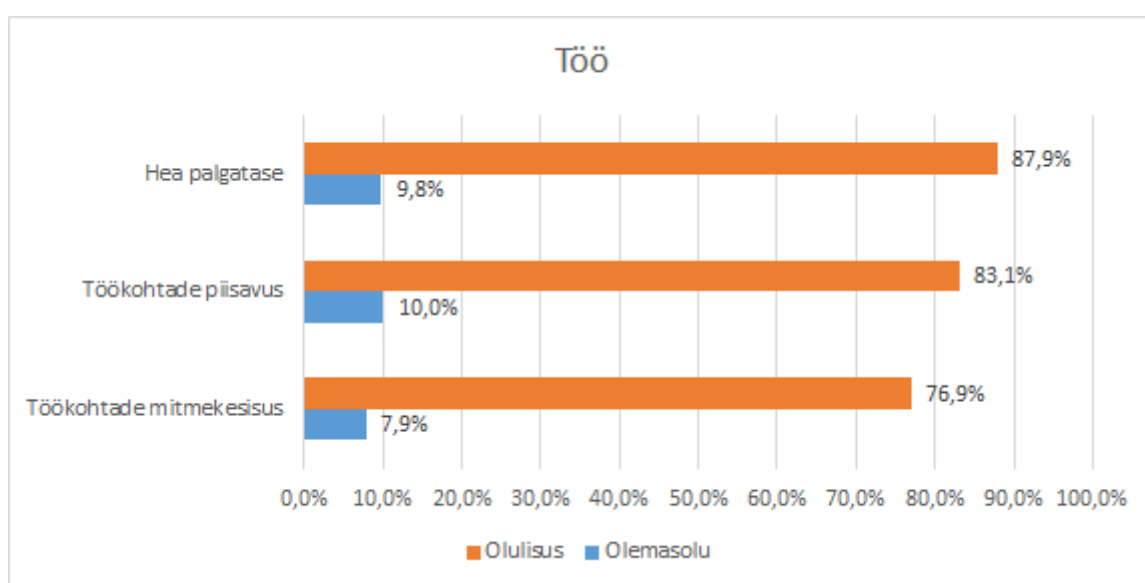
Töö komponendi puhul on vahe väidete olulisuse ja olemasolu vahel kõige suurem. Töö komponent koosnes järgmisest väidetest: töökohtade mitmekesisus on suur; töökohti on piisavalt; palgatase on hea. Nendest viimast pidasid vastajad kõige olulisemaks. 87,9% tõid välja, et nende jaoks on hea palgatase oluline, kuid vaid 9,8% maal vastajatest väitsid, et nende

piirkonnas on palkadel hea tase. Seega u 78% vastajatest on olukorras, kus nende jaoks olulist komponenti nende piirkonnas ei ole.

Töökohtade piisavuse koha pealt on väite olulisuse ja olemasolu vahe samuti suur. 83,1% vastanutest tõid välja, et nende jaoks on oluline nende piirkonnas töökohtade piisavus. Samas vaid 10,0% vastajatest said nõustuda väitega, et nende piirkonnas on töökohti piisavalt.

Kolmanda aspektina uuriti vastajate käest töökohtade mitmekesisust nende piirkonnas. 76,9% tõid välja, et nende jaoks on oluline töökohtade mitmekesisus, kuid ainult 7,9% nõustusid väitega, et nende piirkonnas see väide tõele vastab.

Kuna tööd puudutava komponendi puhul on vahe olulisuse ja olemasolu vahel kõige suurem kõikides väidetes, siis see on kindlasti teema, millega tuleks tegeleda, et rohkem inimesi maale koliks.

Joonis 9. Maal elavate vastajate hinnang töö komponendi olulisuse ja olemasolu kohta, % (N=68)

Soovide ja vajaduste kaardistamisel selgus, et töö komponendis pidas 79,1% vastajatest oluliseks töökohtade mitmekesisust (Joonis 37). Sellele järgnesid töökohtade paljusus ja kõrge palgatase, mida pidasid oluliseks u 70% vastajatest. Tabel 7 põhjal on näha, et tööga seotud tegurid (töökoha kaugus, erialaste töökohtade vähesus, madal palk) on üheks takistavamaks teguriks maale kolimisel või sinna jäämisel. Seega on töö teema, millele peaks maapiirkonda toetades tähelepanu pöörama.

4.3.3. Transport

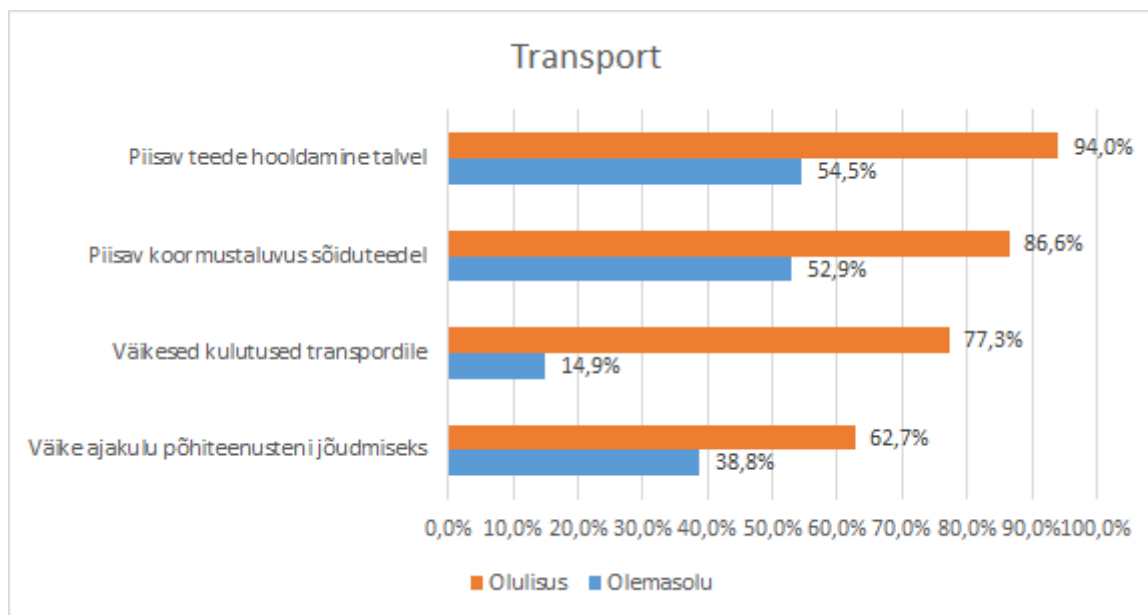
Joonis 7 põhjal tuli välja, et kõige suurem vahe väidete olulisuse ja olemasolu vahel on töö komponendis ja sellele järgneb kohe transpordi teema. 94% vastajatest pidasid oluliseks piisavat teede hooldamist talvel. Kuid vaid 54,5% nõustusid väitega, et nende piirkonnas see ka nii on. Lisaks pidasid 86,6% vastajatest oluliseks, et sõiduteedel oleks piisav sõidukoormus. Jällegi vaid pooled (52,9%) vastajatest said nõustuda väitega, et see ka nende piirkonnas nii on.

Joonis 10 näeme, et 77,3% vastajatest peavad oluliseks, et transpordile oleksid kulud väiksed. Samas vaid 14,9% vastajatest nõustuvad, et nende maapiirkonnas see ka nii on. Selle väite puhul

saab välja tuua, et väite olulisuse ja olemasolu vahe on transpordi komponendis kõige suurem. Umbes 62% vastajatest peavad väikesi kulutusi transpordile oluliseks, kuid nende piirkonnas seda neil ei ole.

Lisaks uuriti ajakulu põhiteenusteni jõudmiseks. 62,7% vastajatest tõid välja, et nende jaoks on oluline, et neil kuluks põhiteenusteni vähe aega. Samas 38,8% vastanutest nõustusid sellega, et neil kulubki vähe aega põhiteenusteni jõudmiseks.

Transpordi teema on samuti üks olulisemaid, millele tuleks tähelepanu pöörata ja seda toetada, et inimestel maal elu kergem oleks.

Joonis 10. Maal elavate vastajate hinnang transpordi komponendi olulisuse ja olemasolu kohta, % (N=68)

Soovide ja vajaduste kaardistamisel selgus, et transpordi teema juures peeti kõige olulisemaks teede piisavat hooldamist (Joonis 36). Sellele järgnesid sõiduteede hea olukord ja vajaduspõhine ühistransport, mida pidasid oluliseks üle 80% vastajatest. 75,2% vastajatest pidasid oluliseks ühistranspordi peatuse lähedust. Napilt alla 70% vastajatest pidasid oluliseks maal elades väikesi transpordikulutusi ja lühikesi vahemaid põhiteenusteni jõudmiseks. Peaaegu 60% vastajatest pidas oluliseks kütusetankla lähedust.

Sarnaselt komponendile „turvalisus, rahu ja privaatsus“ on nii soovide ja vajaduste kaardistamise ankeedi kui ka maapiirkonda kirjeldava ankeedi vastajate jaoks oluline transpordi teema (Joonis 10). Seega peaks maapiirkonna elanikke toetades tähelepanu pöörama ka transpordile ja taristule.

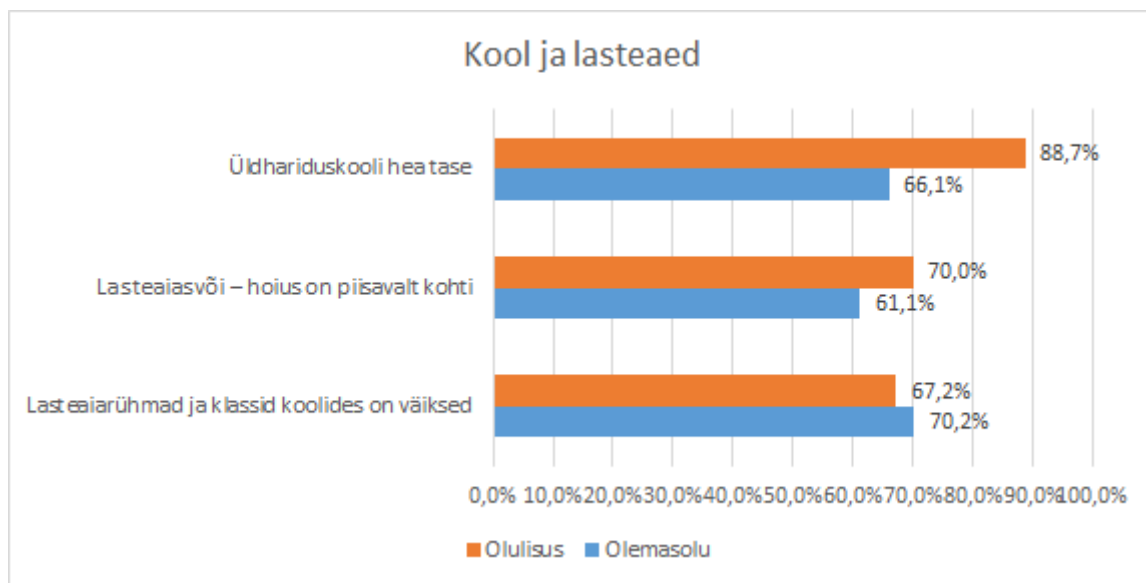
4.3.4. Kool ja lasteaed

Kooli ja lasteaia komponent on küll vastanutele oluline, samas vahe olulisuse ja olemasolu vahel on võrreldes töö ja transpordi komponendiga väike. 88,7% vastajatest tõid välja, et nende jaoks on oluline üldhariduskooli hea tase ning 66,1% vastasid, et nende piirkonnas üldhariduskool hea tasemega ka on.

Väiksemad olulisuse ja olemasolu vahed olid väidete lasteaia ja -hoiu kohtade ning väikeste klasside ja rühmade kohta. 70% vastajatest tõid välja, et nende jaoks on oluline, et lastehoius ja – aias oleks piisavalt kohti. Samas 61,1% vastanutest ka sellega nõus olid.

Uurides rühmade ja klasside väiksust, tõi 67,2% vastajatest välja, et nende jaoks on see oluline, samas sellest suurem protsent (70,2%) väidab, et nende piirkonnas see ka nii on.

Uuringu tulemusest selgub, et haridust puudutavad küsimused on küll maapiirkonna elanikele olulised, kuid samas pole neid aspekte puudutavad tegurid maapiirkonnas kriitilises seisundis (võrreldes töö ja transpordi komponentidega).

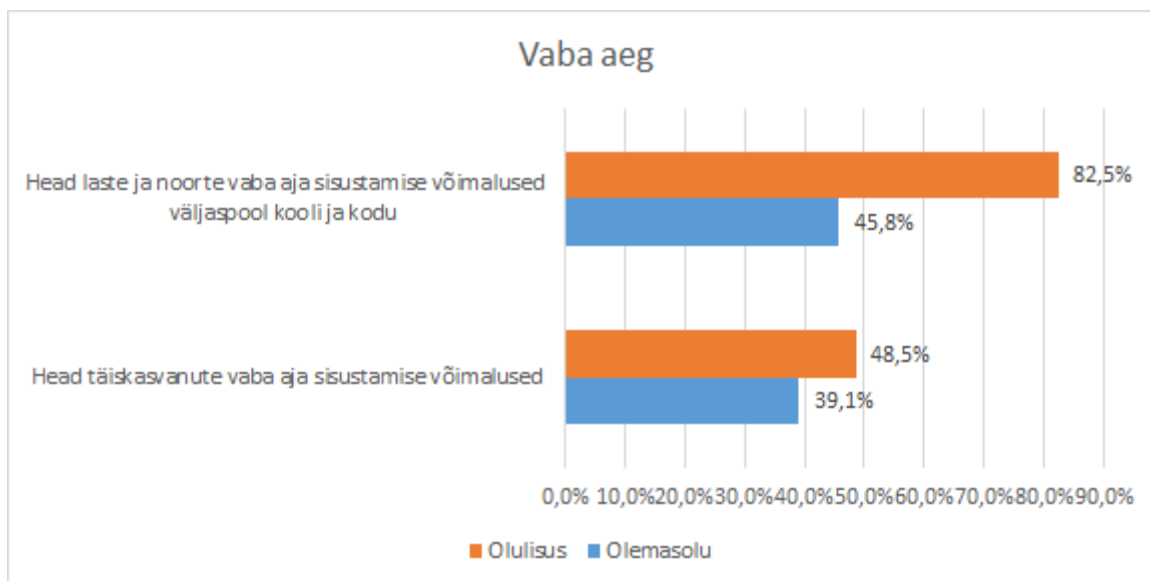
Joonis 11. Maal elavate vastajate hinnang komponendi „kool ja lasteaed“ olulisuse ja olemasolu kohta, % (N=68)

Soovide ja vajaduste kaardistamisel selgus, et üle 75% vastajatest pidas oluliseks üldhariduskooli head taset ja lasteaia või – hoiu kohtade kättesaadavust (Joonis 38). Üle 60% vastajatest tõid välja, et nende jaoks on oluline lasteaia- või hoiu lähedus, väikesed lastearühmad ja klassid koolides.

4.3.5. Vaba aeg

Maal elavate inimeste käest uuriti elukeskkonna puhul veel vaba aja veetmise võimalusi nii laste ja noorte kui ka täiskasvanute puhul. Joonis 12 põhjal tuleb selgelt välja, et peaaegu pooled vastajatest peavad oluliseks täiskasvanute vaba aja sisustamise võimalusi, samas üle 82% vastajatest peab oluliseks laste ja noorte vaba aja sisustamise võimalusi väljaspool kooli ja kodu. Kui täiskasvanute vaba aja veetmise puhul toovad 39,1% välja, et nende piirkonnas on täiskasvanute vaba aja sisustamise võimalused head, siis selle põhjal tuleb välja, et 9,4% vastajatest peavad häid täiskasvanute vaba aja veetmise võimalusi oluliseks, kuid nende piirkonnas see selle olemasolu puudub. Sellest palju suurem vahe olulisuse ja olemasolu puhul oli laste ja noorte vaba aja veetmise võimaluste kohta. 45,8% vastajatest tõid välja, et nende piirkonnas ei ole häid laste ja noorte vaba aja veetmise võimalusi. Seega 36,7% vastajate jaoks on see teema oluline, kuid nende piirkonnas pole häid laste ja noorte vaba aja veetmise võimalusi väljaspool kooli ja kodu.

Laste ja noorte vaba aja sisustamise head võimalused on üks teemadest, kus on olulisuse ja olemasolu vahe suur, seega peaks sellele maal elavatele inimestele toetust pakkudes tähelepanu pöörama.

Joonis 12. Maal elavate vastajate komponendi „vaba aeg“ olulisuse ja olemasolu kohta, % (N=68)

Soovide ja vajaduste kaardistamisel selgus, et vaba aja komponentidest pidas kõige rohkem vastajatest (77,2%) oluliseks laste ja noorte vaba aja sisustamise võimalusi väljaspool kooli ja kodu (Joonis 40). Üle 60% vastajatest pidas oluliseks kultuuriteenuste lähedust ja täiskasvanute vaba aja sisustamise võimalusi. Üle 52,4% vastajatest töi välja, et nende jaoks on oluline sportimisvõimaluste lähedus.

Kokkuvõtteks võib öelda, et elukeskkonna komponentidest pidasid maal elavad inimesed kõige olulisemaks turvalisust, rahu ja privaatsust. Samas suhteliselt suur hulk vastajatest (ligi 75%) töid välja, et nende piirkonnas on selle teema olukord hea. Olulisuselt järgmine ja ka kõige kriitilisem teema on töökoht. Vaid umbes 10% vastajatest töid välja, et nende piirkonnas on töökohtade olemasoluga hästi. Järgmine tähelepanu vajav teema on transport. Eriti suur vahe olulisuse ja olemasolu puhul oli transpordi teemas väikesed kulutused transpordile. Neljandaks toodi välja kooli ja lasteaia aspekt. Samas seal oli vahe väidete olulisuse ja olemasolu vahel võrreldes teiste teemadega väiksem. Viimase teemana mainiti vaba aega, millest täiskasvanute vaba aja sisustamisel olulisuse ja olemasolu vahe ei olnud nii suur võrreldes laste vaba aja sisustamisega väljaspool kooli ja kodu. Seega on laste vaba aja sisustamine veel üks teemasid, millele peaks tähelepanu pöörama maapiirkonnas elavatele inimestele tuge pakkudes.

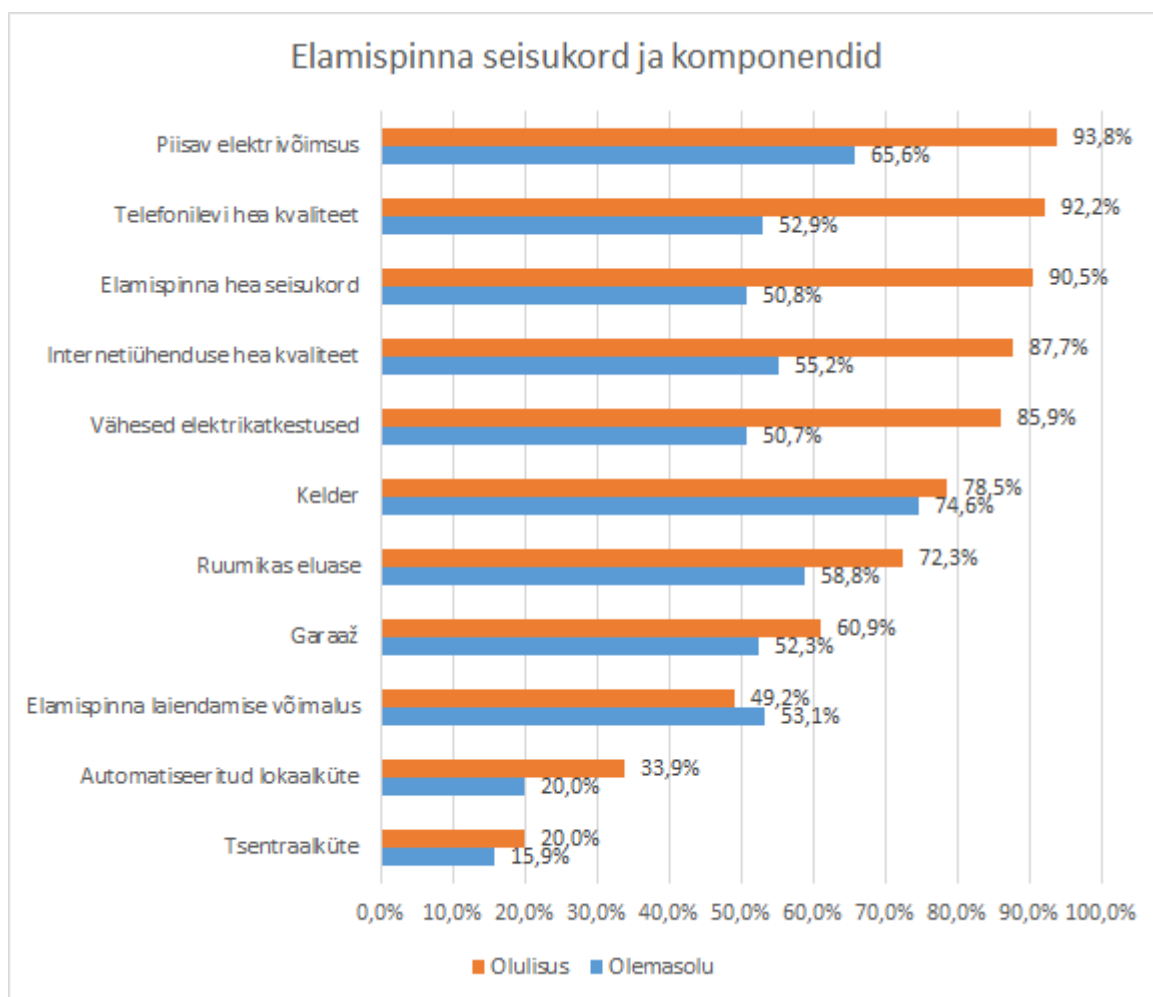
4.4. Elamispinna seisukord ja komponendid

Uuringu raames vaadeldi maal elavate inimeste elamispinna seisukorda ja komponente ning nende olulisust ning olemasolu. Joonis 13 näeme, et vastajad (93,8%) pidasid elamispinna komponentidest kõige olulisemaks elektrivõimsust. Samas vaid 65,6% nõustusid sellega, et nende majapidamises on see olemas. Järgmiseks toodi välja telefonilevi hea kvaliteet. 92,2% vastajatest peavad seda oluliseks, samas vaid umbes pooled (52,9%) said nõustuda, et nendel on telefonilevi hea kvaliteediga.

Kolmanda punktina peeti oluliseks elamispinna head seisukorda. 90,5% vastajatest pidasid oluliseks, et nende elamispind oleks heas seisukorras. Kuid vaid pooled (50,8%) nõustusid sellega, et nende elamispind seda ka on.

Veel toodi välja (üle 85% vastanutest), et nende jaoks on oluline internetiühenduse hea kvaliteet ja vähesed elektrikatkestused. Kuid vaid jällegi umbes pooled vastajatest (vastavalt 55,2% ja 50,7%) nõustusid sellega, et nende majapidamise kohta need väited kehtivad.

Joonis 13 toodud esimesed viis väidet elektrivõimuse ja –katkestuste, telefoni- ja internetiühenduse hea kvaliteedi ning elamispinna hea seisukoha kohta on ühtlasi ka need, kus väite olulisuse ja olemasolu vahe on elupinna komponentide puhul kõige suurem. Seega on need teemad, mida peaks arvesse võtma maapiirkonna elanikele toetust pakkudes. Ülejäänud väited on vastajatele vähetahtsad ning olulisuse ja olemasolu vahed on väiksed.

Joonis 13. Maal elavate vastajate hinnang elamispinna seisukorra ja komponentide olulisuse ja olemasolu kohta, % (N=68)

Soovide ja vajaduste kaardistamisel tuli välja, et eluruumi tingimistest peeti enim oluliseks vee head kvaliteeti, piisavat elektrivõimsust ja head internetiühenduse kvaliteeti (üle 90% vastajatest, Joonis 39). Eluruumis külma vee ja kanalisatsiooni olemasolu pidasid oluliseks vastavalt 80,2% ja 73,2% vastajatest. Umbes 60% vastajatest pidasid oluliseks sooja vee, sauna, vesikloseti ja dušši või vanni olemasolu. Kütet puudutavaid küsimusi hinnati kõige ebaolulisemaks. Vaid 21,1%

vastajatest pidas oluliseks automatiseeritud lokaalkütte olemasolu ja 11,8% vastajatest tsentraalkütte olemasolu.

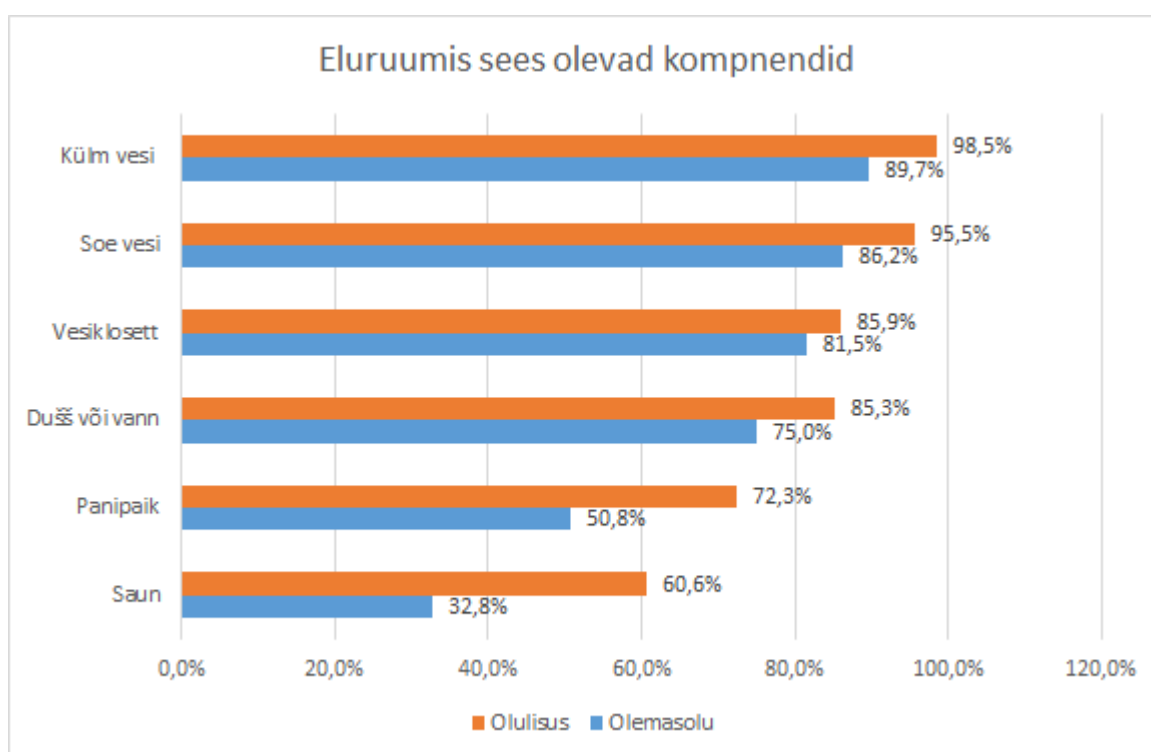
4.4.1. Eluruumis olevad komponendid

Eluruumis olevatest komponentidest pidasid vastajad kõige olulisemaks külma ja sooja vee olemasolu (Joonis 14). Vastavalt 98,7% ja 95,5% vastajatest tõid välja, et nende jaoks on see oluline. Samas küllaltki suur protsent vastajatest nõustusid väidetega, et nende majapidamises on nii külm kui ka soe vesi eluruumis olemas. Nimetatud protsendid on vastavalt 89,7% ja 86,2%.

Üle 85% vastajatest tõid välja, et nende jaoks on olulised nii vesikloseti kui ka dušš või vanni olemasolu. Küllaltki suur protsent vastajatest (vastavalt 81,5 ja 75,0) nõustusid sellega, et nende majapidamises need komponendid ka on. Seega eelpool nimetatud neli esimest väidet (külm ja soe vesi, vesiklosett ja dušš või vann) on ka küllaltki hästi majapidamistes esindatud.

Vähem oluliseks peeti panipaiga (72,3% vastajatest) ja sauna (60,6% vastajatest) olemasolu, samas nende väidete puhul on vahed võrreldes nelja eelmise väitega olulisuse ja olemasolu vahel suuremad. Vaid 50,8% vastajatest saab nõustuda väitega, et nende eluruumis on panipaik olemas. Sauna puhul saavad nõustuda 32,8% väitega, et nende eluruumis on see olemas.

Seega, mis puudutab külma ja sooja vett, vesiklosetti ja dušši või vanni, siis suur hulk vastajatest peab oluliseks, et need oleksid eluruumis sees, kuid vahe olulisuse ja olemasolu vahel ei ole suur ja seega küllaltki suur protsent vastajatest nõustub väitega, et nende eluruumis on need ka esindatud.

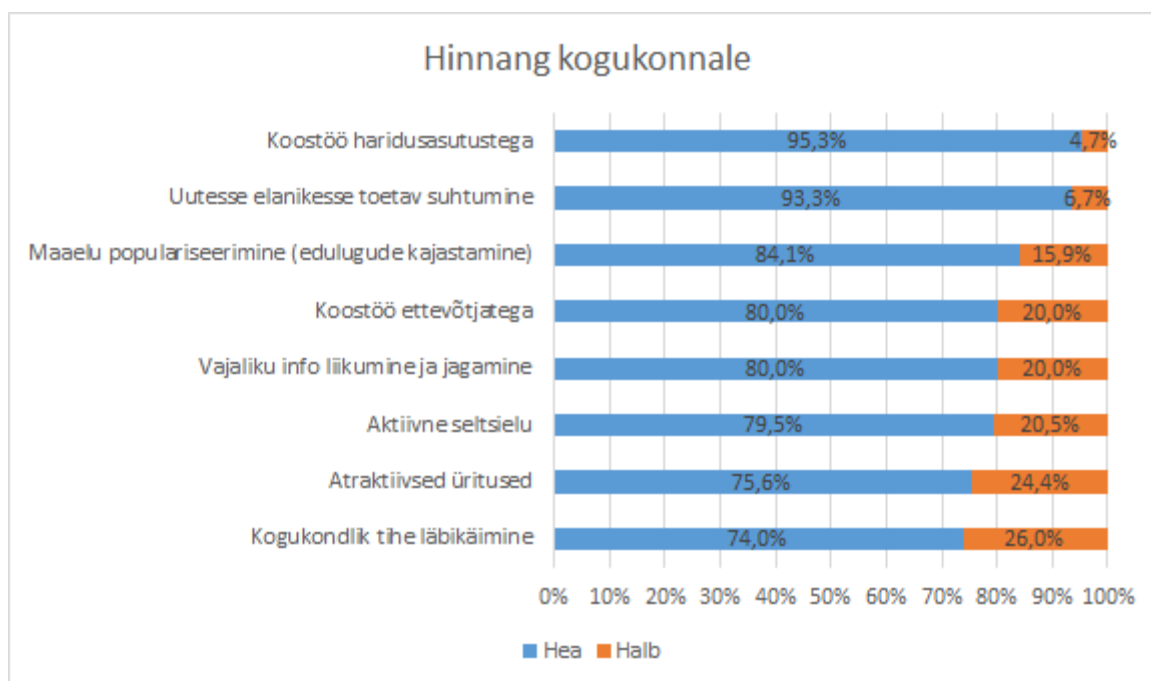
Joonis 14. Maal elavate vastajate hinnang eluruumis sees olevate komponentide olulisuse ja olemasolu kohta, % (N=68)

4.5. Hinnang kogukonnale

Joonis 15 näeme, kuidas hindavad maal elavad inimesed enda kogukonda. Uuriti vastajate hinnangut enda kogukonna kohta, mis puudutas maaelu populariseerimist, info liikumist ja jagamist, kogukondlikku läbikäimist, seltsielu aktiivust, atraktiivseid üritusi, suhtumist uutesse elanikesse, koostööd ettevõtjatega ja koostööd haridusasutustega.

Kõige suurem hulk (95,3%) vastajatest pidas heaks koostööd haridusasutustega. Veel hindas suur hulk (93,3%) vastajaid heaks toetavat suhtumist uutesse inimestesse. Üle 80% vastajatest pidas heaks enda kogukonnas maaelu populariseerimist, koostööd ettevõtjatega ning info liikumist ja jagamist. Üle 70% vastas, et nende kogukonnas on hästi aktiivse seltsieluga, atraktiivsete üritustega ja kogukondliku läbikäimisega.

Seega võib väita, et kõikide uuritavate väidete puhul hindasid vastajad kogukondlikku tegevust pigem heaks.

Joonis 15. Maal elavate vastajate hinnang kogukonnale, % (N=68)

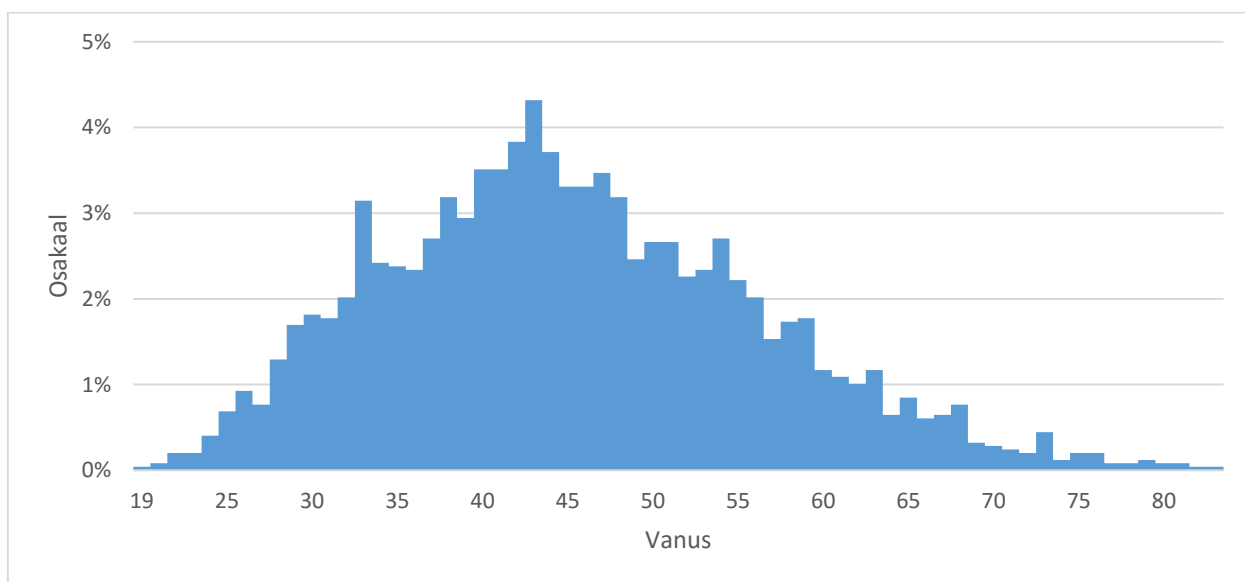
Ka soovide ja vajaduste kaardistamisel selgus, et kogukonna olulisust hinnati kõrgeks. Üle 90% vastajatest peavad oluliseks koostööd ettevõtjate ja haridusasutustega ning uutesse elanikesse toetavat suhtumist (Joonis 35). Veel peeti oluliseks kogukondlikku tihedat läbikäimist (83,0% vastajatest), aktiivset seltsielu (76,7% vastajatest) ja atraktiivseid üritusi (74,2% vastajatest). Maaelu populariseerimist ja edulugude kajastamist pidasid oluliseks 61,6% vastajatest.

4.6. Noored ettevõtjad maapiirkonna ettevõtluskeskkonnas

4.6.1. Ettevõtjate vanus ja arv maapiirkonnas

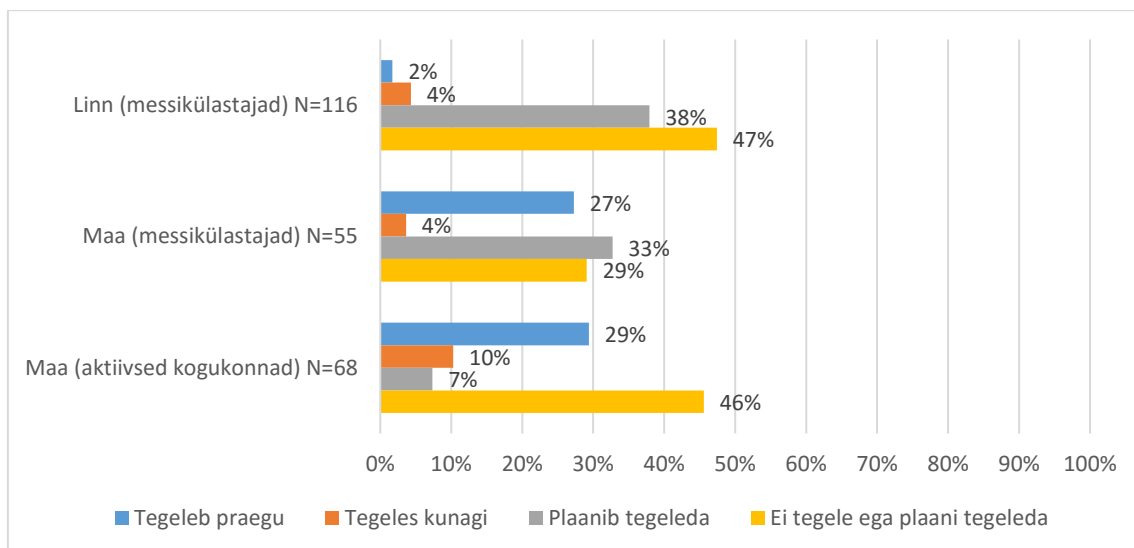
Ettevõtjate arvu ja vanuse seose leidmiseks võeti aluseks Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ameti (PRIA) toetuste registri andmed MAK 2007–2013 toetuse saajate kohta, mille alusel tehti väljavõtte äriregistri andmebaasist isikute vanuse leidmiseks. Päringu tulemusena saadi läbi erinevate põllumajanduslike ja maapiirkonna arenguga seotud toetuse kasutajate piisava esindatusega ülevaade. Toetuste andmeid võib lugeda piisavalt tasakaalustatuks tegevusvalade lõikes, kuna hõlmavad nii põllumajandust kui ka metsamajandust, töötlevat tööstust ning LEADER-meedet.

Juhatuse liikmete vanuse jaotus esitatud Joonis 16. Ettevõtja keskmine vanus oli 45 eluaastat. Ettevõtjate vanuse alumine kvartiil oli 37 aastat ja ülemine kvartiil 53 aastat. Ettevõtjate mediaanvanus oli 44 eluaastat, kõige sagedamini esinev vanus aga 43 eluaastat. 18–24-aastased ettevõtjad moodustasid 0,9% ja 25–40-aastased ettevõtjad 34% kõigist ettevõtjatest. Seega moodustavad 18–40-aastased ettevõtjad 35% kõigist ettevõtjatest.

Joonis 16. Erinevaid MAK 2007–2013 toetusi saanud ettevõtete omanike vanus, % (N = 2431)
Allikas: Äriregister

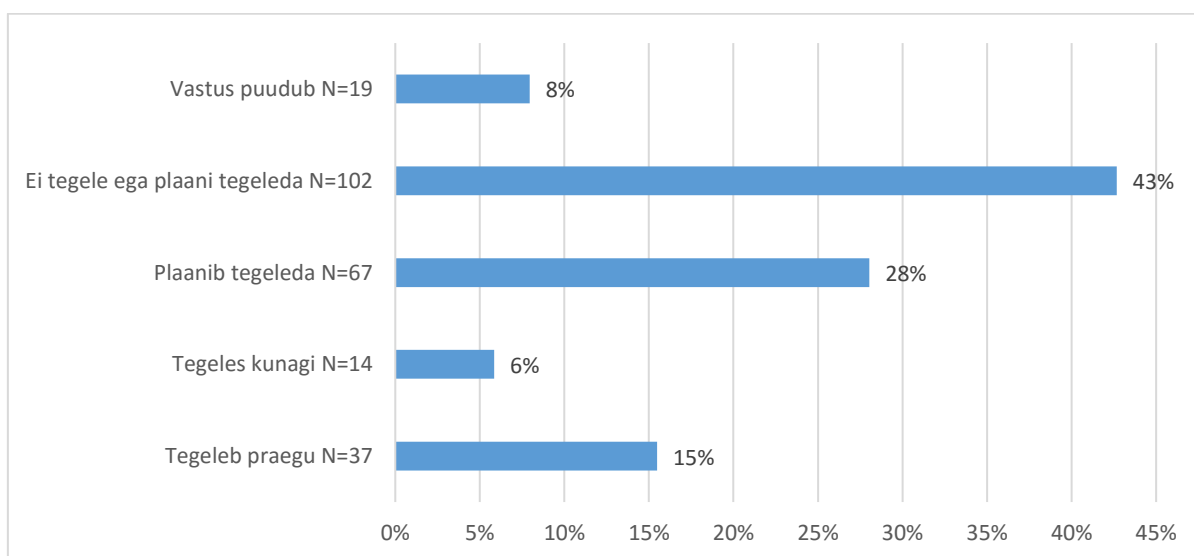
Uuringu käigus küsitleti potentsiaalseid noori, kes oleksid valmis maale elama asuma ja ettevõtlusega tegelema (sihipärase valim). Küsitlustele vastanute huvi maal ettevõtlusega tegeleda ilmestab alljärgnev Joonis 17.

Joonis 17. Maal ettevõtlusega tegelevate vastanute osakaal valimi ja elukoha lõikes, %

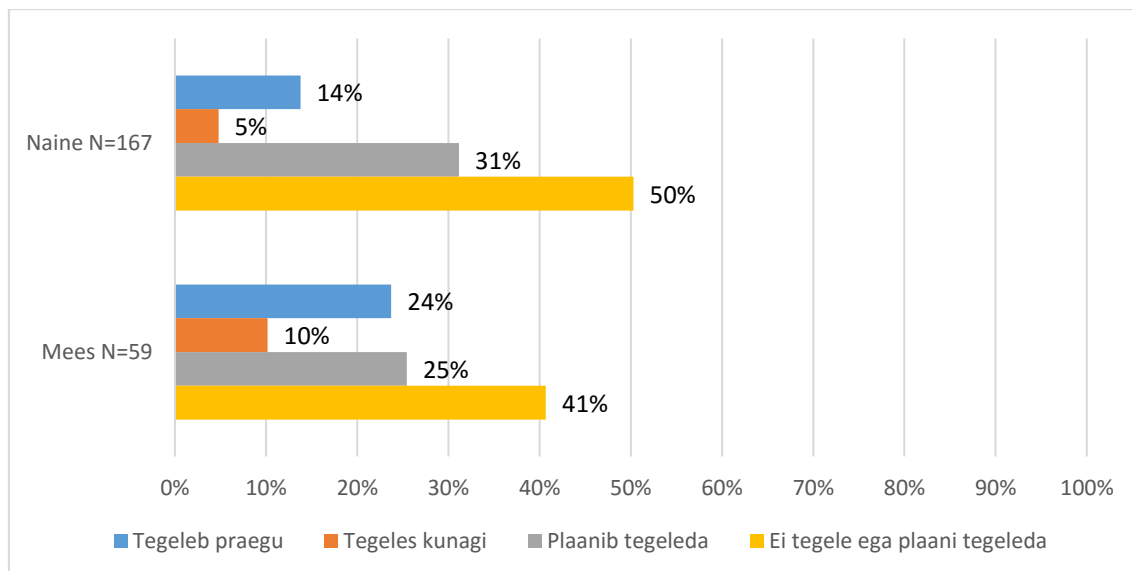
Linnas elanud vastanute hulgast tegeles maal ettevõtlusega vaid kaks vastanut (*Joonis 17*). Märkimisväärne erinevus maaettevõtluse osas ilmnes messikülastajate ja aktiivsete kogukondade elanike vahel: kui messikülastajatest plaanis maal ettevõtlusega tegelema hakata 35% vastanutest, siis aktiivsete kogukondade elanikest vaid 7,4%. Sealjuures ei olnud vastaja elukoht maapiirkonna kontekstis väga oluline, kuigi linnas elanud messikülastajate hulgas oli ka kõige enam (49%) neid, kellel puudus huvi maal ettevõtlusega tegelemiseks.

Alla poole vastanutest (44%) väitsid, et ei ole maal ettevõtlusega tegelenud ega plaani seda ka tulevikus teha (*Joonis 18*). Küsitluse läbiviimise ajal maal ettevõtlusega tegelenud vastajad moodustasid 15% kõikidest vastanutest, samas kui enam kui veerandil (28%) vastanutest oli plaanis maal ettevõtlusega tegelema hakata. Hoolimata sellest, et suur osa vastanutest ei olnud seega maaettevõtlusest huvitatud, oli märkimisväärne arv ka neid, kes seda tulevikus teha kavatsesid. Küsimusele “Kas Te tegelete ettevõtlusega maapiirkonnas?” jättis vastamata 19 küsitlusankeedi täitnut ja nemad on järgnevast analüüsist välja arvatud.

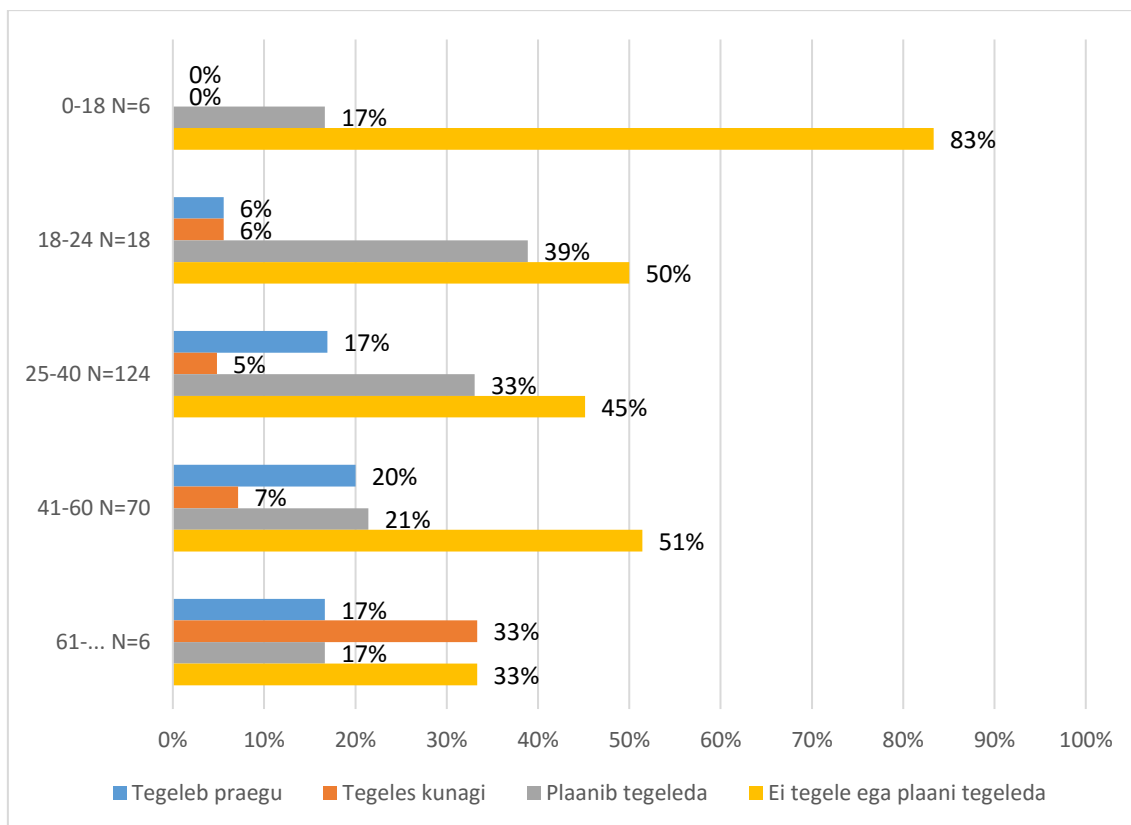
Joonis 18. Huvi maal ettevõtlusega tegelemise vastu, %

Mees- ja naissoost vastanute arvamused maaettevõtlusega tegelemise osas jaotusid üsna erinevalt (Joonis 19). Meeste hulgas oli proportsionaalselt enam maal ettevõtlusega tegelejaid ja ühtlasi oli ka vähem selliseid vastanuid, kes väljendasid maaettevõtluse vastu huvipuudust. Maal ettevõtlusega tegelemise kavatsuse osas vastused suuresti ei erinenud, kuigi mõnevõrra suurem osakaal selliseid plaane tegevaid vastanuid oli naiste hulgas.

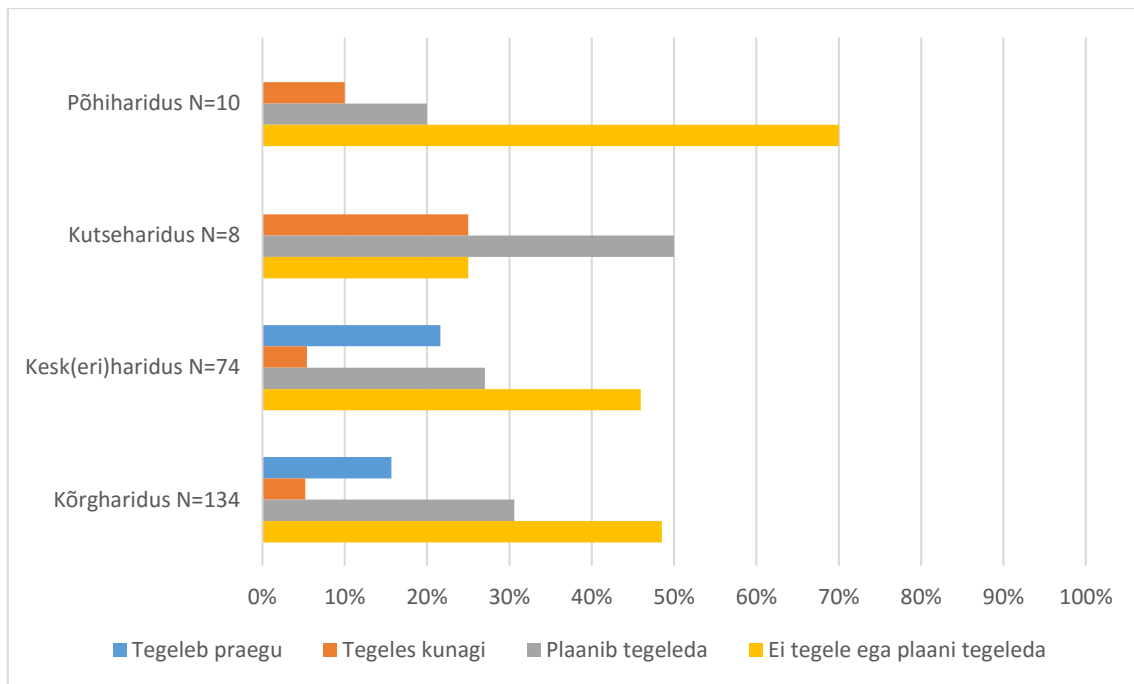
Joonis 19. Maal ettevõtlusega tegelemine soo lõikes, %

Hinnates vastanute kokkupuuteid ettevõtlusega maapiirkonnas võib ka vanusegruppide lõikes teatud trende leida (Joonis 20). Vaadeldes enim esinenud vanusegruppe tõusis maal ettevõtlusega tegelemise tõenäosus koos vanusega ja kõige enam oli maal ettevõtlusega tegelenuid 41–60-aastaste vastanute seas (20%). Teistpidist seost võis täheldada aga maal ettevõtlusega tegelemise kavatsuste osas: noorematesse vanusegruppidesse (va 0–18) kuulunud vastanutel oli suurem tõenäosus olla nende hulgas, kes plaanisid maal ettevõtlusega tegelema hakata. Vanusegrupis 25–40 eluaastat tegeles maal ettevõtlusega 17% vastanutest, ent vastavaid plaane tegi peaaegu kaks korda rohkem vastanuid (33%).

Joonis 20. Maal ettevõtlusega tegelemine vanusegruppide lõikes, %

Kõige suurem osakaal (22%) maal ettevõtlusega tegelejaid oli nende vastanute seas, kellel oli kesk- või keskeriharidus (Joonis 21). Samal aja jäi kõrgharidusega vastanute seas ettevõtlusega tegelejate osakaal vaid 16% juurde. Pooled kutseharidusega vastanutest (kokku kaheksa vastanut) plaanisid tulevikus maal ettevõtlusega tegeleda, samas kui teiste haridustasemega vastajate hulgas oli selliseid vastuseid keskmiselt 29%. Samuti oli kutseharidusega vastanute hulgas suurem osakaal neid vastajaid, kes kunagi minevikus maal ettevõtlusega tegelenud olid (kaks vastanut). Kuigi ka põhiharidusega vastajaid oli vähe (kokku kümme vastanut), väitis nendest seiste, et ei ole maal ettevõtlusega tegelenud ega soovi seda ka tulevikus teha.

Joonis 21. Maal ettevõtlusega tegelemine haridustaseme lõikes, %

Kokkuvõttes oli vastanute seas 27% neid, kes kavatsesid tulevikus maal ettevõtlusega tegeleda. Selliseid vastajaid oli peaaegu kaks korda sama palju nende seas, kes elasid linnas võrreldes vastajatega, kes märkisid enda elukohaks maapiirkonna (vastavalt 37% ja 18%). Maal tegeles ettevõtlusega 28% vastanutest. Kuigi vastanud naiste hulgas oli maal ettevõtlusega tegelejaid proportsionaalselt vähem (14%, meeste seas 24%), oli meeste hulgas jällegi vähem neid, kes soovisid tulevikus maal ettevõtlusega tegeleda (25%, naiste hulgas 31%). Sellist huvi esines rohkem nooremate ja kutseharidusega vastajate seas.

4.6.2. Uuritud ettevõtluskeskkonna komponendid maapiirkonnas

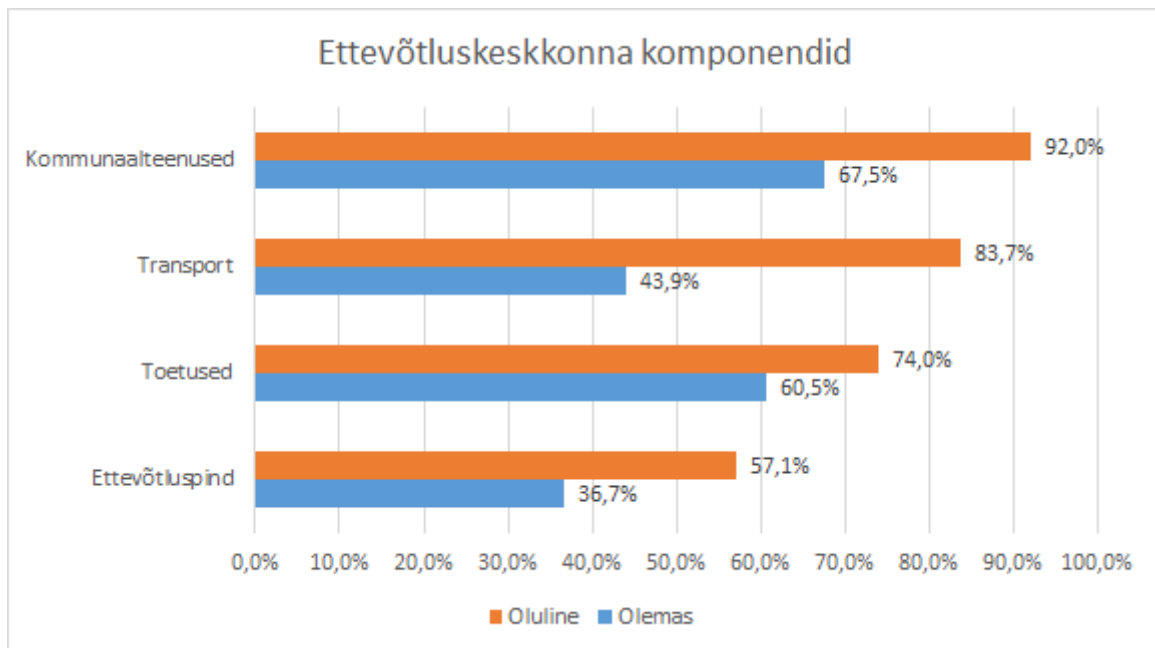
Küsitluse käigus kogutud vastused jagati nelja kategooriasse: kommunaalteenused, transport, toetused ja ettevõtluspind. Joonis 22 põhjal näeme, et kõige suurem hulk (92,0%) vastajatest pidas oluliseks kommunaalteenuseid. Sinna alla kuulus vee kvaliteet ja kättesaadavus, elektrivõimsus ja -katkestused, internetiühenduse ja telefonilevi kvaliteet. Samas vaid 67,5% vastajatest said nõustuda, et nende maapiirkonna ettevõtluskeskkonnas need tegurid olemas on.

Järgmise komponendina toodi välja transport, kuhu alla kuulus teede hooldamine ja piisav koormustaluvus, vahemaade läbimise ajaline ja rahaline kulu. Seda teemat pidasid oluliseks 83,7% vastajatest. Samas vaid 43,9% vastajatest said nõustuda, et nende ettevõtluskeskkonnas nimetatud tegurid eksisteerivad. Transpordi komponendi puhul on võrreldes teiste komponentidega väidete olulisuse ja olemasolu vahe kõige suurem. Sarnaselt elukeskkonna komponentidele on ka ettevõtluskeskkonna komponentidest transport see, millele tuleks maapiirkonda toetades tähelepanu pöörata.

Kolmandaks peeti oluliseks (74,0% vastajatest) toetuste olemasolu ja abi. Toetuste komponent koosnes neljast väitest: 1) ettevõtluse alustamiseks ja 2) arendamiseks on võimalik taotleda toetust; 3) rahastuse taotlemise võimalus ettevõtlushoone või – maa ostmiseks; 4) mitterahalised toetused

(nt koolitused ja nõustamine). Toetuste komponendi puhul saab välja tuua seda, et seal on olulisuse ja olemasolu vahe võrreldes teiste ettevõtluskeskkonna komponentidega kõige väiksem (13,5%).

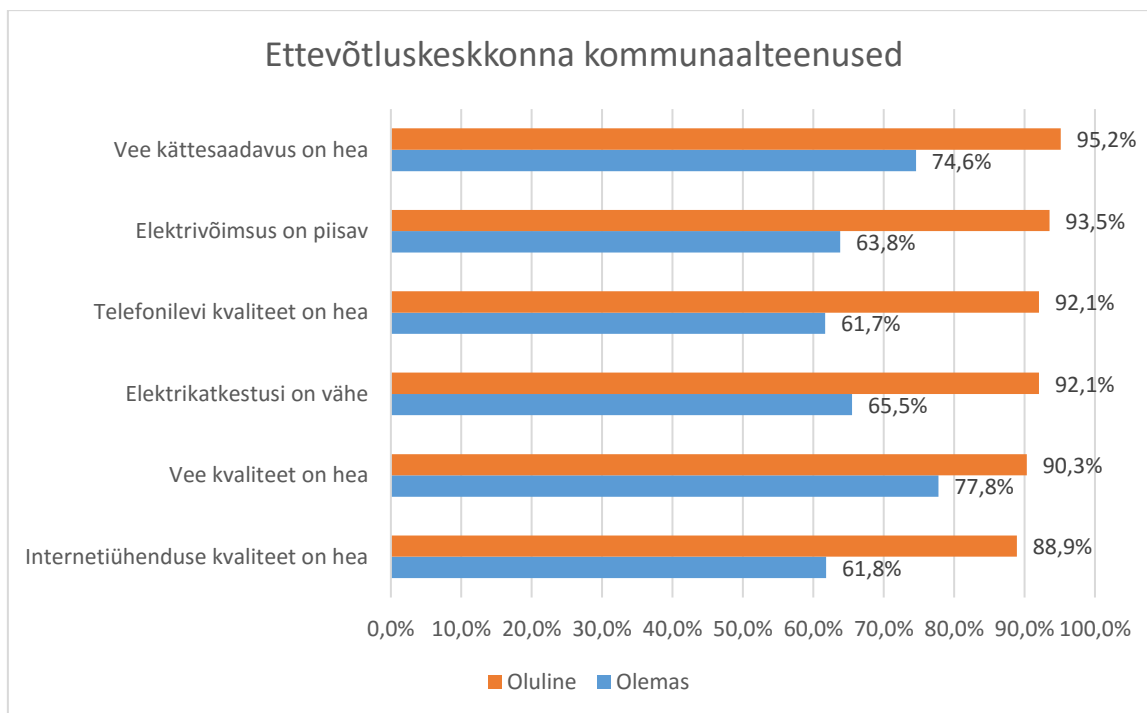
57,1% vastajatest tõid välja, et nende jaoks on oluline ettevõtluskeskkonna puhul ettevõtluspinna komponent. See koosnes järgmistest teguritest: 1) madal kinnisvara hind; 2) ettevõtluspinna hea seisukord; 3) palju vabu hooneid, mida on võimalik ümber kujundada ettevõtlushooneteks; 4) ettevõtluspinna laiendamisvõimalus. Ettevõtluspinna komponendi puhul said 36,7% vastajatest nõustuda, et nende piirkonnas vastavad tegurid olemas on.

Joonis 22. Maal elavate vastajate hinnang uuritud ettevõtluskeskkonna komponentide olulisuse ja olemasolu kohta, % (N=68)

4.6.2.1. Kommunaalteenused

Vastajad pidasid ettevõtluskeskkonna komponentidest kõige olulisemaks kommunaalteenuseid (Joonis 23). Peaaegu kõikide väidete puhul saab välja tuua, et vastajatest üle 90% peavad oluliseks kommunaalteenuste komponendi all välja toodud väiteid. Kui kommunaalteenuseid peetakse oluliseks, siis sealjuures ei saa väita, et need ka maapiirkonna ettevõtluskeskkonnas olemas on. Üle 70% vastajatest toovad välja, et nende ettevõtluskeskkonnas on nii vee hea kättesaadavus kui ka kvaliteet olemas. Samas muude kommunaalteenuste (piisav elektrivõimsus ja vähesed elektrikatkestused ning telefonilevi ja internetiühenduse hea kvaliteet) olemasoluga saavad nõustuda alla 2/3 vastajatest. Kuna väidete olulisuse ja olemasolu vahed on suured, siis maapiirkonnas ettevõtluskeskkonna parandamisel peaks pöörama tähelepanu ka kommunaalteenuste võrgu arendamisele ja kvaliteedi tõstmisele.

Joonis 23. Maal elavate vastajate hinnang ettevõtluskeskkonna kommunaalteenuste komponendi olulisuse ja olemasolu kohta, % (N=68)

4.6.2.2. Transport

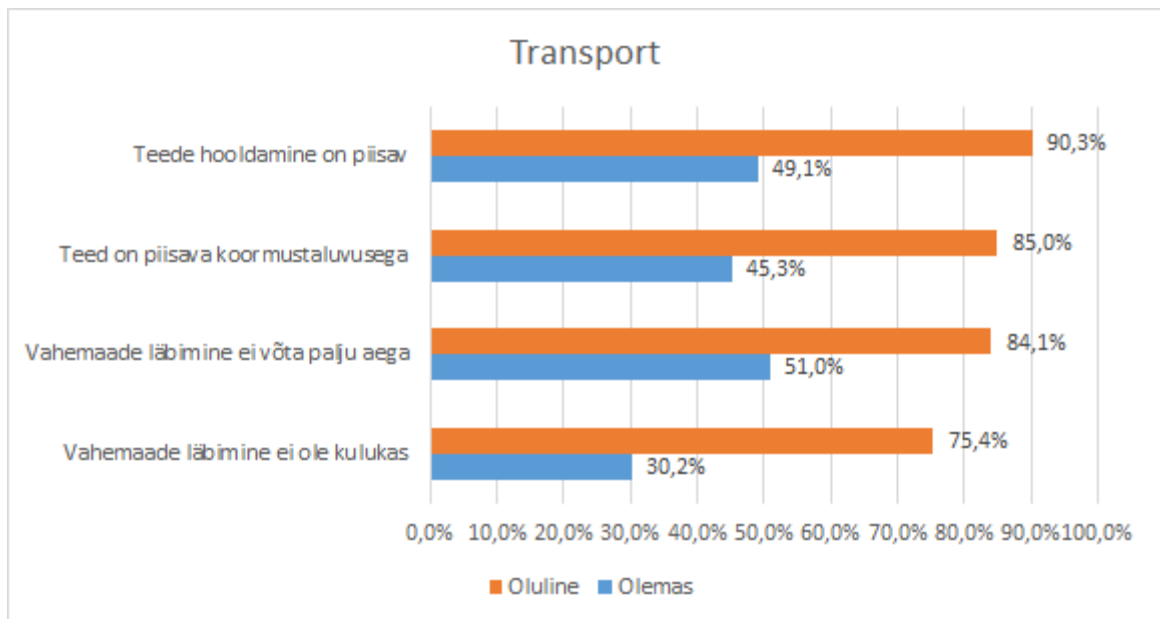
Olulisuselt teise komponendina tõid vastajad välja transpordi teema. Joonis 24 näeme, et 90,3% vastajatest pidasid oluliseks piisavat teede hooldamist. Samas alla poole vastanutest said nõustuda, et nende maapiirkonna ettevõtluskeskkonnas on teede hooldamine piisav.

Olulisuselt järgmine väide oli teede piisav koormustaluvus. 85% vastanutest tõid välja, et nende ettevõtluspiirkonnas on oluline teede piisav koormustaluvus. Samas vaid 45,3% said nõustuda väitega, et nii see ka on.

84,1% vastajatest tõid välja, et nende jaoks on oluline, et ettevõtluskeskkonnas ei võtaks vahemaade läbimine kaua aega. Samas vaid 51,0% said nõustuda sellega, et vahemaade läbimine ei võta kaua aega.

75,4% vastajatest pidasid oluliseks, et vahemaade läbimine ei oleks kulukas. 30,2% nõustusid sellega, et see ka seda ei ole. Samas küllaltki suur hulk vastajaid 45,2% peavad oluliseks, et ettevõtluskeskkonna transpordikulud oleksid väiksed, kuid seda nende maapiirkonnas ei ole.

Kuna transpordi komponendis olevate väidete olulisuse ja olemasolu vahed on suured, siis sarnaselt elukeskkonnale tuleks ka ettevõtluskeskkonna puhul toetust pakkudes keskenduda transporti puudutavatele küsimustele ja olukorra parandamisele.

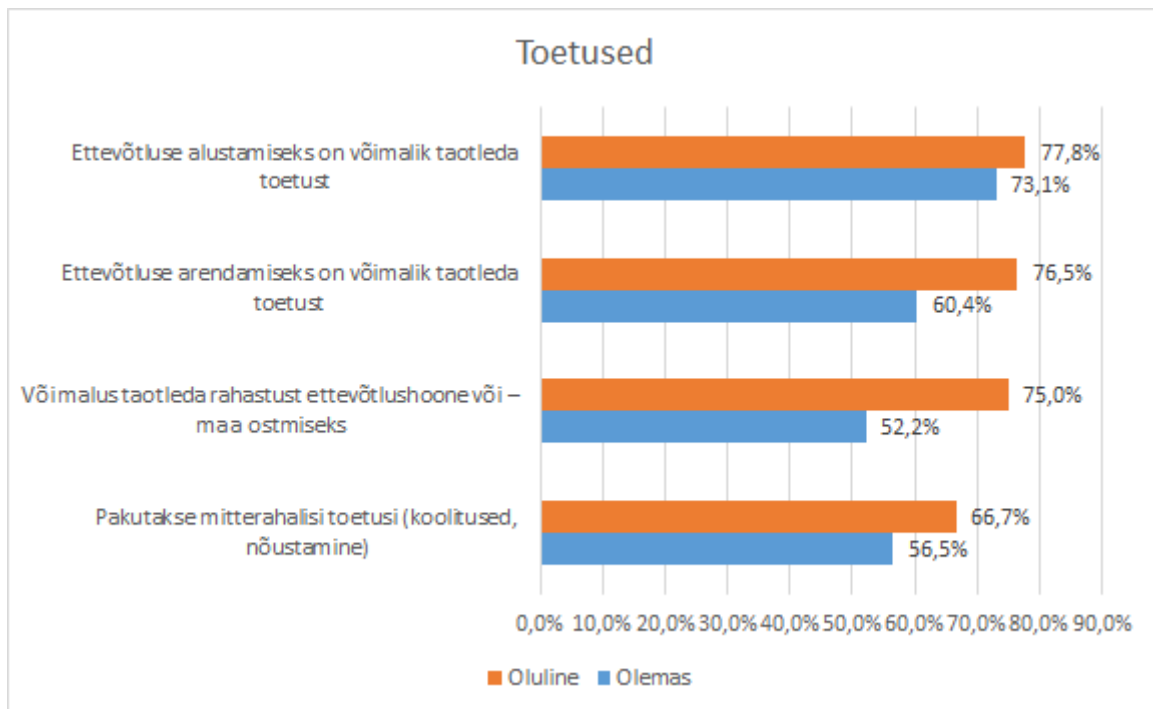
Joonis 24. Maal elavate vastajate hinnang ettevõtluskeskkonna transpordi komponendi olulisuse ja olemasolu kohta, % (N=68)

4.6.2.3. Toetused

Toetuste komponent (Joonis 25) koosnes neljast väitest: 1) ettevõtluse alustamiseks ja 2) arendamiseks on võimalik taotleda toetust; 3) rahastuse taotlemise võimalus ettevõtlushoone või – maa ostmiseks; 4) mitterahalised toetused (nt koolitused ja nõustamine). Toetuste komponendi puhul võib välja tuua seda, et väidete olulisuse ja olemasolu vahed on võrreldes teiste komponentidega väiksemad.

Üle 75% vastajatest peavad oluliseks, et ettevõtluse alustamiseks ja arendamiseks oleks võimalik taotleda toetust ning ettevõtlushoonete- ja maa ostmiseks oleks võimalik taotleda toetust. Samas nimetatud väidete puhul hindavad vastavalt 73,1%, 60,4% ja 52,2% vastajatest, et nende piirkonnas on ettevõtluskeskkonnas nimetatud toetusvõimalused olemas.

Mitterahalisi toetusi peavad oluliseks 66,7% vastajatest. Samas 56,5% vastajatest nõustuvad, et nende maapiirkonna ettevõtluskeskkonnas pakutakse mitterahalist toetust.

Joonis 25. Maal elavate vastajate hinnang ettevõtluskeskkonna toetuste komponendi olulisuse ja olemasolu kohta, % (N=68)

4.6.2.4. Ettevõtluspind

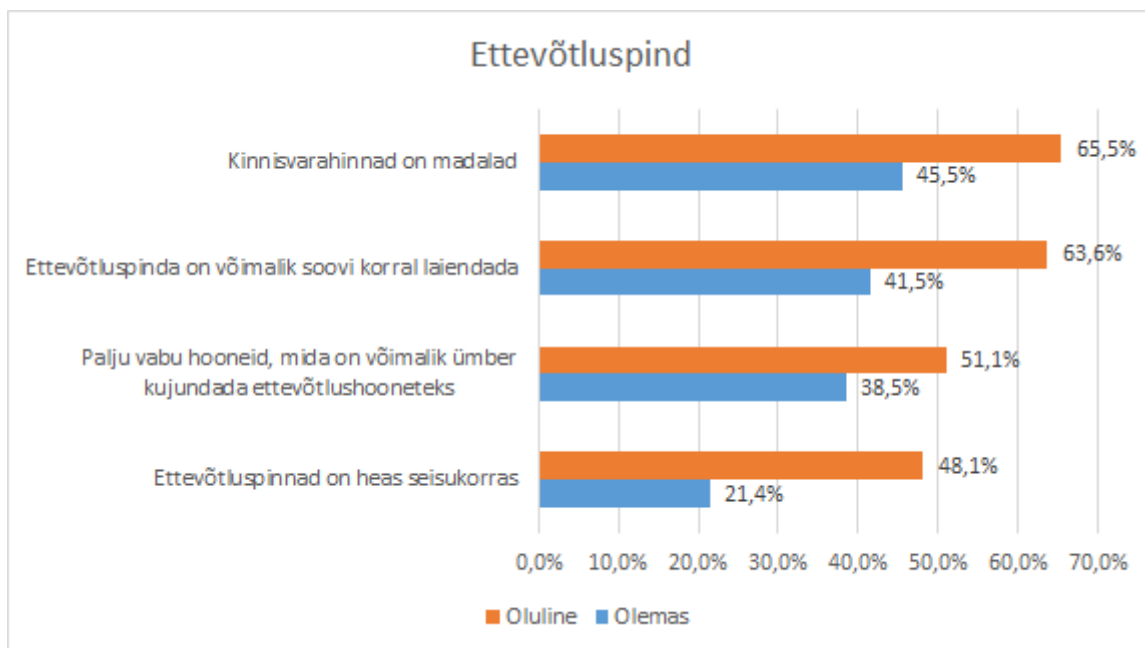
Ettevõtluskeskkonna komponentidest hindasid vastajad vähem tähtsaks ettevõtluspinna komponenti (Joonis 22). Ettevõtluspinna komponent koosnes järgmistest väidetest: 1) madal kinnisvara hind; 2) ettevõtluspinna hea seisukord; 3) palju vabu hooneid, mida on võimalik ümber kujundada ettevõtlushooneteks; 4) ettevõtluspinna laiendamisvõimalus.

Joonis 26 põhjal näeme, et kõige suurem hulk vastajatest (65,5%) pidasid oluliseks madalat kinnisvara hinda. Samas alla poolte vastajatest nõustusid väitega, et nende piirkonnas on kinnisvara hinnad madalad.

63,6% vastajatest tõid välja, et nende jaoks on oluline soovi korral ettevõtluspinna laiendamine. 41,5% vastajatest nõustusid väitega, et nende maapiirkonnas ettevõtluskeskkonnas nimetatud võimalus ka eksisteerib.

Natuke üle poolte (51,1%) vastajatest tõid välja, et nende jaoks on oluline, et nende maapiirkonnas ettevõtluskeskkonnas oleks palju vabu hooneid, mida oleks võimalik ümber kujundada ettevõtlushooneteks. 38,5% vastajatest nõustuvad, et nende piirkonnas ka selline võimalus on.

Alla poolte (48,1%) vastajatest nõustusid väitega, et neile on oluline ettevõtluspindade hea seisukord.

Joonis 26. Maal elavate vastajate hinnang ettevõtluspinna komponendi olulisuse ja olemasolu kohta, % (N=68)

Uuringus osalenute vastuste põhjal saab väita, et maapiirkonnas ettevõtluskeskkonna puhul peab kõige suurem hulk vastajatest oluliseks kommunaalteenuseid (92,0%). Sellele järgnevad transpordi, toetuste ja ettevõtluspinna komponendid. Komponentide olulisuse ja olemasolu vahe on kõige suurem transpordi teema puhul (vastavalt 83,7% ja 43,9%). Nii ettevõtlus- kui ka elukeskkonna arendamisel ja toetamisel maapiirkonnas tuleks tähelepanu pöörata just transpordi küsimusele ning sellega seotud uuritud väidetele.

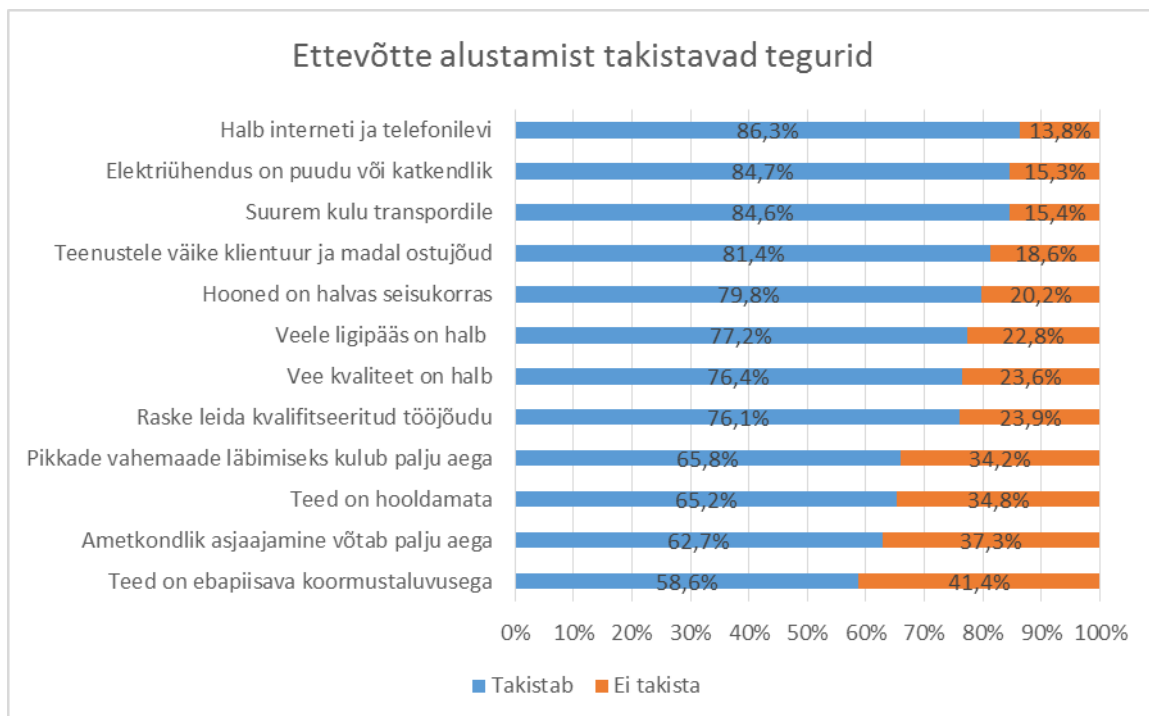
4.6.3. Soovid ja vajadused ettevõtluskeskkonnas

Ettevõtluskeskkonna uurimiseks küsiti vastajatelt ettevõtte rajamisel soodustavate ja takistavate tegurite kohta.

Uuritud soodustavad tegurid on toodud alljärgnevalt:

- 1) Toetus maapiirkonnas ettevõtluse alustamiseks (riigipoolne osakapital, kapitalisüst);
- 2) Toetus maapiirkonnas ettevõtluse arendamiseks (investeeringud, turuleidmise ja reklaami toetus);
- 3) Soodsamad laenud maapiirkonna ettevõtetele;
- 4) Madalamad ressursitasud (nt maamaks, kaevandustasu);
- 5) Maapiirkonna ettevõtte tööjõumaksu katmine riigi poolt;
- 6) Maaettevõtete eelistamine toetusmeetmetes (va Eesti maaelu arengukava 2014–2020 toetused);
- 7) Võimalus taotleda toetust ettevõtlushoone või – maa ostmiseks;
- 8) Elektriliitumise või elektrivõimsuse tõstmise toetamine;
- 9) Tasuta nõustamisteenuse ja koolituste pakkumine;
- 10) Maaettevõtluse populariseerimine (edulugude kajastamine);
- 11) Teede korrashoid ja koormustaluvuse suurendamine.

Analüüsis ilmnes, et vastuste keskmiste (1-kindlasti takistab, ..., 5-kindlasti ei takista) põhjal reastatud väidete vahed olid väikesed. Wilcoxon'i testiga tehti kindlaks, et väidete olulisus vastajate jaoks ei erine statistiliselt olulisel määral ($p > 0,05$), seega võib pidada keskmiste põhjal reastatud järjekorda juhuslikuks ning siinkohal seda ei avaldata. Ettevõtte alustamist takistavatest teguritest toodi kahe esimese punktina välja halb interneti- ja telefonilevi ning puudulik või katkendlik elektriühendus (Joonis 27). Veel tõid üle 80% vastajatest välja, et maapiirkonnas ettevõtte loomise takistavad tegurid on suur kulu transpordile, väike klientuur ja madal ostujõud. Üle 70% vastanutest tõid välja, et veele ligipääs ning kvaliteet on halvad, hooned on halvas seisukorras ning kvalifitseeritud tööjõudu on raske leida. Ligi 60% ja üle selle tõid välja, et ettevõtte rajamisel maapiirkonnas on takistavateks teguriteks hooldamata ja ebapiisava koormustaluvusega teed ning suur ajakulu ametkondlikuks asjaajamiseks ja vahemaade läbimiseks.

Joonis 27. Maal elavate vastajate hinnang ettevõtte alustamist takistavate tegurite kohta maapiirkonnas, % (N=174)

4.7. Riigipoolsed tegevused, mis soodustaksid elukohavahetust maale või maale elama jäämist

Uuringu käigus küsiti vastajatelt, millised riigipoolsed tegevused (toetused ja meetmed) soodustaksid elukohavahetust maale või maale elama jäämist. Nimetatud tegevused olid järgmised:

- 1) Eluasemelaen omaosaluseta (riigi käendus);
- 2) Eluasemelaen riigi tagatisega;
- 3) Huvitegevuse propageerimine ja erinevate võimaluste loomine;
- 4) Isikliku sõiduauto sõidukulu kompenseerimine läbi tuludeklaratsiooni;
- 5) Kaugtöökontoris (kodu lähedal) või kodus töötamise võimalus;

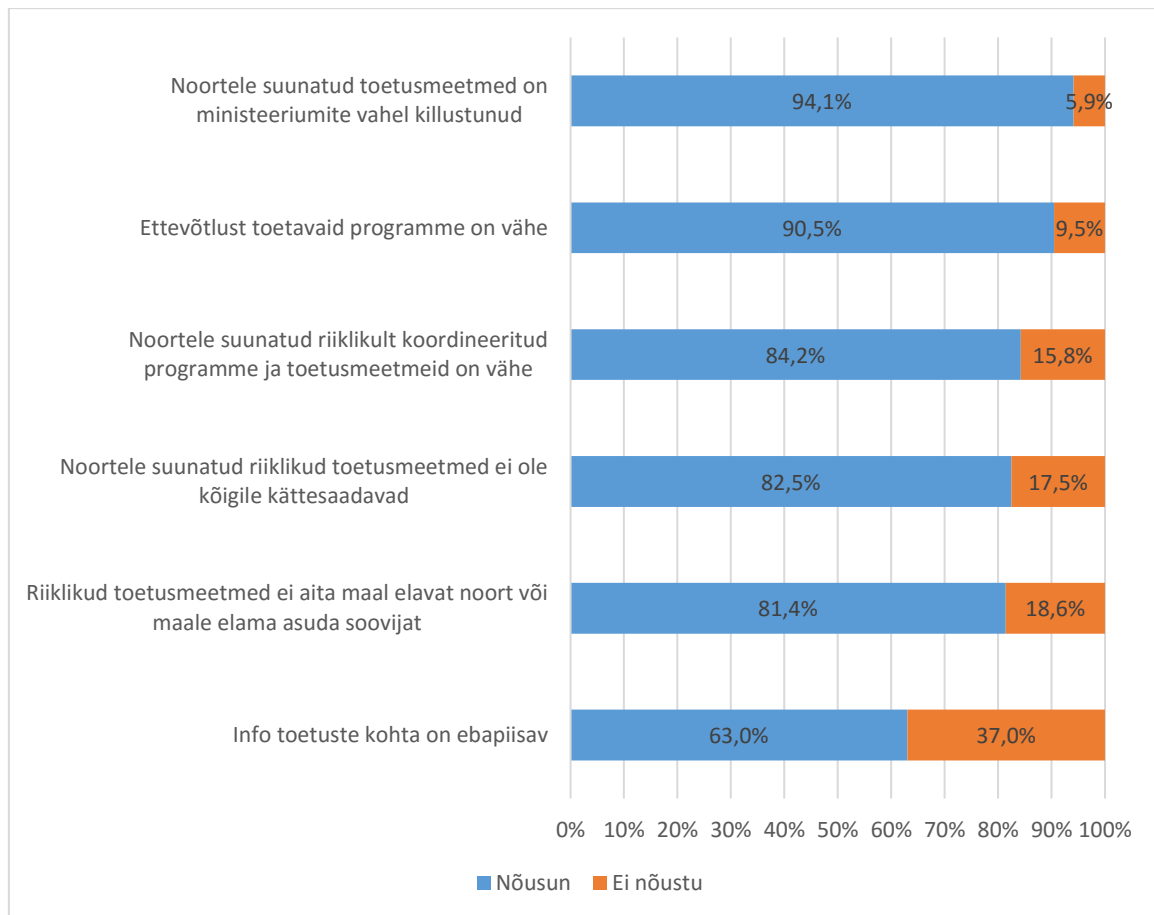
- 6) Kogukonna võrgustike ja tegevuste toetamine;
- 7) Koostöö erinevate ametkondade, ettevõtete ja organisatsioonidega;
- 8) Kruusateede muutmine kõvakattega teedeks;
- 9) Maaelu populariseerimine (edulugude kajastamine);
- 10) Maaelu (sh maatööde, -ametite) propageerimine;
- 11) Maal elamise ja töötamise väärtustamine;
- 12) Maal töötavatele inimestele lisatasu maksmine (nn maakodaniku palk);
- 13) Maapiirkondadesse uute töökohtade loomine (riigiasutuste osaline linnast välja kolimine);
- 14) Riigimaa eraomandisse andmise võimaldamine;
- 15) Tasuta elektrivõrguga liitumine või elektrivõimsuse tõstmine;
- 16) Tasuta nõustamisteenused (hoonete renoveerimiseks, ettevõtluse alustamiseks);
- 17) Toetusmeetmed elukohtade renoveerimiseks, majapidamiste sisseseadmiseks või uue eluaseme ehitamiseks;
- 18) Toetusmeetmed maa soetamiseks;
- 19) Vajaduspõhise ühistranspordi loomine.

Analüüsi käigus selgus, et vastajad pidasid kõiki toetusviise oluliseks ning tegevuste reastamisel olulisuse alusel olid hinnangute erinevused väga väikesed. Wilcoxon'i testiga tehti kindlaks, kuivõrd erinevad väited olulisuse põhjal vastajate jaoks. Analüüsi käigus selgus, et väidete vahel statistiliselt olulised erinevused puudusid ($p > 0,05$). Seega võib lugeda keskmiste põhjal (1-kindlasti nõustun, ..., 5-kindlasti ei nõustu) reastatud järjekorra juhuslikuks ning sel põhjusel antud analüüsi kohta joonist siinkohal ei esitata. Analüüsi käigus plaaniti ka riigipoolsete soodustavate tegurite grupeerimist, kuid madala Cronbach α ($\alpha < 0,7$) näitaja tõttu ei oleks see olnud korrektne.

Vabavastustena koguti vastajatelt täiendavalt soovitusi maal ettevõtluse toetamise võimaluste kohta. Enamesitatud arvamused olid järgmised:

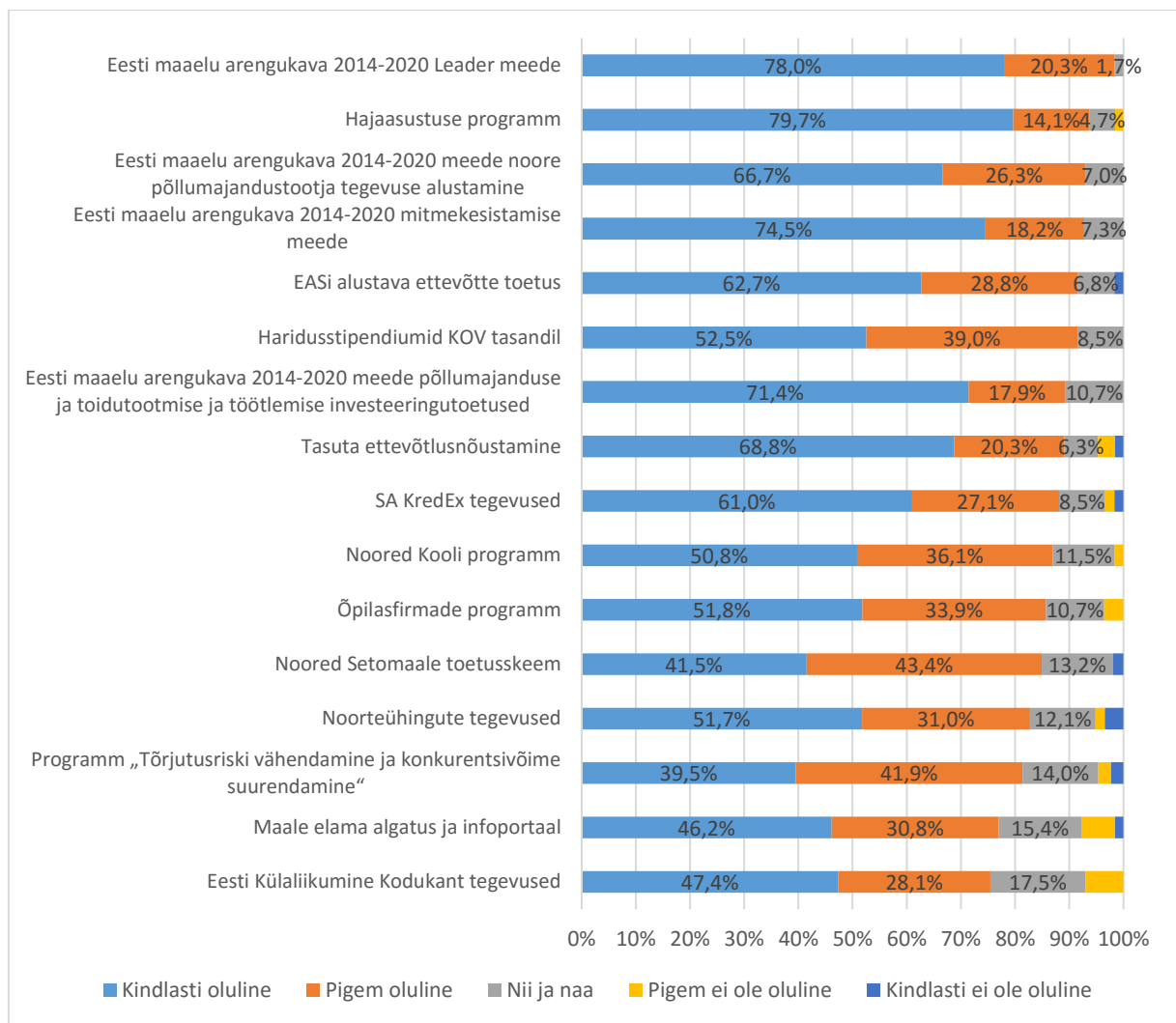
- 1) Üle kümne vastaja tõi välja, et maapiirkonnas aitaks ettevõtlusele kaasa maksusoodustused ja – erisused maapiirkonna ettevõtetele;
- 2) Kuus vastajat tõi välja, et seoses toetusmeetmetega võiksid maapiirkonna ettevõtjatele olla lihtsamad ja soodsamad toetuse saamise tingimused;
- 3) Kolm vastajat leidis, et maale oleks rohkem vaja juurde noori ning maapiirkondade elanikkond peaks suurenema, siis oleks ka klientuur laiem ja ostujõud suurem.

Joonis 28 on toodud maapiirkonnas elavate inimeste vastused toetusmeetmete ja -programmide kohta. Üle 90% vastanutest leiavad, et noortele suunatud toetusmeetmed on ministeeriumite vahel killustunud ja ettevõtlust toetavaid programme on vähe. Üle 80% vastanutest tõi välja, et noortele suunatud riiklikud toetusmeetmeid on vähe, need pole kättesaadavad ning ei aita maal elavat noort. 63% vastajatest tõi välja, et info toetuste kohta on ebapiisav.

Joonis 28. Maapiirkonnas elavate inimeste arvamus toetusmeetmete ja -programmide kohta, % (N=68)

Joonis 29 näeme, et kõige suurem vastajate hulk peab oluliseks MAK 2014–2020 LEADER-meedet. Sellele järgnesid Hajaasustuse programm, MAK 2014–2020 noore põllumajandustootja toetus, MAK 2014–2020 mitmekesistamise meede ja Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) alustava ettevõtte toetus. Veel pidas u 90% vastanutest oluliseks haridusstipendiume kohalike omavalitsuste tasandil, MAK 2014–2020 põllumajanduse ja tootootmise ning töötlemise investeeringutoetusi, tasuta ettevõtlusnõustamist ja SA KredEx tegevusi. Üle 80% vastanutest tõi välja, et nende jaoks on oluline Noored Kooli programm, õpilasfirmade programm, Noored Setomaale toetusskeem, noorteühingute tegevused ja programm „Tõrjutusriski vähendamine ja konkurentsivõime suurendamine“. Üle 70% vastanutest tõi välja, et nende jaoks on oluline Maale elama algatus ja infoportaal ning MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant tegevused.

Joonis 29. Maapiirkonnas elavate inimeste hinnang toetusmeetmete ja -programmide olulisuse kohta, % (N=68)

4.8. Noortele ja maapiirkonda suunatud olemasolevad toetused

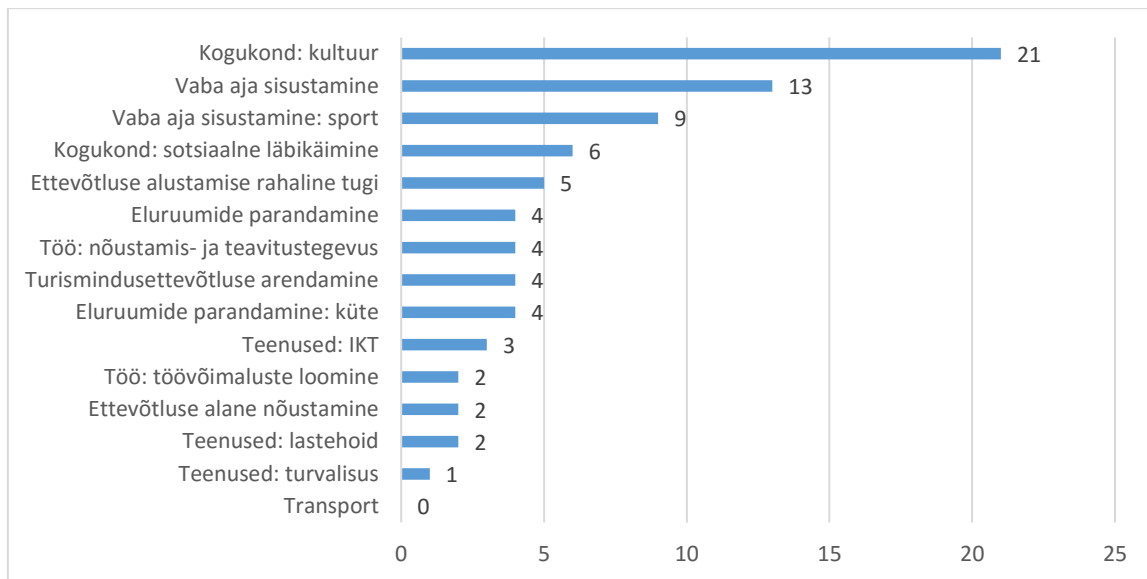
Olemasolevate toetuste nimekiri pandi kokku Maaeluministeeriumi poolt. Nimekirjas oli kokku 68 meetet, mis toetuskeemi tegevuste analüüsi abil klassifitseeriti valdkondadesse ja anti hinnang olulisusele eelkõige läbi otsese kasusaaja vaate.

Erinevate riiklike strateegiate, arengukavade ja programmide seast võib välja tuua 68 meetet, mis võivad olla seotud noorte, maaelu ja -ettevõtlusega. Meetmete kirjelduse alusel tuleb siiski järeltada, et vanusegrupid ei ole piiratud ja toetused on enamjaolt tegevuse või teatud vajaduse põhised. Meetmete valik tuleneb alljärgnevatest dokumentidest:

- Vabariigi Valitsuse 2015–2019 tegevusprogramm;
- Noortevaldkonna arengukava 2014–2020;
- Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020;
- Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020 rakendusplaani 2014–2017 alusel;
- Setomaa arengu programm;
- Eesti maaelu arengukava 2014–2020;
- Siseturvalisuse arengukava 2015–2020;
- Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020;
- Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016–2019;
- Spordipoliitika põhialused aastani 2030;
- Lõimuv Eesti 2020.

Nendest dokumentidest pärit 68 meetet käsitletakse järgnevalt valdkondade kaupa ja nende paigutamist erinevatesse valdkondadesse on kirjeldatud lisades ja alloleval Joonis 30. Analüüsi ei viidud läbi meetmete eelarve summade alusel, kuna finantsiline pool on suuresti seotud sihtgrupi suuruse ja eelkõige tulemuste saavutamise eesmärkindikaatoritega. Seetõttu hinnati meetmeid noorte ja maaelu kontekstis lähtuvalt nende arvust erinevates valdkondades.

Arvuliselt kõige enam meetmeid on suunatud kohaliku kogukonna ja kultuuri toetamisele ning ka paljud vaba aja sisustamise valdkonda paigutuvad meetmed on seotud kultuuriürituste ja teiste kultuuri puudutavate nähtustega. Kuigi eluruumide parandamisega seotud tegevusi on väga mitmeid, vastavad neli meetet reeglina suunatud üldisemalt erinevate eluruumi komponentide parandamisele. Erandiks on siinkohal eluruumide kütmise parandamisele suunatud meetmed, mida on samuti neli. Sealjuures on aga kuus meetet, mis on ette nähtud konkreetsetele teenustele ja mõjutavad nende kättesaadavust ja kvaliteeti ka maapiirkonnas. Üsna väike on ka selliste meetmete arv, mis on suunatud töövõimaluste loomisele ja ettevõtluse alasele nõustamisele. Transpordi, sh teede kvaliteedi ja korrashoiu tagamiseks loodud meetmeid ei ole siinkohal kajastatud, kuid näiteks Vabariigi Valitsuse 2015–2019 tegevusprogrammis on maanteevõrgu arendamine siiski erinevate tegevuskava punktidenä välja toodud. Seega on kõik olulisemad maaelu puudutavad valdkonnad meetmetega kaetud, kuigi väga erineval määral.

Joonis 30. Noorte, maaelu ja -ettevõtlusega seotud riiklike meetmete arv erinevate valdkondade lõikes. Üks meede võib olla esindatud ka mitmes valdkonnas.

4.8.1 Eesti maaelu arengukava 2014–2020 meetmed

Maaelu arengukava meetmete hulgast võib välja tuua kolm olulisemat meetet, mis on otseselt seotud maapiirkonnas ettevõtlustegevuse, kohaliku kogukonna ja elukeskkonna arendamisega. Tegevuste mõttes kõige laiahaardelisem ja toetussummade poolest kõige ulatuslikum nendest on LEADER-meede. Selle üldiseks eesmärgiks on tegevuspiirkondade tasakaalustatud arendamine, konkreetsemad eesmärgid on järgmised:

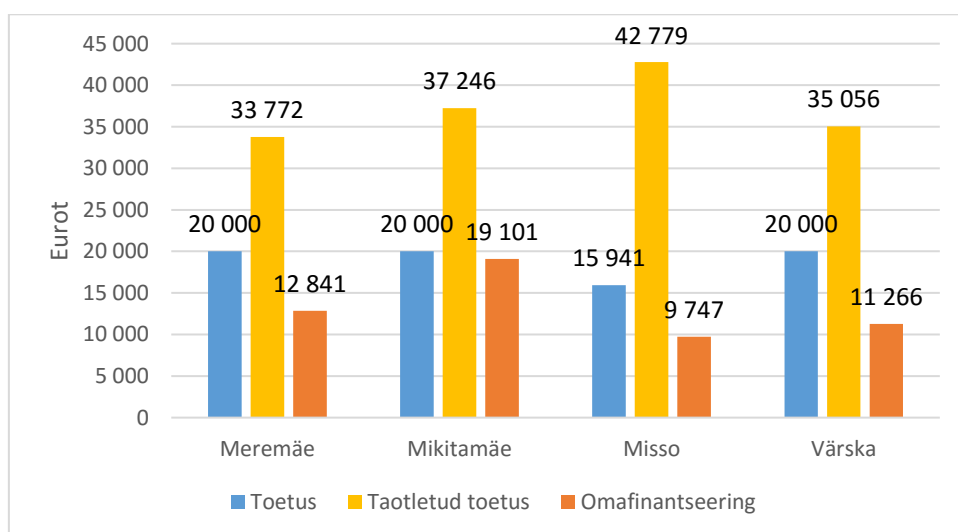
- ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine, eelkõige läbi ühistel tegevustel põhinevate tegevuste rakendamise;
- sotsiaalse kaasatuse edendamine luues uusi töökohti, kaasates kohaliku arengu strateegia ettevalmistamise ja elluviimise protsessi kohalikud elanikud ning parandades teenuste kättesaadavust muuhulgas läbi IT-teenuste parema kättesaadavuse;
- piirkondlike eripärade parem rakendamine, sh kohaliku toidu arendamine;
- uuenduslike lahenduste leidmise ja kasutuselevõtmise soodustamine sh kogukonnateenuste arendamisel ning;
- kohaliku tasandi valitsemise parendamine läbi erinevate osapoolte kaasamise.

Seega panustab nimetatud meede väga mitmekülgsele maapiirkonna arengusse. Konkreetsemalt mitmekülgse ettevõtluse edendamisele on suunatud meede 6.4 „Investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas“, millega toetatakse investeeringuid maapiirkonnas majandustegevuse mitmekesistamiseks mittepõllumajandusliku tegevuse suunas. Maaettevõtluse mitmekesistamist ja arendamist soodustatakse maapiirkonnas püsiva majandusliku baasi ning sobivate ja atraktiivsete töökohtade loomise teel. Selle tulemusena ei peaks muutuma konkurentsivõimelisemaks ja jätkusuutlikumaks vaid maal tegutsevate ettevõtete majandustegevus ja ei laiene ainult sealne tööturg, vaid maapiirkond peaks muutuma ka atraktiivsemaks elu- ja ettevõtluskeskkonnaks muuhulgas ka noorte seas. Kui kirjeldatud kaks meetet on seotud käesoleva uuringu temaga vaid maapiirkonna kontekstis, siis konkreetset noorte põllumajandustootjate tegevust toetab meede 6.1 „Noorte põllumajandustootjate tegevuse

alustamine“, mille raames toetust taotlenu ülemiseks vanusepiiriks on seatud 40 eluaastat. Selle meetme eesmärgiks on noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise hõlbustamine ja põlvkondade vahetusele kaasaaitamine põllumajanduses ning kaasaegsete teadmistega ja kogemustega põllumajandustootjate jätkusuutliku vanuselise struktuuri kujundamisele kaasaaitamine. Selleks abistatakse noori põllumajandustootjaid põllumajandusliku majapidamise sisseseadmisel, laiendatakse noortele tööhõive võimalusi ning suurendatakse noorte põllumajandustootjate erialase pädevuse ja töökogemuse.

4.8.2 Pilootprogramm „Noored Setomaale“

Üheks kõige otsesemalt noorte maale elama asumisele suunatud meetmeks võib pidada Setomaa arengu programmi raames rakendatud pilootprogrammi „Noored Setomaale“, mida rakendati neljas Setomaa vallas ja mida võisid taotleda 21–40-aastased Setomaa elanikud. Peatüki alguses olevas meetmete ülevaates on see programm paigutatud eluruumide parandamise valdkonna alla, kuna meetme eesmärgiks oli seatud paremate elutingimuste tagamine. Enamik programmi käigus ellu viidud tegevusi oligi seotud elumajade soojustamisega, aga ka akende, katuste ja põrandate vahetamisega. *Joonis 31* ilmneb, et enamikel juhtudel maksti taotletud summadest välja veidi üle poole ja omafinantseering moodustas toetusest umbes poole. Taotlusi toetuseks esitati kokku 62, millest heaks kiideti 37. Kuigi meetme mõjususe hindamiseks oleks vajalik läbi viia põhjalikum hindamine ja analüüs, võib eelneva põhjal siiski öelda, et maapiirkonna elanike huvi „Noored Setomaale“ programmi vastu oli üsna kõrge.

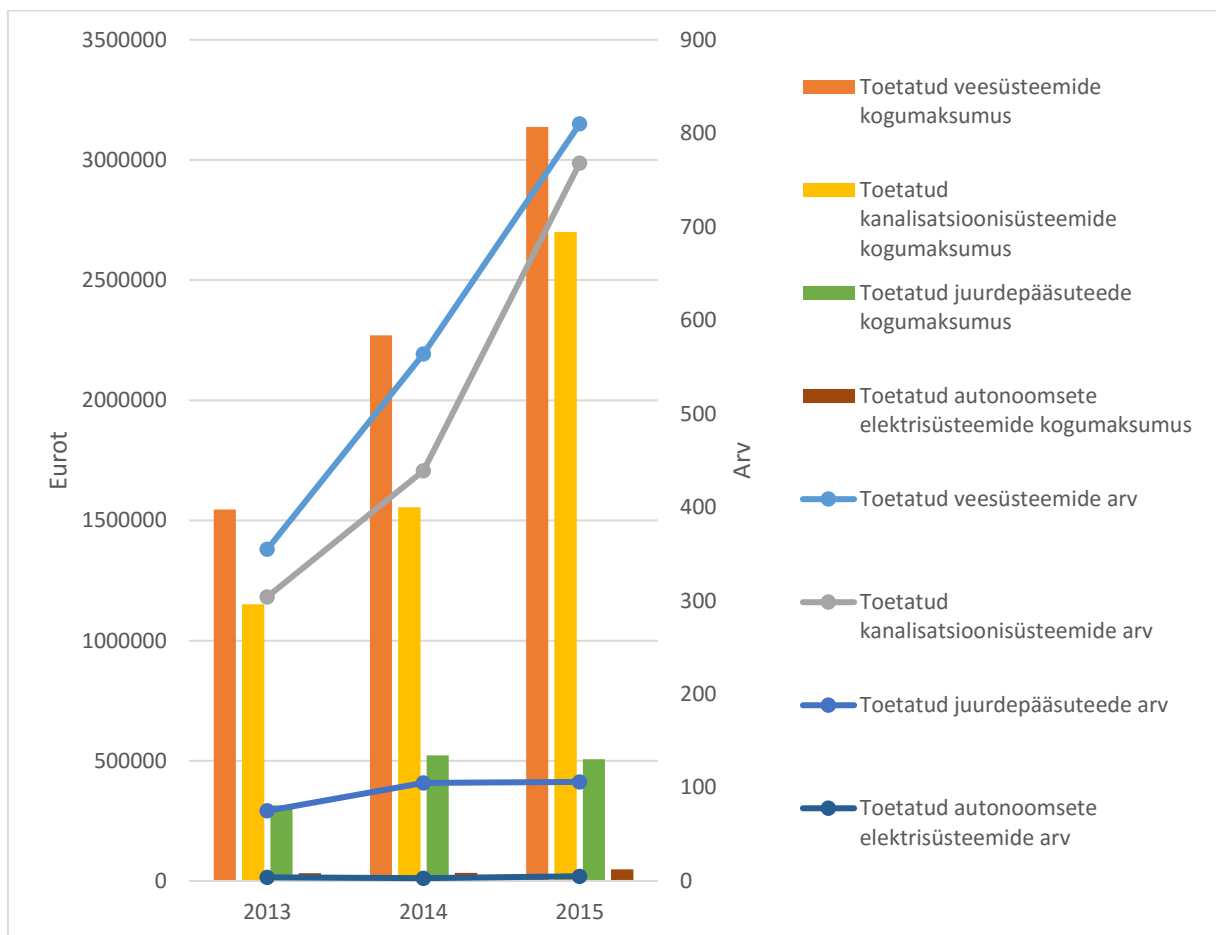
Joonis 31. Pilootprogrammi "Noored setomaale" taotletud ja väljamakstud toetus ning omafinantseering valdade lõikes, eurot

Allikas: Autori arvutused valdade kodulehel esitatud andmete alusel

4.8.3 Hajaasustuse programm

Üheks otsesemaks toetusskeemide kogumiks elukeskkonna ja samuti regionaalse arengu suurendamiseks on kindlasti hajaasustuse programm, mida administreerib EAS. Programmi eesmärgiks on hajaasustusega maapiirkondades elavatele peredele tagada head elutingimused ja seeläbi aidata kaasa elanike arvu püsimisele hajaasustusega maapiirkondades. Selleks toetatakse programmi majapidamises joogivee kättesaadavuse tagamist, elamu heitvee nõuetekohast kanaliseerimist tagava süsteemi rajamist, aastaringselt ligipääsetava juurdepääsutee rajamist ning

juhul, kui majapidamine ei ole liitunud elektrivõrguga, siis ka leibkonna vajadustele vastava autonoomse elektrisüsteemi rajamist. Toetuse saajate sihtgrupp on füüsilised isikud. Toetuse saamise tingimuseks on sealjuures taotleja alalise elukoha asumine hajaasustusega maapiirkonnas ja maksimaalne toetussumma on 6500 eurot, mis moodustab maksimaalselt 2/3 kogu projekti maksumusest (teine osa on omafinantseering). Aastatel 2013–2015 on nii esitatud taotluste arv kui ka toetussummad aasta-aastalt kasvanud ja 2015. aastal esitati 2 666 taotlust ja viidi ellu 1 689 tegevust kogumaksumusega 6,4 mln eurot. Sellest summast umbes kolmandik kaeti riigipoolse toetusega, sama suur osa kohaliku omavalitususte poolse toetusega ja veidi üle kolmandiku oli toetuse saajate oma- ja kaasfinantseering. Peamiselt on programmi raames toetatud veesüsteemide ja veidi vähemal määral ka kanalisatsioonisüsteemide rajamist (Joonis 32). Nimetatud tegevuste arv on järjest kasvanud ja nendeks kasutatud summad moodustasid 2015. aastal 91% projektide kogumaksumusest. Samal ajal on rajatud juurdepääsuteede ja autonoomsete elektrisüsteemide arv püsinud üsna stabiilsena. Nii tegevuste arvu kui ka nendeks kasutatud summade poolest on tegemist küllaltki suuremahulise ja seega ka maapiirkonna kui elukeskkonna arengu seisukohalt olulise programmiga.

Joonis 32. Hajasustuse programmi raames ellu viidud tegevused ja selleks kulunud summad (eurot)

Allikas: Programmi 2013–2015 aastate seirearuanded

4.8.4 KredExi toetused

KredEx on 2001. aastal Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt loodud finantsasutus, mis pakub mitmesuguseid laene ja teisi teenuseid Eesti ettevõtetele arenemiseks ja laienemiseks ning Eesti elanikele elamistingimuste parandamiseks. Ettevõtetele pakub KredEx stardilaenu investeeringute ja käibevahendite rahastamiseks, laenukäendust, tehnoloogialaenu investeeringuteks masinatesse ja seadmetesse, kapitalilaenu juba ärimdéli toimivust tõestanud ettevõtetele ja ekspordilaenu välisriiki tehtavate eksporditehingute rahastamiseks. Lisaks laenudele osaleb KredEx ettevõtetele suunatud fondifondide loomises ja pakub ettevõtetele krediidikindlustust ostjate võimalike makseraskuste vastu. Eluasemevaldkonnas pakub KredEx eluaseme- ja korterelanulaenudele käendust, rekonstrueerimistoetust ja toetusi elamufondi korrastamiseks. Sealhulgas toetatakse lasterikaste (peres kasvab vähemalt kolm kuni 19-aastast last) perede elutingimuste parandamist kuni 8000 euro suuruse toetussummaga. Samuti makstakse väikeelamute küttesüsteemide uuendamise toetust kuni 40% ulatuses abikõlblikest kuludest ja maksimaalseks toetussummaks on 4000 eurot. Ükski eelnevalt nimetatud KredExi teenus ei ole hetkel suunatud otseselt noortele või maapiirkonnale, ent näiteks maapiirkonnas teostatavate tegevuste eelistamine kahe viimati kirjeldatud toetuse raames aitaks kaasa elutingimuste parandamisele just maapiirkonnas.

4.9. Küsitlustulemuste arutelu fookusgrupis

Esialgsete tulemuste täiendamiseks kasutati fookusgrupi meetodit, kus küsitluse tulemusel saadud hinnangute valideerimiseks ja kvantitatiivsete tulemuste täiendavaks tõlgendamiseks arutati tekkinud küsimusi fookusgrupi intervjuu vormis. Fookusgrupi intervjuu toimus 30. augustil 2016. aastal Eesti Maaülikoolis, kus osales 11 noorte või maapiirkonna arengupoleemikaga seotud ja tegelevat spetsialisti. Esindatud olid järgmised asutused ja organisatsioonid:

- 1) Maaeluministeerium;
- 2) Rahandusministeerium;
- 3) MTÜ Eesti Leader Liit;
- 4) Noorteühendus Eesti 4H;
- 5) MTÜ Mauri Põliskodud;
- 6) Eesti Maaülikool.

Fookusgrupis esitatud küsitlustulemustele tuginevad küsimused ja nende vastused on esitatud alljärgnevalt:

a) Mille alusel kavandatava või olemasolevate programmide tulemusi hinnata?

Uuringu tulemustel toodi eelnevalt välja, et vanusegruppide muutuseid ja rände tulemusi jälgides on vajalik maapiirkonna noorte arvu muutuse kohta luua mõõdikud, mis võimaldavad hinnata programmide mõju. Igal sihtgrupiga seotud programmil peavad olema konkreetset tulemust ja mõju näitavad mõõdikud (vt peatükk 2). Varasemete programmide kogemuste põhjal ilmneb suur risk, et ilma ambitsioonikate sihttasemeteta hägustub siht. Ikka ja jälle küsitakse, mida saavutati ja milles see väljendub. Uuringu koostaja avaldas arvamust, et statistilistes andmetes peaksid eeldatavad tulemused peegelduma.

Grupiarutelu tulemusena leiti, et et noorte arv on olulisem indikaator kui noorte osakaal ja seega noorte arvu suurendamine maal võiks olla eesmärgiga seotud tulemusmõõdik. Lisaks

toodi välja, et suurenda võiks noorte töötajate või töökohtade arv, kuna noored asuvad ilmselt tööle.

Uuringu läbiviija leiab, et varasemaid rände uuringuid on võimalik täiendada ja lisada täpsema vanusegrupi ning rände põhjuse küsimused seoses maapiirkonnaga. Igat toetuse programmi on võimalik seirata.

b) Juhul kui luua noortele eraldiseisv toetusprogramm, milliseid eelistusi kasutada?

Kuna maal elamisest huvitatute motivatsioon ettevõtlusega tegelemiseks on eeldatavalt madal (u 50% vastajatest tõid välja, et nad ei soovi maapiirkonnas ettevõtlusega tegeleda) ja hästi tasustatud erialaseid töökohti on samuti maapiirkonnas vähe, siis tuleks leida üksteist täiendavad sobilikud eelistuskriteeriumid. Lisaks soovis uuringu läbiviija arvamusi, millised isiku kompetentsust näitavad tunnused on olulised ja võiksid olla eelistatud toetuse andmisel?

Arutelu tulemusel leiti, et eelistada võiks neid noori, kellel on valmidus ja idee maapiirkonnas ka ettevõtlusega tegeleda. Veel toodi välja, et toetada saaks ka kohalikke omavalitsusi, kogukondi, ettevõtteid ja/või nende koostööd.

Toodi välja järgmised arvamused:

- „Näiteks ettevõtjat toetatakse läbi kogukonna, et ettevõtja tahaks ja võtaks noore tööle“.
- „Anda piirkonnale toetus, et võimaldada kohalikul omavalitsusel meelitada ise noored maale“.

Noore inimese valdkondlikku kompetentsust, varasemat haridust või töökogemust ei peetud oluliseks toetuse andmise valikukriteeriumite kehtestamisel. Eeldatakse, et täiendav (elukestev)õpe on võimalik ja sellega tagatakse oluline areng. Lisaks noored alles arenevad ning otsivad võimalikke huvitavaid väljundeid. Osaliselt saavad tulla appi kompetentsi- ja tootearenduskeskused. Samuti on oluline koostöövõrgustike teke. Erinevaid toetuskeeme on võimalik ühildada.

Arutelu leiti, et kõige olulisem on inimesel iseendale või oma perele töökoha loomine. Oluliseks peeti, et maapiirkonnas tekkiv ettevõtlus on mikroettevõtluse gruppi kuuluv. Samuti peeti oluliseks, et toetuse andmise valikukriteeriumid (hindamiskriteeriumid) arvestavad ka maapiirkonnas tegutseva ettevõtja poolt pakutavate töökohtade olemasolu. Järeldame, et nii loodava ja olemasoleva töökoha hindamise vahel peab olema tasakaal.

c) Milliseid riigipoolsete tegevuste ja abi mahtu suurendaksite, mida vähendaksite? Milline peab olema toetuse suhe maale asuvate ja juba maal elevate noorte võrdluses?

Artuelu fookuses oli eelkõige ettevõtlusega ja elamispinnaga seotud tegevuste mahud. Leiti, et küsimus ei saa olla ainult elu- või ettevõtluspinnaga seotud tegevustes. Arutelu tulemustest võib järeldada, et üksikud meetmed ei ole need, mis soodustaksid maal elamist. Inimesed väärtustavad seda, et elu maal oleks jätkusuutlik (tasuv töö jne). Eesmärk peaks olema see, et toetatav kombinatsioon loob uut väärtust ja toetab/tugevdab ka kogukonda.

Leiti, et toetust võiks anada piirkonnale, nt LEADER kohaliku tegevusgrupi kaudu saab kogukondlikku panuse hindamist suurendada. LEADER aluspõhimõte on hea, sest piirkonnad ja kogukonnad on erinevad. Maale elama programmi tagasilööb on selles, et kogukondi ei ole

piisavalt laialt kaasatud. Kindlasti peab toetusskeemis arvestama probleeme varalise väärtuse ebavõrdsuse osas, mis on tingitud linna ja maapiirkonna atraktiivsusest (elamispinna väärtus on maal madal), kuid ainult sellele ei saa keskenduda.

Äärmiselt ühtsel arvamusel oldi nii maale elama asuvate kui ka maal elavate noorte toetusskeemide tasakaalu küsimuses. Leiti, et kindlasti peab olema tasakaal kahe sihtgrupi vahel.

d) Kuidas lahendada vajaduspõhine transport ja kvaliteetse elektri(pinge) kättesaadavus?

Transpordi osas leiti, et noorte ja vanemaealiste isikute liikumisvajadus on erinev ning selle tõttu ei ole hajaasustusega piirkonnas head lahendust. Väga palju sõltub külade lõikes inimeste arvust, mistõttu ei mõjuta oluliselt tulemust haldusreform kui piiride ümber tõstja. Arvestada on vaja igapäevateenuste ja töökoha kaugusega ning küsimus ei ole riigiametite kauguses. Ilmselt oleks soovitatav teha erinevaid kulukalkulatsioone ja hinnata nii isikupõhise toetuse suurus võrrelduna ühistranspordi lahenduste maksumusega. Samuti on oluline toetada kogukondlikku koostööd, kui leitakse nutikas lahendus sõidu ühiseks tagamiseks. Initsiatiiviide toetamine suurendab sünergiaid ja edasist arengut.

Elektrivarustuse osas arvati, et kvaliteedi probleemi lahendamine ettevõtluses on muutumas, kuna on olemas töötleva tööstusele liitumise toetus 50%-lise määraga. Samuti toetatakse elektrit LEADER-meetmest 60% määraga, aga investeringute summa on meetme jaoks ikkagi väga suur. Mikroettevõtja jaoks on omaosaluse tasumise summa endiselt liiga suur. Elektrivarustuse probleem nõuaks täiendavat ametkondlikku või poliitilist sekkumist ja lahendamist.

e) Kuidas noorte arvu maal suurendada? Milline toetusviis oleks mõistlik ja kui palju peaks sõltuma toetus isiku asukohapõhisusest – külakeskuse lähedus vs külade äärealad?

Arutelu käigus leiti, et toetusvõimaluste nimekiri võiks olla pikem, samuti tuleks kaaluda täiesti nõ „nullist“ ettevõtluse alustamist. Noorte ja vanusegruppide spetsiifikat olemasolevates toetusskeemides on võimalik suurendada, vaja on üksnes selget põhjendust ja poliitilist tahet. Samas ei saa eeldada, et programmide rahaline maht suureneks. Vajalik oleks mõelda skeeme ja takistusi kaardistada, mida saab lahendada ilma rahata (toetuseta). Olemasolevatest programmidest eluruumide ja isiku põhise skeemi laiendamine on küllatki lihtne hajaasustsuprogrammi täiendamise kaudu. Nt lisada eluruumide renoveerimine.

Väga oluliseks tuleb siiski pidada kogukonna tähtsust noorte liitmisel ja sideme tekitamisel piirkonnaga, kus pidevalt kaasatud noor jääb piirkonda püsima.

Toodi välja järgmised arvamused:

- „Hajaasustusprogramm on populaarne, muutub iga aastaga suuremaks. Samas eelarve ei muutu suuremaks.“
- „Võiks säilitada keskkonda, eriti looduskeskkonda, mis on maal olemas.“
- „Sõltuvalt piirkonnast võiks olla maksud diferentseeritud. Konkurentsivõimet mõjutab see oluliselt. See oleks maapiirkonna ettevõtluse mitmekesistamise võti.“

- „Kohalik ettevõtja tahab noort tööle. Näiteks ettevõtjat toetatakse läbi kogukonna, et ettevõtja tahaks noort tööle jne. Samuti soodustavad maksude erisused peakid olema rakendatud.“

5 Arutelu ja ettepanekud

Maapiirkonna elu- ja ettevõtluskeskkonna kirjelduse ning soovide ja vajaduste tulemustest ilmnes, et paljud tegurid, mida peetakse elukohas oluliseks, ei ole maapiirkonnas kui võimalikus elukohas olemas. Seega pöörati järgneva analüüsi käigus enim tähelepanu nendele komponentidele, kus olulisuse ja olemasolu vahed olid kõige suuremad.

5.1. Ettepanekud ja tulemuste arutelu

Kuna üleminek hariduse omandamiselt tööellu on noorte puhul väga erinev, siis lihtsustatud ja liialt üldised meetmed puudutavad väheseid (Schucksmith 2010:18). Ka Kuhmonen, Kuhmonen ja Luoto (2016:93–97) on leidnud, et Soome noortel on elukeskkonna osas väga erinevad eelistused. Maapiirkonna keskustes elades peeti oluliseks kogukonna tegevust ja naabrite lähedust, turvalisust, looduskeskkonda ja teenuseid ning eelistati ridaelamuid. Kaugemaid maapiirkondi eelistanud noored pidasid oluliseks aga primaarsektoris tegutsemist ja oma majas elamist. Samuti erinesid eelistused sotsiaalsete tunnuste poolest. Maapiirkondi eelistasid maalt pärit ja rakendusliku kõrgharidusega noored. Seetõttu on kõikide noorteni jõudmiseks oluline rakendada spetsiifilisi tegevusi ja toetusmeetmeid.

Erialased töökohad ja nende loomine

Elukohavahetust maapiirkonda takistab enim töökohaga seotud teemad (nt kaugus töökohast, erilaste töökohtade puudus, madal palk). Tööga seotud väidete puhul oli vahe olulisuse ja olemasolu vahel kõige suurem. Töö komponendis välja toodud väited (töökohtade mitmekesisus on suur; töökohti on piisavalt; palgatase on hea) on need aspektid, millele peaks maapiirkonda edendades tähelepanu pöörama.

Kuigi maal elamise puhul nähakse tihti selle lahutamata osana ettevõtlusega tegelemist, peaks maal elamine olema võimalik ka ilma ettevõtjaks hakkamata. Tõenäoliselt ei ole kõikidel maaelu vastu huvi tundvatel noortel huvi ka ettevõtluse vastu ja tihti ei sisalda nende omandatud eriala teadmisi ega oskusi maaettevõtlusega tegelemiseks. Kuigi paljudes maapiirkondades on puudu töökatsest, ei ole seal võimalusi just kõrgemat haridustaset nõudva ja vastava töötasuga töö tegemiseks. Nii on noorte puhul probleemiks eriti spetsialisti tasemel töö tegemine ja enda erialane teostamine (Schucksmith 2010:27). Seetõttu tuleks tekitada maapiirkondades võimalusi teha ka kõrgemat kvalifikatsiooni nõudvat tööd, mis ei seisne ettevõtluses.

Kokkuvõtvalt leiame, et nii noorte poolt ettevõtlusega alustamine kui ka piirkonnas olemasolevate töökohtade täitmine, peaksid olema võimalikes toetuskeemides arvestatavad eelistuskriteeriumid.

Maaettevõtluse uuringus (EMÜ 2012:116) soovitati toetada noorte ettevõtlust 13–18-aastaste noorte suvetöö toetamise kaudu, mis aitaks kaasa noorte inimeste tööharjumuse ja aktiivsuse kujundamisele (EMÜ 2011:116). Samas rõhutati olulise aspektina kodust kasvatust, koolitusprogrammide rakendamist (ettevõtlusõpe) ja varajast koostööd noortega. Ehk noortega

tuleks tegeleda juba varases eas, et nad oleksid valmis maapiirkonnas ise endile töökohti looma ja ettevõtlust arendama (EMÜ 2012:285). Pereettevõtluse aktiivsuse kasvuks soovitati (EMÜ 2011:116) toetada noorte koolitamist ja selle korraldamist. Haridussüsteem on tihti liiga jäik ja ei soodusta näiteks hilisemat ümberõpet, mis võimaldaks sobiva töökohta leidmist maapiirkonnas (Schucksmith 2010:19). See ei puuduta ainult konkreetseid primaarsektoriga seotud erialasid, vaid ka ettevõtlusega tegelemise juriidiliste ja majanduslike aspektide tutvustamist ja vastavate koolituste toetamist. Samuti on välja toodud (Schucksmith 2010:20), et noortele tuleks pakkuda objektiivset teavet hariduse seotuse kohta karjääri võimalustega, mis lisaks üldisele tööpuuduse vähendamisele ja sagedasele nn ülekvalifitseeritusele aitaks suunata noori just nende erialade suunas, mis võimaldavad ka maapiirkonnas tööd leida ja end erialaselt teostada.

Arvestades küsitluse ja fookusgrupi arutelu tulemusi, ei tohiks toetuskeemides piiravaks teguriks olla toetuse taotleja haridustase ja töökogemus. Vajalik on leida isiku arenguvõimalusi toetav väljund. Leiame, et vaja on toetada senisest enam vajaduspõhist koolitust ja mille sihtgrupiks on noor ettevõtja, noor töötaja või maapiirkonnas töövõimalusi pakkuv ettevõtja.

Põllumajandusega tegelemise takistuseks on noorte puhul tihi asjaolu, et see ei ole perspektiivikas ega vasta noorte huvidele. Seetõttu oleks noorte puhul oluline mitte niivõrd noorte vanemate tegevuse jätkamisele suunamine, vaid kõikide põllumajandusest huvitatud noorte põllumajanduslase ettevõtluse toetamine (Schucksmith 2010:21–22). Seega ei peaks noorte põllumajandustegevusega seotud meetmed olema suunatud vaid vanemate tegevuse üle võtmisele ja jätkamisele, vaid kõikide põllumajandusest huvitatud noorte vastava ettevõtlustegevuse toetamisele.

Maal töötamise võimaluste loomisele on suunatud peamiselt kaks meetet Ühtekuuluvuspoliitika fondide 2014-2020. aastate rakenduskava meetmest 3.2. Tegevuse „Minu esimene töökoht“ eesmärk on soodustada vähese töökogemusega noorte töölevõtmist. Tööandjale hüvitatakse palgatoetuse maksmisega osaliselt noore töötaja palgakulud esimesel tööaastal. Lisaks hüvitatakse tööandjale vajadusel noore töötaja tööalase koolituse kulu kahe esimese tööaasta jooksul, et soodustada noore oskuste arendamist ning tõsta tema konkurentsivõimet tööturul. Kuna selle tegevuse raames toetatakse tööandjaid, kes võtavad tööle 17–29-aastase noore, toetab meede otseselt noorte tööhõive kasvu. Teine töökohtade loomisega seotud eelpool nimetatud meetme tegevus on mobiilsustoetus. Selle eesmärk on soodustada tööd otsivate inimeste suuremat liikuvust ja tõsta nende valmisolekut vastu võtta elukohast kaugemal (vähemalt 30 km) asuv töökoht, toetatakse Eesti piires tööle asumist elukohast kaugemal, makstes sõidukulude hüvitamiseks mobiilsustoetust. Mobiilsustoetust ei maksta Tallinna linnapiirkonna elanikele linnapiirkonnas tööle asumiseks ja töölkäimiseks. Nii toetab see tegevus inimeste elamist maapiirkondades, kuna soodustab elukohast kaugemal töötamist.

Leiame, et maapiirkonnas olemasolevate töökohtade täitmiseks on võimalusi juba loodud ning olemasolevaid toetuskeeme on võimalik täiendada. Üheks võimaluseks on luua paindlikum skeem, kus noor töötaja saab otseselt jooksvat rahalist toetust või toetust mobiilsuse tagamiseks vara soetamisel. Kuna erialase töö pakkumine ja töökohtade loomine on küllatki keeruline protsess, siis teine võimalus on suunata toetus koostööks riigi, kohaliku omavalitsuse, kohalike ettevõtete, kogukonna ja/või indiviidi vahel, mis loob uutel ideedel baseeruvat tegevust ning ühtlasi töökohti.

Käsolev uuring ei kajasta ettevõtjete ja kohalike omavalitsuste arvamust ning selle teadasaamiseks oleks soovitatav planeerida jätku-uuring.

MAK 2014–2020 LEADER-meetmes ja maapiirkonna mitmekesistamise toetuskeemis eeldatakse töökohtade loomist. Eelnevate programmide järelhindamise käigus on hindamises osalenud isikud toonud välja, et töökohtade arvu konkreetse sihttaseme puudumisel muutub eesmärk ebaselgeks, mistõttu on soovitatav kasutada vastavaid sihttasmeid. Lisaks on soovitatav MAK meetmeid programmeerida sünergias nutika spetsialiseerumise valdkondadega (vt peatükk 3). Mis tähendab, et võimalus on täiendavalt kaas aidata Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt välja valitud viie olulise nutika spetsialiseerumise valdkonna arengule maapiirkonnas. Valdkonnad on atraktiivsed noortele, kuid ilma täiendava sünergiaat arendatakse nutika spetsialiseerumise valdkondi eelkõige linnades. Seetõttu regionaalne mõju ja mõju maapiirkonnale ei teki.

Varasemeta uuringute ja käesoleva uuringu tulemustest järeldub, et tänase maapiirkonna tööturusiituatsiooni alusel ei saa eeldada, et maale elama asuvad noored leiaksid kiirelt ja lihtsalt kohalikul tasandil tööd.

Järeldame, et eelkõige tuleb lähtuda printsiibist, kus noored alustavad maal ettevõtlusega. Selle tõttu on soovitatav kombineerida elukeskkonda ja ettevõtluse alustamist puudutavad toetuskeemid. Juhul kui otsustatakse uue kompleksse noortele suunatud toetuskeemi kasuks, siis on soovitatav esimese prioriteedina anda toetust ettevõtlushuvi alusel.

Transport

Küsitlustulemuste põhjal ilmnes, et järgmine oluline teema on transport. Transpordi komponendi alla kuulusid järgmised väited: piisav teede hooldamine, piisav koormustaluvus sõiduteedel, väikesed kulutused transpordile, väike ajakulu põhiteenusteni jõudmiseks. Lisaks olid transpordiga seotud teemad (halvad teeolud, teede vähene hooldamine, ühistranspordi kaugus või selle puudumine, pikad vahemaad, suured kütusearved ja ajakulu transpordile), mida vastajad (u 50%) pidasid maale kolimisel või seal elamisel takistavaks teguriks.

Hetkel ei toeta transpordi toetuskeemid isikupõhiselt maal elavaid noori inimesi, kuid nimetatud skeeme saaks vastavalt muuta. Struktuurifonide meetmed on seotud riikliku infrastruktuuri arendamisega, mis on suunatud väga erinevatele sihtgruppidele. Ühtlasi peaks mõju ulatuma tegurite muutusele nagu piisav teede hooldamine, piisav koormustaluvus sõiduteedel ja lühem transpordi ajakulu. MAK 2014–2020 investeeringutoetused ja LEADER-meede võimaldavad seoses ettevõtlusega saada toetust teede ja elektrisüsteemide parendamiseks. Kuid otseselt füüsilise isiku vajadustega skeemi ei ole siiani rakendatud. Siit lähtuvalt on võimalik luua täiendavad toetusvõimalused soses negatiivsete tegurite nagu pikad vahemaad, suured kütusearved ja ajakulu transpordile kompenseerimiseks. Kuigi Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava ja Perioodi 2007–2013 struktuurivahendite mõju regionaalarengule hindamise raport toob välja, et Eesti väiksuse tõttu on küllatki väikesed transpordikulud, siis käesoleva uuringu hinnangute alusel nii ei ilmne. Erasisiku ning mikro-, väike- ja keskmise suurusega ettevõtete rahalist võimekust tuleb vaadelda eristuvalt.

Erinevates uuringutes märgitud tulemuste ja tekkinud erisuste tõttu leiame, et tuleks läbi viia täiendav transpordi kuluefektiivuse ja kasutusaktiivsuse analüüs hajaasustusega piirkonnas (nn juhtumiuuring). Teenuspunktide koondumine suurematesse keskustesse suurendab transpordi tähtsust veelgi. Ühistranspordi kuluefektiivsus ning kasutusmugavuse

analüüsimisel tuleks läbi viia nt bussiaegade kasutamise testid nii õpilaste kui ka teiste elanikkonna gruppide lõikes. Vajadusel leida lahendused vajaduspõhise transpordi, sh eratranspordi toetamiseks maapiirkondades.

Kommunaalteenused elu- ja ettevõtluskeskkonnas

Kommunaalteenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamisega on seotud mitmed toetatavad tegevused. Sealjuures toetavad seda valdkonda kaudselt mitu Ühtekuuluvuspoliitika fondide aastate 2014–2020 rakenduskava meetet. Näiteks meetmed 6.1.2 ning 6.2.1–6.2.4 on ellu kutsutud küttesüsteemide ja hoonete soojustuse parandamiseks. Selle rakenduskava meede 6.1.1 on suunatud aga korterelamute rekonstrueerimise toetamiseks. Kuigi nimetatud meetmed ei ole ette nähtud vaid maapiirkonnas rakendamiseks, võivad vastavate toetuste saajateks olla ka maal tegutsevad korteriühistud ja ettevõtted. Kõige laiem ja suuremahulisem kommunaalteenuste parandamisega seotud meede on Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020 rakendusplaani Hajaasustuse programm (peatükk 4.8.3). Kuigi see ei ole otseselt suunatud noortele, on toetus ette nähtud hajaasustusega piirkondade elanikele. Toetatakse majapidamiste veesüsteemide, kanalisatsioonisüsteemide, juurdepääsuteede ning autonoomsete elektrisüsteemide uuendamise ja rajamisega seotud tegevusi.

Maaettevõtluse uuringust (EMÜ 2012) selgus, et kohalike omavalitsusjuhtide hinnangul on kõige suurem inimressursi puudus põllumajanduslikes ja ääremaa valdades. Ühe võimalusena, kuidas noori maapiirkonda elama meelitada, pakuti välja, et vallal peaks olema kortermaja(d) või elamumaa, mida eelkõige noortele peredele pakkuda. See oli ka põhjus, miks just selle ressursi puudumist sagedasti nimetati (EMÜ 2012:272). Sama uuringu raames küsiti kohalike omavalituse esindajatelt ka selle kohta, kuidas motiveerida noori inimesi maale jääma ja maapiirkonda elama tulema. Enim nimetati vajadust luua noortele keskkond, kus kõik eluks vajalik on olemas, sh nii töökoht, lasteaed, kool kui ka võimalused huvitegevuseks. Lisaks pakuti noorte motiveerimiseks välja mitmeid tegevusi: pakkuda tasuta elamispinda või maad elamuehituseks või maksta starditoetust maapiirkonda elama asumisel ja pakkuda maksusoodustusi. Seega tuleks lihtsustada maal elamispinna hankimist.

Töös läbiviidud ankeetküsitlusele vastajate arvamusel, mis ühtib varasemates uuringutes toodud tulemustega, peeti ettevõtluskeskkonna komponentidest endiselt kõige olulisemaks kommunaalteenuseid, mille kättesaadavuses esineb probleeme. Maapiirkonnas esineb sageli olulisi puuduseid teenuste kvaliteedis. Kuna küsitlusega saadud väidete olulisuse ja olemasolu vahed olid suured, siis maapiirkonnas ettevõtluskeskkonna parandamisel peaks pöörama tähelepanu ka kommunaalteenuste (elektri- ja internetilevi ning vee kvaliteedi ja kättesaadavuse) võrgu arendamisele ja kvaliteedi tõstmisele.

MAK 2014–2020 programmiperioodil toetatakse mitmete meetmete raames noorte ettevõtjate põllumajandusliku majapidamise sisseseadmisega kaasnevaid erinevaid kulutusi. Maapiirkonnas tegutsevatel ettevõtjatel on võimalik taotleda toetust kohaliku arengu strateegia raames kohalike ja uuenduslike projektide rahastamiseks, sh ka internetiühenduse juurdepääsuvõrkude rajamiseks.

Nii elu- kui ettevõtluskeskkonna puhul töid vastajad välja, et olemasolevaid toetusmeetmeid küll on, kuid nende tingimustele vastamist peetakse raskeks. Nii vastajate kui ka analüüsi läbiviijate arvamus on, et üks võimalus maapiirkonna toetamiseks on vastavaid teemasid käsitlevate meetmete tingimuste lihtsustamine maapiirkonnas elavate inimeste ja ettevõtete jaoks.

Toetusmeetmete täiendamine või uue toetusskeemi loomine

Tuginedes eelpool toodud arutelule ja uuringus esitatud tulemustele, siis ühtset lahendust toetusskeemi valiku küsimuses ei ole. Oluline on, et erinevate riiklike strateegiate, arengukavade ja programmide seast on väga palju (68 meetet) toetusskeeme, mis võivad olla seotud noorte, maaelu ja -ettevõtlusega. Kuna konkreetset eesmärki noorte toetamiseks ja maapiirkonna elanike arvu suurendamisele seatud ei ole, siis toimivad meetmed liialt üldistel alustel. Samal ajal ei ole meetmete kriteeriumites seatud takistusi vanusegruppidele, kuid toetused on enamalt jaolt tegevuse või teatud vajaduse põhised. Mis tähendab, et sobivus noortele, maale alles kolivatele isikutele, jääb eeldatavlt küllalt piiratuks. Kuna paljude toetuste puhul maale elama asuvatele noortele eelistuskriteeriumi andmine võib olla problemaatiline (viib meetme tasakaalust välja), siis probleemi lahendamiseks on soovitatav kasutada uut toetusskeemi.

Nii elu- kui ettevõtluskeskkonna puhul töid vastajad välja, et olemasolevaid toetusmeetmeid küll on, kuid nende tingimustele vastamist peetakse raskeks ja bürokraatlikuks protsessiks. Nii vastajate kui ka analüüsi läbiviijate arvamus on, et üks võimalus maapiirkonna toetamiseks on olemasolevate ja sihtgrupile sobivate meetmete tingimuste lihtsustamine ning bürokraatia vähendamine.

Töö tulemustel on soovitatav luua maale kolivatele ja ettevõtlusega alustavatele noortele uus toetuskeem, mis aitab nõ komplekselt maal sisseseadmisel. Samuti mõjutaks toetus otseselt noorte arvu maapiirkonnas. Samal ajal tuleks arvestada ja tagada sünergia hajaasustusprogrammiga ning ka maapiirkonnas nutika spetsialiseerumise valdkondade edendava toetamisega. Olemasolevate meetmete puhul luua võimalusel vastav noortele suunatud spetsiifika, tulemuste mõõdikud ning sünergia võimaliku uue maale liikumist soodustav meetmega. Rahvastiku protsesside keerukuse ja aeglaste muutuste ilmnemise tõttu on vajalik tagada pikaajaline järjepidevus ehk stabiilne poliitika ning selle instrumentide kasutamine.

Kokkuvõte

Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituudi poolt läbi viidud ja Maaeluministeeriumi poolt tellitud uuringu „Maapiirkond noorte elu- ja ettevõtluskeskkonnana“ eesmärgiks oli analüüsida ja kirjeldada maapiirkonda noorte elu- ja ettevõtluskeskkonnana, sh kaardistada noorte vajadused ja soovid nende elu- ja ettevõtluskeskkonnale. Ülesandeks oli teha ettepanekuid maapiirkonna atraktiivsemaks muutmiseks.

Uuring viidi läbi kombineeritud andmekogumise ja võrdluste metoodikal. Ankeetküsitlus baseerus mittetõenäosuslikul valimil, milleks oli sihipärane valim. See tähendab, et kasutati ekspertteadmisi, Maaeluministeeriumi poolt läbi viidud küsitluse tulemusi ning leiti üldkogumist tüüpilisemad ja olulisemad esindajad. Andmete kogumisel kasutati ankeetküsitlust, Küsitlusele vastas 242 isikut. Vastajad olid nii linnas elavad inimesed, kes soovivad maale elama asuda ja kelle käest uuriti soove ja vajadusi seoses maale asumisega, kui ka maal elavad inimesed, kellel on juba kogemus maal elamisest ja kelle vastuste põhjal analüüsiti maal olemasolevaid ja puudulikke tegureid.

Uuringu tulemustest selgus, et maale elama asumisel peeti kõige motiveerivamaks põhjuseks turvalist, rahulikku ja privaatsset elu- ja looduskeskkonda ning endale toidu kasvatamise võimalust. Samas maapiirkonna elanike vastused näitasid seda, et maal on see teema küllaltki hästi kaetud ja seetõttu täiendavat ettepanekut selle teema kohta ei tehtud.

Uuringu käigus mõõdetud töökoha komponendi olulisuse ja olemasolu vahe osutus kõige suuremaks. Lisaks võib uuringu tulemuste põhjal välja tuua, et erialased töökohad ja palgad maapiirkonnas on üheks suurimaks takistuseks maale kolimisel. Seega on maapiirkonda ja seal elavaid inimesi toetades oluline tegeleda just tööga seotud teemadega.

MAK 2014–2020 LEADER-meetmes ja maapiirkonna mitmekesistamise toetusskeemis eeldatakse töökohtade loomist. Eelnevate programmide järelhindamise käigus on hindamises osalenud isikud toonud välja, et töökohtade arvu konkreetse sihttaseme puudumisel muutub eesmärk ebaselgeks, mistõttu on soovitatav kasutada vastavaid sihttasemeid. Lisaks on soovitatav MAK meetmeid programmeerida sünergias nutika spetsialiseerumise valdkondadega. Mis tähendab, et võimalus on täiendavalt kaas aidata Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt välja valitud viie olulise nutika spetsialiseerumise valdkonna arengule maapiirkonnas. Valdkonnad on atraktiivsed noortele, kuid ilma täiendava sünergia arendatakse valdkondi linnades. Seetõttu regionaalne mõju ja positiivset mõju maapiirkonnale ei teki.

Maapiirkonnas valitseva tööturutsituatsiooni alusel ei saa eeldada, et maale kolivad noored leiaksid kohalikul tasandil tööd. Seega tuleb lähtuda printsiibist, et maale elukohta vahetavad noored alustavad ettevõtlusega. Selle tõttu on soovitatav kombineerida elukeskkonda ja ettevõtluse alustamist puudutavad toetusskeemid. Võttes arvesse fookusgrupi tulemusi, siis on soovitatav võimaliku uue, noortele suunatud, toetusskeemis leida tasakaal ettevõtlusega alustamise ja olemasolevate töökohtade täitmise eelistamise kriteeriumite vahel.

Küsitlustulemuste põhjal ilmnes, et järgmine oluline teema maapiirkonnas on transport. Selle teema puhul oli samuti nimetatud komponendi olulisuse ja olemasolu vahe suur. Lisaks oli transport teema, mida sarnaselt töökohtadele peeti üheks takistavaks teguriks maale kolimisel. Lahenduste leidmine transpordi küsimustes on keerukas ja soovitatav on jälgida nii kohalikku

initsiatiivi toetamist kui ka teha täiendavaid analüüse, millele viidati arutelu peatükis. Struktuurifonide meetmed on seotud riikliku infrastruktuuri arendamisega, mis on suunatud väga laiale sihtgrupile. MAK 2014–2020 investeeringutoetused ja LEADER-meede võimaldavad seoses ettevõtlusega saada toetust teede ja elektrisüsteemide rekonstrueerimiseks. Otseselt ettevõtja ja füüsilise isiku vajadustega skeemi Eesti hajaasustusega külades ei ole siiani rakendatud. Siit lähtuvalt on võimalik luua täiendavad toetusvõimalused seoses negatiivsete tegurite nagu pikad vahemaad, suured kütusearved ja ajakulu transpordile leevendamiseks. Sealjuures tuleb arvestada, et teenuspunktide koondumine suurematesse asulakeskustesse suurendab transpordi tähtsust veelgi ning ühistranspordi kuluefektiivsus ning kasutusmugavust tuleks põhjalikumalt analüüsida.

Nii elu- kui ettevõtluskeskkonna puhul tõid vastajad välja, et toetuskeemid toetavad maapiirkonna elanikke ja ettevõtjaid, kuid nende tingimustele vastamist peetakse raskeks ja bürokraatlikuks protsessiks. Nii vastajate kui ka analüüsi läbiviijate arvamus on, et üks võimalus maapiirkonna toetamiseks on olemasolevate ja sihtgrupile sobivate meetmete tingimuste lihtsustamine ning bürokraatia vähendamine.

Kasutatud kirjandus

- Bijker, R. A. ja Haartsen, T. 2012. „More than Counter-urbanisation: Migration to Popular and Less-popular Rural Areas in the Netherlands“. *Population, Space and Place* 18(5), 643–57.
- Centar. 2015. Perioodi 2007-2013 struktuurivahendite mõju regionaalarengule.
- Eesti Arengufond. 2012. Globaalne ettevõtlusmonitooring 2012. Eesti raport.
- Eesti Maaülikool. 2011. Maaelu arengu aruanne.
- Eesti Maaülikool. 2012. Maapiirkonna ettevõtjate olukord, arengutrendid ning toetusvajadus.
- Ender, J., Hillep, P., ja Kamenik, K. 2014. Eesti siserände põhjuste analüüs.
- Jamieson, L. 2000. „Migration, place and class: youth in a rural area“. *The Sociological Review* 48(2), 203–23.
- Keskkonnaministeerium. 2010. Majanduskeskkonna arendamise rakenduskava 2007-2013.
- Keskkonnaministeerium. 2012. Elukeskkonna arendamise rakenduskava 2007-2013.
- Kuhmonen, T., Kuhmonen, I., ja Luoto, L. 2016. „How do rural areas profile in the futures dreams by the Finnish youth?“ *Journal of Rural Studies* 44, 89–100.
- Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium. 2015. Nutika spetsialiseerumise analüüs.
- Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium. 2015. Tööjõuvajaduse ja –pakkumise prognoos aastani 2023.
- Poliitikauuringute keskus Praxis. 2012. Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumused.
- Rahandusministeerium. 2014. Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020.
- Riigikantselei. 2014. Eesti tööturg täna ja homme.
- Schucksmith, M. 2010. How to Promote the Role of Youth in Rural Areas of Europe?

Lisad

Lisa 1. Maa-asulate elanike vanusegruppide arvukuse muutus aastatel 2000—2015

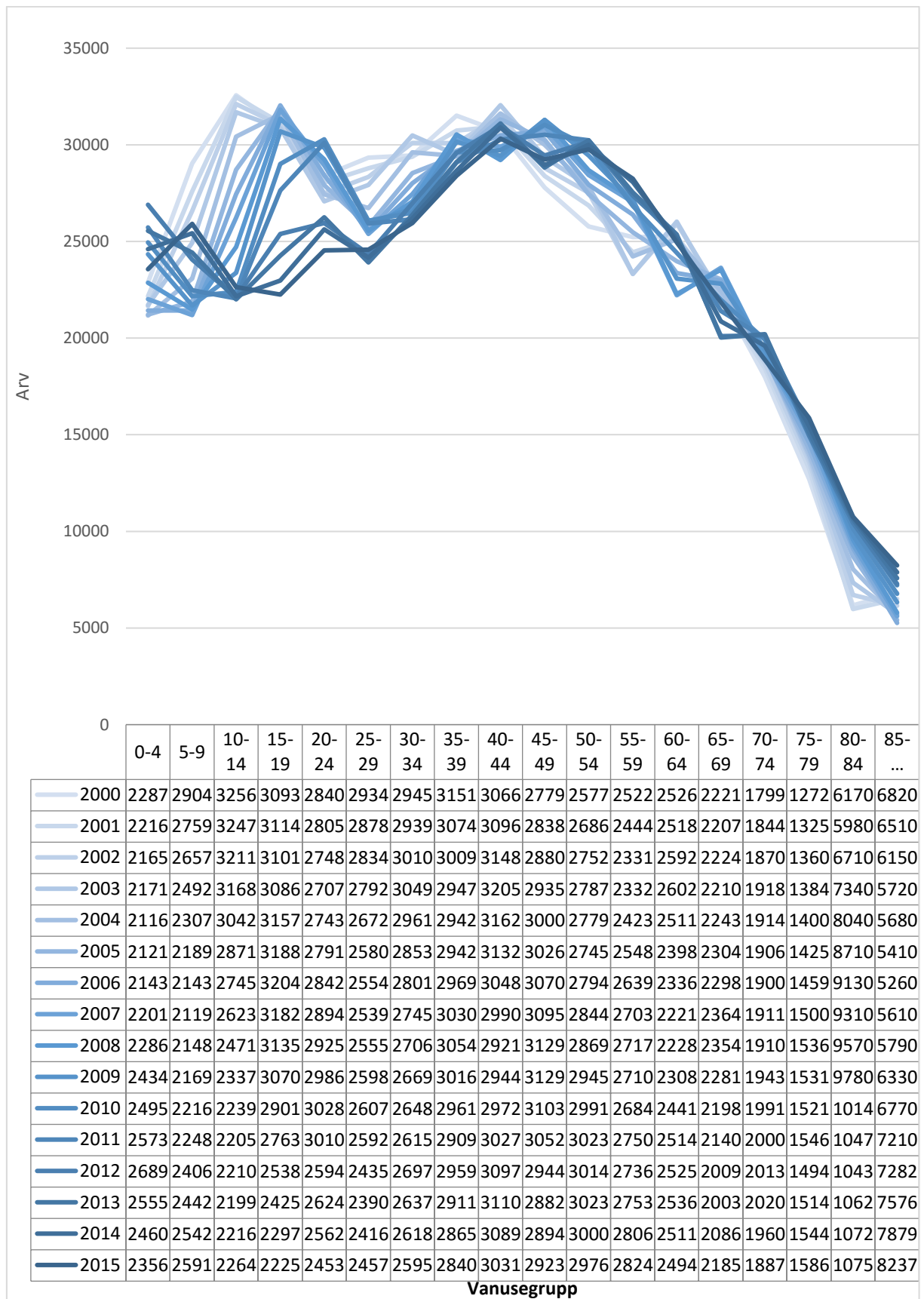
Lisa 2. Maal elamisest huvitatute hinnangud vajadustele seoses elukeskkonnaga

Lisa 3. Uuringus kasutatud küsimustik kaardistamaks maapiirkonda elu- ja ettevõtluskeskkonnana

Lisa 4. Uuringus kasutatud küsimustik kaardistamaks maal elada soovijate soove ja vajadusi seoses elu- ja ettevõtluskeskkonnaga

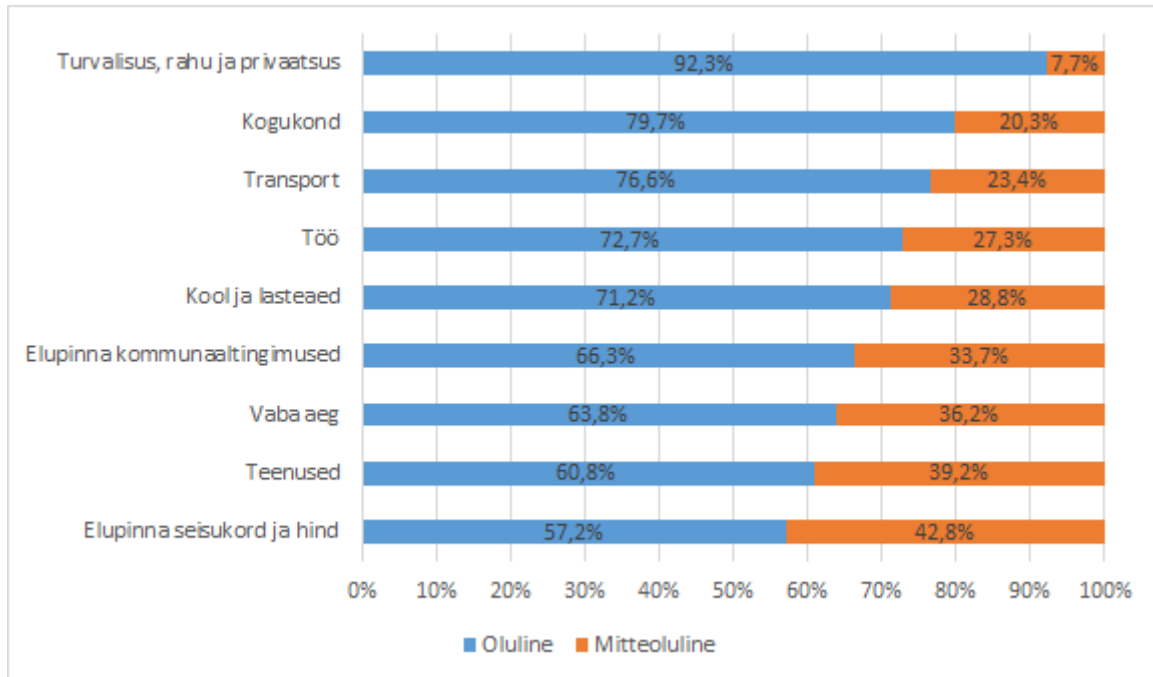
Lisa 5. Noortele, maaelule ja –ettevõtlusele suunatud meetmed

Lisa 1. Maa-asulate elanike vanusegruppide arvukuse muutus aastatel 2000–2015.

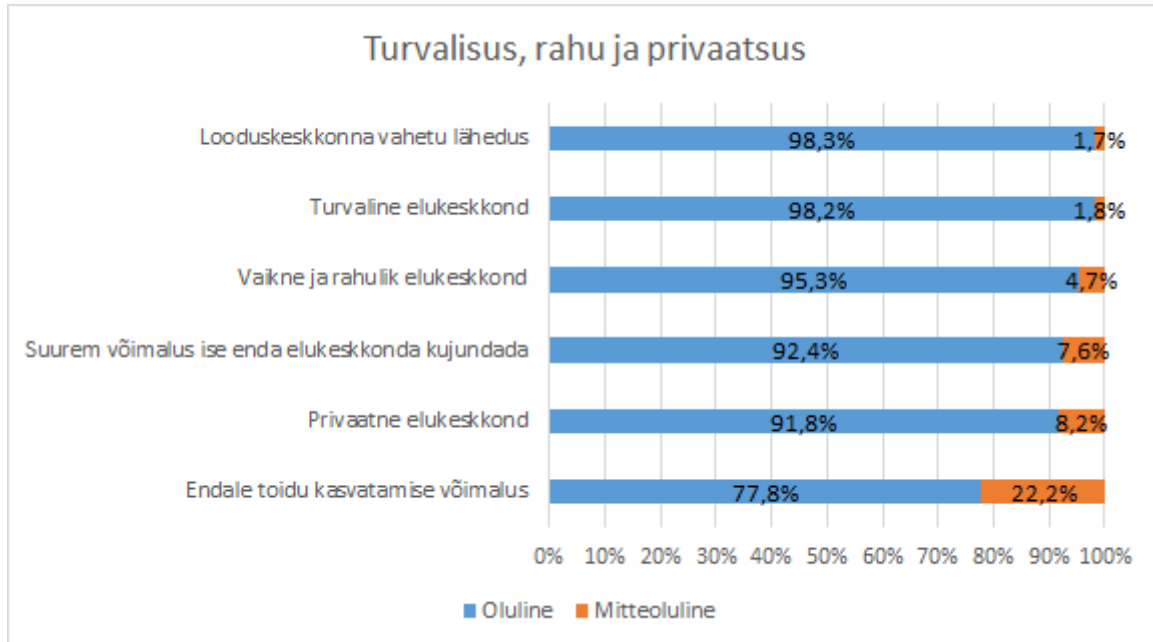

Allikas: Statistikaamet (RV0282)

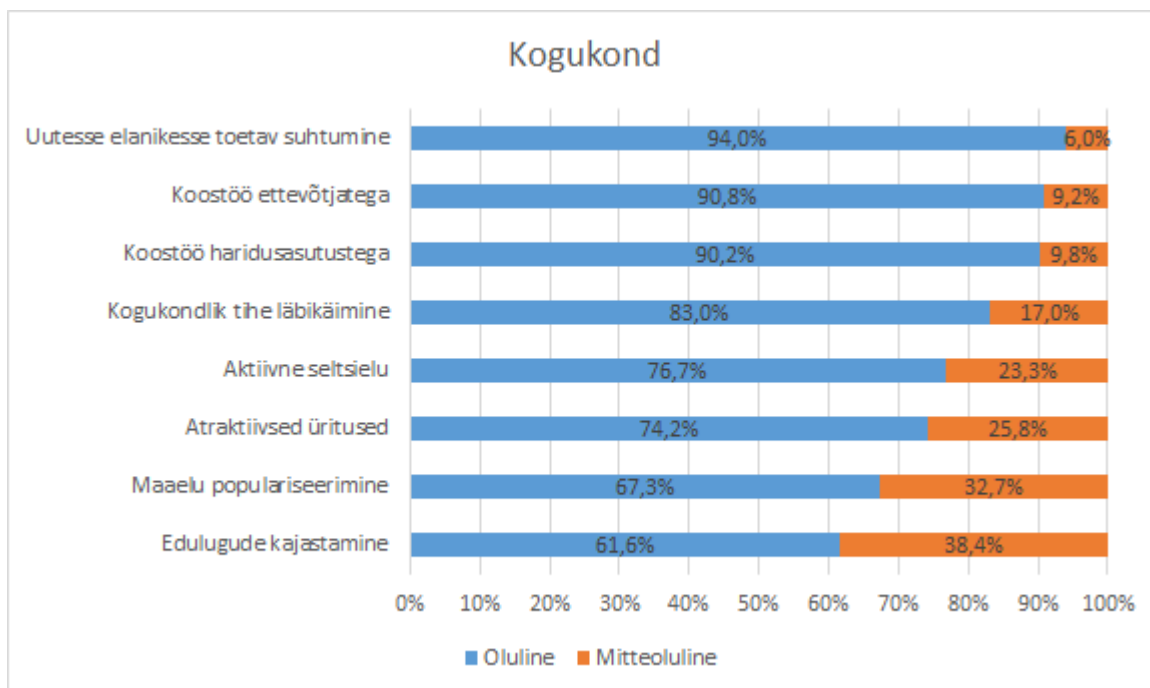
Lisa 2. Vastanute hinnang elukeskkonna vajadustel, %

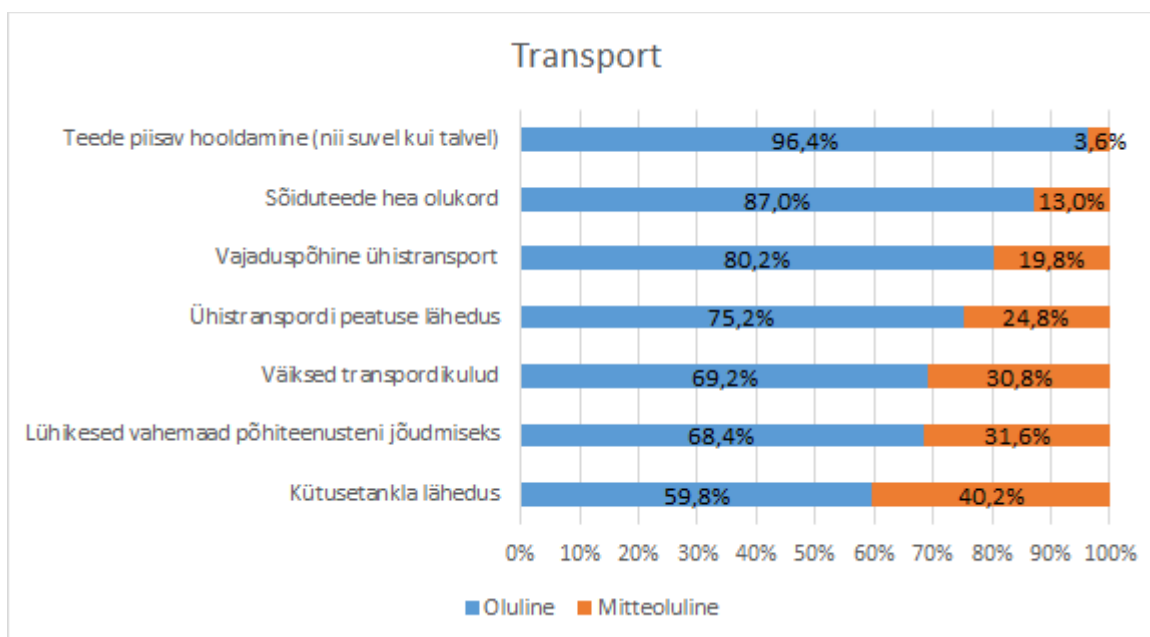
Joonis 33. Vastanute hinnang elukeskkonna komponentide olulisuse kohta maapiirkonnas, % (N=174)

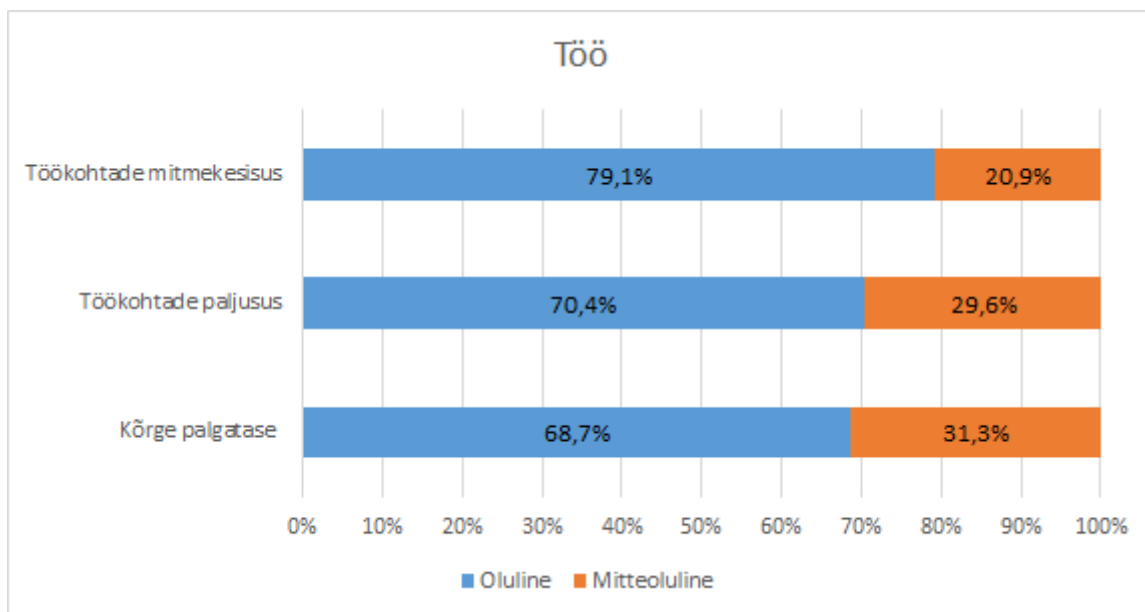
Joonis 34. Vastanute hinnang komponendi turvalisus, rahu ja privaatsus olulisuse kohta maapiirkonnas, % (N=174)

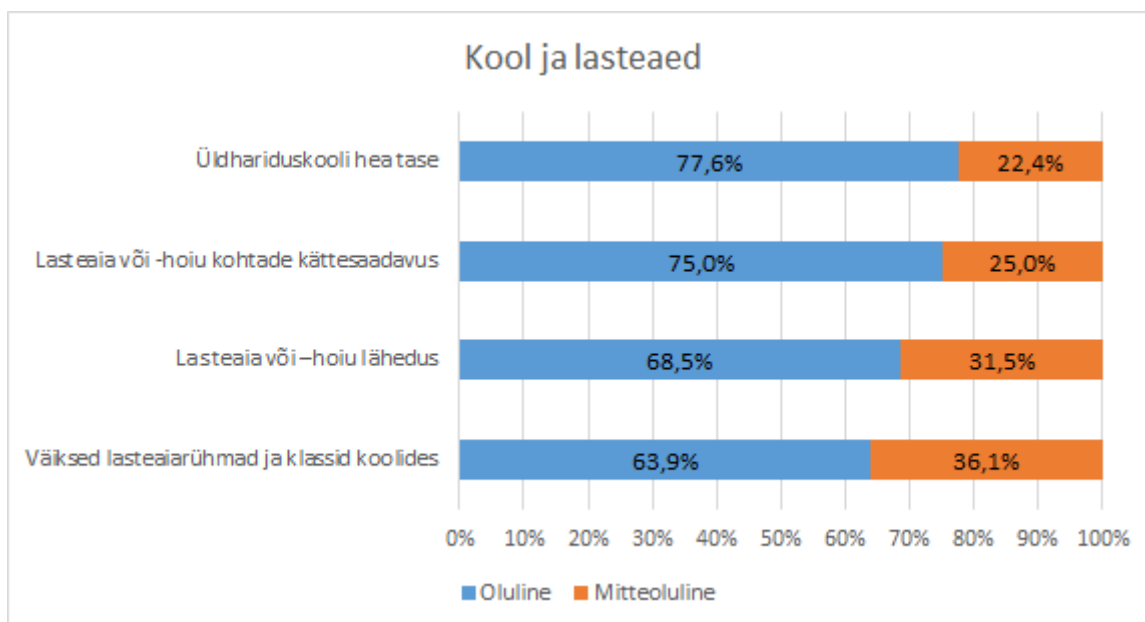
Joonis 35. Vastanute hinnang komponendi kogukond olulisuse kohta maapiirkonnas, % (N=174)

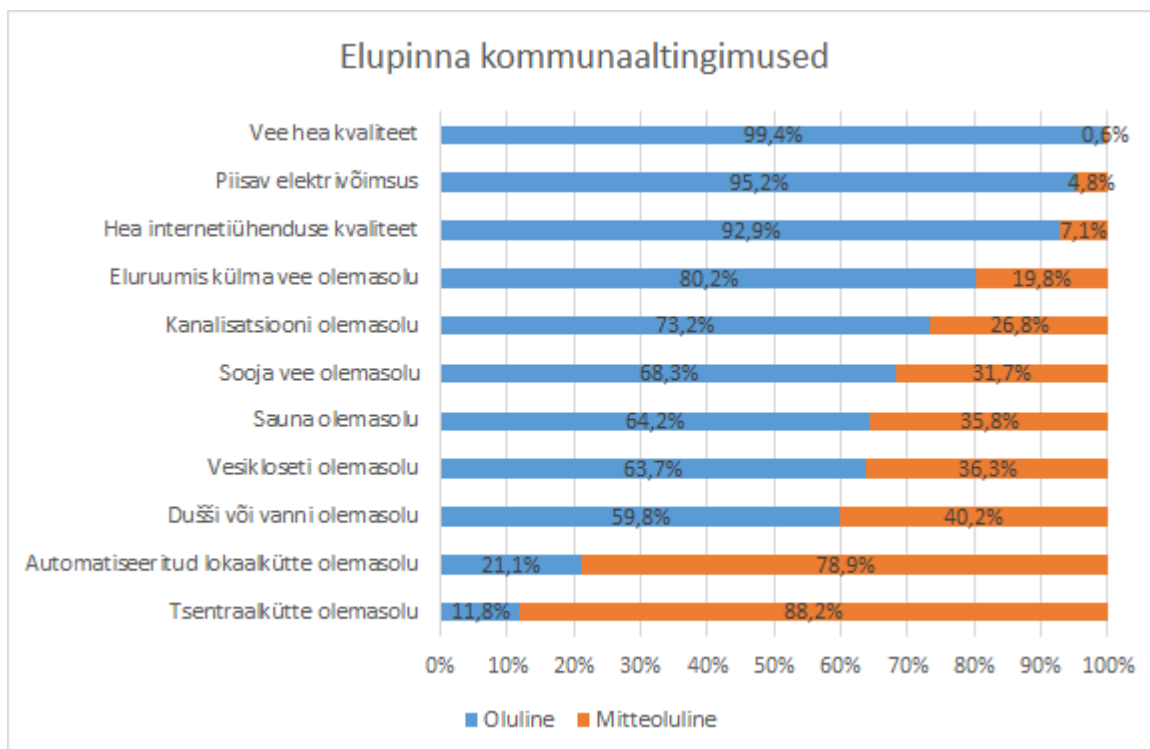
Joonis 36. Vastanute hinnang transport olulisuse kohta maapiirkonnas, % (N=174)

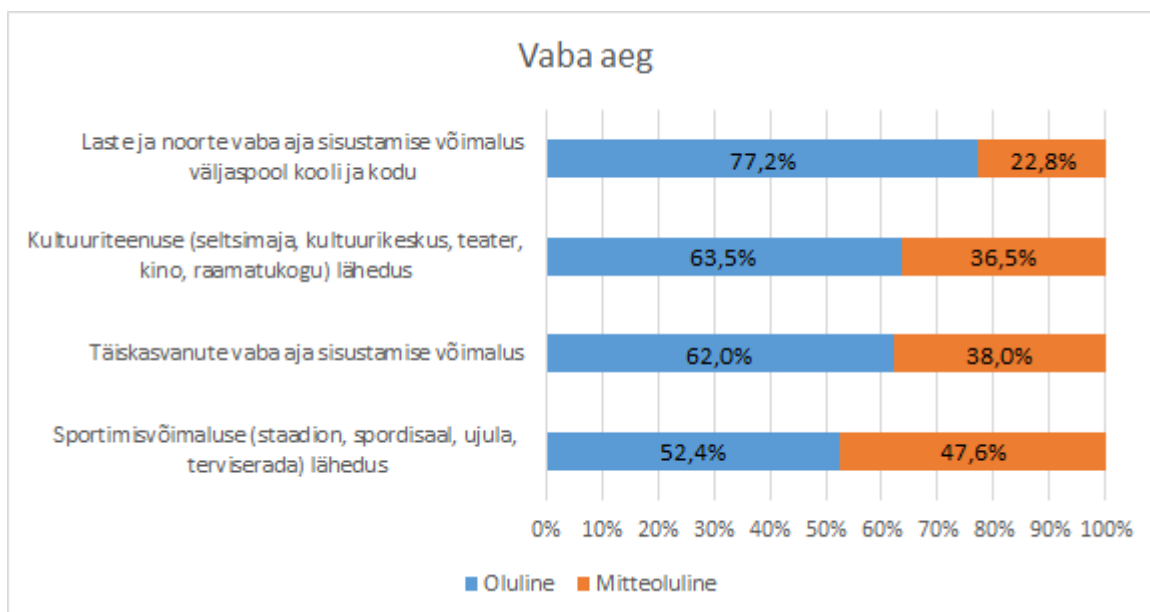
Joonis 37. Vastanute hinnang töökoha olulisuse kohta maapiirkonnas, % (N=174)

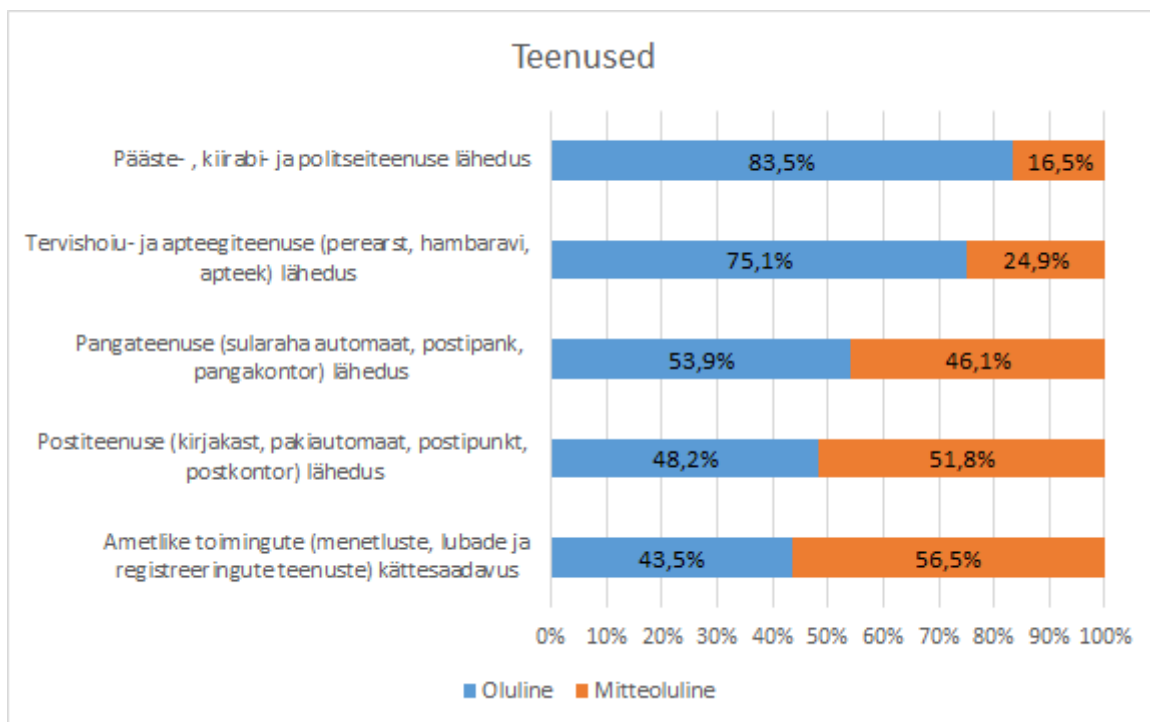
Joonis 38. Vastanute hinnang komponendi kool ja lasteaed olulisuse kohta maapiirkonnas, % (N=174)

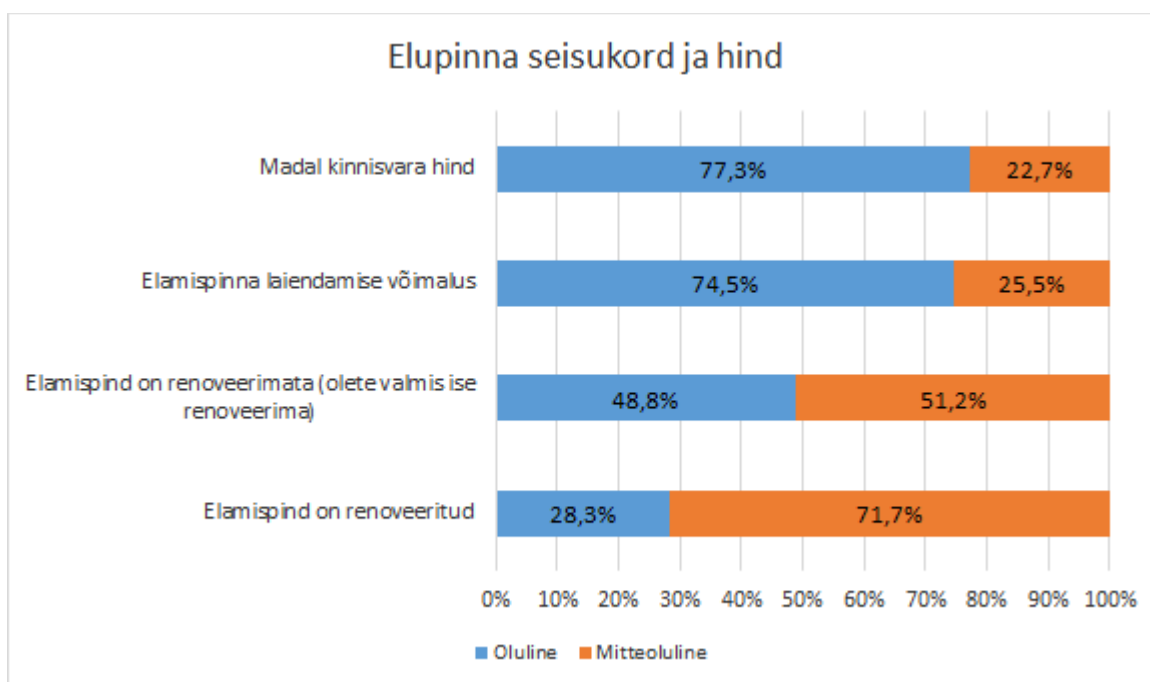
Joonis 39. Vastanute hinnang komponendi elupinna kommunaaltingimused olulisuse kohta maapiirkonnas, % (N=174)

Joonis 40. Vastanute hinnang komponendi vaba aeg olulisuse kohta maapiirkonnas, % (N=174)

Joonis 41. Vastanute hinnang komponendi teenuste läheduse kohta maapiirkonnas, % (N=174)

Joonis 42. Vastanute hinnang komponendi elupinna seisukord ja hind olulisuse kohta maapiirkonnas, % (N=174)

Lisa 3. Uuringus kasutatud küsimustik kaardistamaks maapiirkonda elu- ja ettevõtluskeskkonnana

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse

www.emu.ee
Eesti Maaülikool
Estonian University of Life Sciences
Majandus- ja sotsiaalinstituut
Institute of Economics and Social Sciences

Lugupeetud aktiivse kogukonna elanik!

Eesti Maaülikool koostöös Maaeluministeeriumiga viib läbi uuringu, mille eesmärgiks on analüüsida ja kirjeldada maapiirkonda elu- ja ettevõtluskeskkonnana. Tulemuste põhjal teeb uuringu läbiviija ettepanekuid Maaeluministeeriumile maapiirkonna atraktiivsemaks muutmiseks.

Uuring on anonüümne. Kogutud andmeid kasutatakse vaid üldistatult.

Ette tänades ja heale koostööle lootma jäädes,
EMÜ majandus- ja sotsiaalinstituudi maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Täiendav info: Maria Isabel Runnel, tel 731 3015, e-post maria.isabel.runnel@ut.ee

Isikuandmed

A1. Teie sugu

1. Naine
2. Mees

A2. Teie vanus ...

A3. Milline on Teie haridustase?

1. Põhiharidus
2. Kutseharidus
3. Kesk(eri)haridus
4. Kõrgharidus

A4. Palun märkige oma leibkonnas ...

- A4.1. töötavate täiskasvanute arv ...
- A4.2. mittetöötavate täiskasvanute arv ...
- A4.3. eelkoolialiste laste arv ...
- A4.4. koolialiste laste arv ...

A5. Millises kohalikus omavalitsuses (vallas või linnas) Te elate? Oluline ei ole sissekirjutus, vaid tegelik elukoht.

.....

Elukeskkond

A6. Mitu aastat Te olete elanud maapiirkonnas? Palun summeerige kõik maal elatud aastad kokku. ...

A7. Millist tüüpi elamus hetkel elate?

1. Eramaja (eraldiseisva taluna)
2. Eramaja (asulasisene)
3. Paarismaja
4. Ridaelamu
5. Kortermaja
6. Muu ...

A8. Kuivõrd kirjeldavad järgmised väited Teie praegust eluaset? Palun valige igal real kaks vastusevarianti.

	Kuivõrd nõustud järgmise väitega?				Kui oluline on Teie jaoks nimetatud tegur?			
	Nõustun (1)	Nii ja naa (2)	Ei nõustu (3)	Ei oska öelda (4)	Oluline (1)	Nii ja naa (2)	Ei ole oluline (3)	Ei oska öelda (4)
A8.1. Eluase on ruumikas								
A8.2. Elamispind on heas seisukorras								
A8.3. Elamispinda on võimalik soovi korral laiendada								
A8.4. Hea internetiühenduse kvaliteet								
A8.5. Hea telefonilevi kvaliteet								
A8.6. Kinnisvarahind on kõrge								
A8.7. On olemas kelder								
A8.8. On olemas garaaž								
A8.9. On olemas tsentraalküte								
A8.10. On olemas automatiseeritud lokaalküte								
A8.11. Elektrivõimsus on piisav								

A8.12. Elektrikatkestusi on vähe								
--	--	--	--	--	--	--	--	--

A9. Nimetage alljärgnevast nimekirjast, mis on Teie eluruumis olemas ning kui oluline see Teie jaoks on? Palun valige igal real kaks vastusevarianti.

	Kas Teie eluruumis on järgmised tegurid?				Kui oluline on Teie jaoks, et nimetatud tegur asuks eluruumis?			
	Jah, eluruumis sees (1)	Jah, eluruumist väljas (2)	Ei ole (3)	Ei oska öelda (4)	Oluline (1)	Nii ja naa (2)	Ei ole oluline (3)	Ei oska öelda (4)
A9.1. Külma vesi								
A9.2. Soe vesi								
A9.3. Dušš või vann								
A9.4. Vesiklosett								
A9.5. Kuivkäimla								
A9.7. Saun								
A9.8. Panipaik								

A10. Kuivõrd kirjeldavad järgmised väited Teie praegust elukeskkonda? Palun valige igal real kaks vastusevarianti.

	Kuivõrd nõustud järgmise väitega?				Kui oluline on Teie jaoks nimetatud tegur?			
	Nõustun (1)	Nii ja naa (2)	Ei nõustu (3)	Ei oska öelda (4)	Oluline (1)	Nii ja naa (2)	Ei ole oluline (3)	Ei oska öelda (4)
A10.1. Privaatne elukeskkond								
A10.2. Turvaline elukeskkond								
A10.3. Vaikne ja rahulik elukeskkond								
A10.4. Endale toidu kasvatamise võimalus								
A10.5. Vabadus ise enda elukeskkonda kujundada								

A10.6. Lasteaias või – hoius on piisavalt kohti								
A10.7. Lasteaiarühmad ja klassid koolides on väiksed								
A10.8. Üldhariduskool on hea tasemega								
A10.9. Laste ja noorte vaba aja sisustamise võimalused väljaspool kooli ja kodu on head								
A10.10. Täiskasvanute vaba aja sisustamise võimalused on head								
A10.11. Põhiteenusteni jõudmiseks kulub vähe aega								
A10.12. Transpordile on väiksed kulutused								
A10.13. Ametlike toimingute (menetluste, lubade ja registreeringute teenuste) kättesaadavus on piisav								
A10.14. Sõiduteed on piisava koormustaluvusega								
A10.15. Teede hooldamine talvel on piisav								
A10.17. Töökohtade mitmekesisus on suur								
A10.18. Töökohti on piisavalt								
A10.19. Palgatase on hea								

A11. Kas alljärgnevad teenused asuvad Teie jaoks lähedal või kaugel? Palun valige igal real üks vastusevariant.

	Lähedal (1)	Nii ja naa (2)	Kaugel (3)	Nimetatud teenus puudub (4)	Ei oska öelda (5)
A11.1. Lastehoid					
A11.2. Lasteaed					

A11.3. Algkool					
A11.4. Põhikool					
A11.5. Gümnaasium					
A11.6. Kütusetankla					
A11.7. Pangateenused (sularahaautomaat, postipank, pangakontor)					
A11.8. Postiteenused (kirjakast, pakiautomaat, postipunkt, postkontor)					
A11.9. Tervishoiu- ja apteegiteenused (perearst, hambaravi, apteek)					
A11.10. Pääste-, kiirabi- ja politseiteenused					
A11.11. Sportimisvõimalused (staadion, spordisaal, ujula, terviserada)					
A11.12. Kultuuriteenused (seltsimaja, kultuurikeskus, raamatukogu)					
A11.13. Ühistranspordipeatus					

A12. Kuidas hindate järgmiste tegurite taset enda kogukonnas? Palun valige igal real üks vastusevariant.

	Väga hea (1)	Pigem hea (2)	Nii ja naa (3)	Pigem halb (4)	Kindlasti halb (5)	Ei oska öelda (6)
A12.1. Maaelu populariseerimine (edulugude kajastamine)						
A12.2. Vajaliku info liikumine ja jagamine						
A12.3. Kogukondlik tihe läbikäimine						
A12.4. Aktiivne seltsielu						
A12.5. Atraktiivsed üritused						
A12.6. Uutesse elanikesse toetav suhtumine						
A12.7. Koostöö ettevõtjatega						
A12.8. Koostöö haridusasutustega						

A12.9. Muu						
------------	--	--	--	--	--	--

A13. Kui valisite eelmises küsimuses muu, siis palun täpsustage, mida mõtlesite.

.....

A14. Millised riigipoolsed tegevused soodustavad Teil maale elama jäämist? Palun valige igal real üks vastusevariant.

	Kindlasti soodustab (1)	Pigem soodustab (2)	Nii ja naa (3)	Pigem ei soodusta (4)	Kindlasti ei soodusta (5)	Ei oska öelda (6)
A14.1. Toetusmeetmed elukohtade renoveerimiseks, majapidamiste sisseseadmiseks või uue eluaseme ehitamiseks						
A14.2. Toetusmeetmed maa soetamiseks						
A14.3. Riigimaa eraomandisse andmise võimaldamine						
A14.4. Eluasemelaen riigi tagatisega						
A14.5. Eluasemelaen omaosaluseta (riigi käendus)						
A14.6. Tasuta elektrivõrguga liitumine või elektrivõimsuse tõstmine						
A14.7. Tasuta nõustamisteenused (hoonete renoveerimiseks, ettevõtluse alustamiseks)						
A14.8. Maapiirkondadesse uute töökohtade loomine (riigiasutuste osaline linnast välja kolimine)						
A14.9. Kaugtöökontoris (kodu lähedal) või kodus töötamise võimalus						

A14.10. Maaelu (sh maatööde, -ametite) propageerimine						
A14.11. Maal elamise ja töötamise väärtustamine						
A14.12. Edulugude kajastamine						
A14.13. Maal töötavatele inimestele lisatasu maksmine (nn maakodaniku palk)						
A14.14. Kohalike võrgustike toetamine						
A14.15. Koostöö erinevate ametkondade, ettevõtete ja organisatsioonidega						
A14.16. Huvitegevuse propageerimine ja erinevate võimaluste loomine						
A14.17. Kruusateede muutmine kattega teedeks						
A14.18. Vajaduspõhise ühistranspordi loomine						
A14.19. Isikliku sõiduauto sõidukulu kompenseerimine läbi tuludeklaratsiooni						
A14.20. Muu						

A15. Kui valisite eelmises küsimuses muu, siis palun täpsustage, mida mõtlesite.

.....

Ettevõtluskeskkond

A16. Kuivõrd kirjeldavad järgmised väited Teie piirkonda ettevõtluskeskkonnana? Palun valige igal real kaks vastusevarianti.

	Kuivõrd nõustud järgmiste teguritega?				Kui oluline on Teie jaoks nimetatud tegur?			
	Nõustun (1)	Nii ja naa (2)	Ei nõustu (3)	Ei oska öelda (4)	Oluline (1)	Nii ja naa (2)	Ei ole oluline (3)	Ei oska öelda (4)

A16.1. Ettevõtluse alustamiseks on võimalik taotleda toetust								
A16.2. Ettevõtluse arendamiseks on võimalik taotleda toetust								
A16.3. Võimalus taotleda rahastust ettevõtlushoone või – maa ostmiseks								
A16.4. Pakutakse mitterahalisi toetusi (koolitused, nõustamine)								
A16.5. Kinnisvarahinnad on madalad								
A16.6. Ettevõtluspinnad on heas seisukorras								
A16.7. Palju vabu hooneid, mida on võimalik ümber kujundada ettevõtlushooneteks								
A16.8. Ettevõtluspinda on võimalik soovi korral laiendada								
A16.9. Vee kvaliteet on hea								
A16.10. Vee kättesaadavus on hea								
A16.11. Elektrivõimsus on piisav								
A16.12. Elektrikatkestusi on vähe								
A16.13. Internetiühenduse kvaliteet on hea								
A16.14. Telefonilevi kvaliteet on hea								
A16.15. Teede hooldamine on piisav								
A16.16. Teed on piisava koormustaluvusega								
A16.17. Vahemaade läbimine ei võta palju aega								
A16.18. Vahemaade läbimine ei ole kulukas								

A16.19. Lihtne on leida kvalifitseeritud tööjõudu								
A16.20. Ametkondlik asjaajamine ei võta palju aega								
A16.21. Klientuur on lai								
A16.22. Ostujõud on suur								
A16.23. Muu								

A17. Kui valisite eelmises küsimuses muu, siis palun täpsustage, mida mõtlesite.

.....

A18. Kas Te tegelete ettevõtlusega maapiirkonnas? Valige kõik sobivad vastusevariandid

A18.1. Jah, tegelen praegu → küsimus A20

A18.2. Olen varasemalt tegelenud → küsimus A20

A18.3. Lähima paari aasta jooksul plaanin maal ettevõtlusega tegelema hakata → küsimus A19

A18.4. Ei → küsimus A26

A19. Missugusel tegevusalal Te plaanite ettevõtlusega alustada? → küsimus A26

.....

A20. Millisel tegevusalal Teie praegune ettevõtte tegeleb?

.....

A21. Palun nimetage ettevõtte tegevusala, millega varasemalt tegelesite. (Vastake ainult juhul, kui vastasite küs A18 variant nr 2)

.....

A22. Millises kohalikus omavalitsuses Te tegelete või olete tegelenud nimetatud ettevõtlusega?

.....

A23. Mitu aastat olete ettevõtlusega maapiirkonnas tegelenud? ...

A24. Millist tuge (nii rahaline kui ka mitterahaline) Te olete saanud nimetatud ettevõtluse alustamiseks riigilt ja/või kohalikult omavalitsuselt?

.....

.....

A25. Millist tuge (nii rahaline kui ka mitterahaline) Te olete saanud nimetatud ettevõtluse arendamiseks riigilt ja/või kohalikult omavalitsuselt?

.....

.....

A26. Miks olete pidanud maapiirkonnas ettevõtlusega tegelemise lõpetama? (Vastake ainult juhul, kui vastasite küs A18 variant nr 2)

.....

.....

A27. Millised on Teie soovitud, kuidas saaks maal ettevõtlust toetada?

.....

.....

.....

Toetusskeemid

A28. Kui oluliseks Te peate maaelu arendamisel järgmisi programme, toetusi ja tegevusi?
Palun valige igal real üks vastusevariant.

	Kindlasti on oluline (1)	Pigem on oluline (2)	Nii ja naa (3)	Pigem ei ole oluline (4)	Kindlasti ei ole oluline (5)	Ei oska öelda (6)
A28.1. Hajaasustuse programm						
A28.2. Maale elama algatus ja infoportaal						
A28.3. Noored Setomaale toetusskeem						
A28.4. EASi alustava ettevõtte toetus						
A28.5. Tasuta ettevõtlusnõustamine						
A28.6. SA KredEx tegevused						
A28.7. Külaliikumine Kodukant tegevused						
A28.8. Noorteühingute tegevused						
A28.9. Õpilafirmade programm						
A28.10. Programm „Tõrjutusriski vähendamine ja konkurentsivõime suurendamine“						
A28.11. Noored Kooli programm						
A28.12. Haridusstipendiumid KOV tasandil						
A28.13. Eesti maaelu arengukava 2014-2020 LEADER-meede						

A28.14. Eesti maaelu arengukava 2014-2020 meede noore põllumajandustootja tegevuse alustamine						
A28.15. Eesti maaelu arengukava 2014-2020 mitmekesistamise meede						
A28.16. Eesti maaelu arengukava 2014-2020 meede põllumajanduse ja toidutootmise ja töötlemise investeeringutoetused						

A29. Mil määral Te nõustute järgmiste väidetega? Palun valige igal real üks vastusevariant.

	Kindlasti nõustun (1)	Pigem nõustun (2)	Nii ja naa (3)	Pigem ei nõustu (4)	Kindlasti ei nõustu (5)	Ei oska öelda (6)
A29.1. Info toetuste kohta on ebapiisav						
A29.2. Noortele suunatud riiklikult koordineeritud programme ja toetusmeetmeid on vähe						
A29.3. Noortele suunatud riiklikud toetusmeetmed ei ole kõigile kättesaadavad						
A29.4. Riiklikud toetusmeetmed ei aita maal elavat noort või maale elama asuda soovijat						
A29.5. Ettevõtlust toetavaid programme on vähe						
A29.6. Noortele suunatud toetusmeetmed on ministeeriumite vahel killustunud						

Noored Setomaale toetusskeem 2015

A30. Kas Te olete Noored Setomaale toetusskeemist toetust taotlenud?

1. Jah, sain toetust
2. Jah, kuid toetust ei saanud
3. Ei ole toetust taotlenud → küsimus A34

A31. Mis võiks Teie arvates Noored Setomaale toetuskeemis teisiti olla?

	Kindlasti nõustun (1)	Pigem nõustun (2)	Nii ja naa (3)	Pigem ei nõustu (4)	Kindlasti ei nõustu (5)	Ei oska öelda (6)
A31.1. Taotleja ülemine vanusepiir (21-40 eluaastat) võiks kõrgem olla						
A31.2. Taotleja omafinantseeringu alammäär võiks kehtestatust (33,33%) madalam olla						
A31.3. Maksimaalne toetussumma võiks kõrgem olla						
A31.4. Muu						

A32. Palun kommenteerige eelmise küsimuse vastuseid.

.....
.....

A33. Kui Teil on veel täiendavad ettepanekuid, siis saate need lisada siia.

.....
.....
.....
.....

Täname Teid küsimustikule vastamast!

Lisa 4. Uuringus kasutatud küsimustik kaardistamaks maal elada soovijate soove ja vajadusi seoses elu- ja ettevõtluskeskkonnaga

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse

www.emu.ee
Eesti Maaülikool
Estonian University of Life Sciences
Majandus- ja sotsiaalinstituut
Institute of Economics and Social Sciences

Lugupeetud messi „Maale elama“ külastaja!

Eesti Maaülikool koostöös Maaeluministeeriumiga uurib maapiirkonda (vallad, va Tallinnaga piirnevad vallad ning kuni 4000 elanikuga väikelinnad) noorte elu- ja ettevõtluskeskkonnana. Küsimustiku eesmärk on kaardistada maal elada soovijate vajadused ja soovid elamistingimuste, elukeskkonna ja ettevõtluskeskkonna osas. Tulemuste põhjal teeb uuringu läbiviija ettepanekuid Maaeluministeeriumile maapiirkonna atraktiivsemaks muutmiseks.

Uuring on anonüümne. Kogutud andmeid kasutatakse vaid üldistatult. Küsimustiku täitmine võtab aega u 15-20 minutit.

Ette tänades ja heale koostööle lootma jäädes,
EMÜ majandus- ja sotsiaalinstituudi maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Täiendav info: Maria Isabel Runnel, tel 731 3015, e-post maria.runnel@emu.ee

Isikuandmed

M1. Teie sugu

- 3. Naine
- 4. Mees

M2. Teie vanus ...

M3. Milline on Teie haridustase?

- 5. Põhiharidus
- 6. Kutseharidus
- 7. Kesk(eri)haridus
- 8. Kõrgharidus

M4. Palun märkige oma leibkonnas ...

- M4.1.** töötavate täiskasvanute arv ...
- M4.2.** mittetöötavate täiskasvanute arv ...
- M4.3.** eelkooliealiste laste arv ...
- M4.4.** kooliealiste laste arv ...

M5. Millises kohalikus omavalitsuses (vallas või linnas) Te elate? Oluline ei ole sissekirjutus, vaid tegelik elukoht.

.....
Eluase ja elukeskkond

M6. Kas Te soovite tulevikus maale elama asuda?

1. Juba elan maal (M8 jääb vahele)
2. Jah, olen otsustanud paari aasta jooksul maale elama asuda
3. Jah, olen kaalunud, kuid ei ole veel päris täpselt kõike läbi mõelnud
4. Mul ei ole plaanis maale elama asuda (M7, M8 jääb vahele)
5. Ei oska öelda
6. Muu ...

M7. Millist elamutüüpi eelistaksid, kui elaksid maal? Või kui elate juba maal, siis millises elamutüübis.

7. Eramaja (eraldiseisva taluna)
8. Eramaja (asulasisene)
9. Paarismaja
10. Ridaelamu
11. Kortermaja
12. Muu ...

M8. Palun nimetage konkreetne kohalik omavalitsus (vald või linn) või kirjeldage looduskeskonda, kuhu sooviksite elama asuda?

.....

M9. Palun nimetage kolm tegurit, mis motiveeriksid Teid maale elama kolima või maale jääma?

M9.1. ...

M9.2. ...

M9.3 ...

M10. Palun nimetage kolm tegurit, mis Teie arvates maal elamist takistavad?

M10.1 ...

M10.2 ...

M10.3 ...

M11. Millised tegurid on Teie jaoks olulised maal elukeskkonna valiku tegemisel? Palun valige igal real üks vastusevariant.

	Kindlasti on oluline (1)	Pigem on oluline (2)	Nii ja naa (3)	Pigem ei ole oluline (4)	Kindlasti ei ole oluline (5)	Ei oska öelda (6)
M11.1. Privaatne elukeskkond						
M11.2. Turvaline elukeskkond						

M11.3. Vaikne ja rahulik elukeskkond						
M11.4. Looduskeskkonna vahetu lähedus						
M11.5. Endale toidu kasvatamise võimalus						
M11.6. Suurem võimalus ise enda elukeskkonda kujundada						
M11.7. Lasteaia või -hoiu lähedus						
M11.8. Lasteaia või -hoiu kohtade kättesaadavus						
M11.9. Väiksed lasteaiarühmad ja klassid koolides						
M11.10. Üldhariduskooli hea tase						
M11.11. Laste ja noorte vaba aja sisustamise võimalus väljaspool kooli ja kodu						
M11.12. Täiskasvanute vaba aja sisustamise võimalus						
M11.13. Lühikesed vahemaad põhiteenusteni jõudmiseks						
M11.14. Väiksed transpordikulud						
M11.15. Kütusetankla lähedus						
M11.16. Pangateenuse (sularaha automaat, postipank, pangakontor) lähedus						
M11.17. Postiteenuse (kirjakast, pakiautomaat, postipunkt, postkontor) lähedus						
M11.18. Tervishoiu- ja apteegiteenuse (perearst, hambaravi, apteek) lähedus						
M11.19. Pääste-, kiirabi- ja politseiteenuse lähedus						

M11.20. Sportimisvõimaluse (staadion, spordisaal, ujula, terviserada) lähedus						
M11.21. Kultuuriteenuse (seltsimaja, kultuurikeskus, teater, kino, raamatukogu) lähedus						
M11.22. Ametlike toimingute (menetluste, lubade ja registreeringute teenuste) kättesaadavus						
M11.23. Sõiduteede hea olukord						
M11.24. Teede piisav hooldamine (nii suvel kui talvel)						
M11.25. Vajaduspõhine ühistransport						
M11.26. Ühistranspordi peatuse lähedus						
M11.27. Töökohtade mitmekesisus						
M11.28. Töökohtade paljusus						
M11.29. Kõrge palgatase						
M11.30. Muu (kirjutage täpsustus järgmise küsimuse vastuseks)						

M12. Kui valisite eelmises küsimuses muu, siis palun täpsustage, mida mõtlesite.

.....

M13. Millised tegurid on Teie jaoks olulised maal eluaseme valiku tegemisel? Palun valige igal real üks vastusevariant.

	Kindlasti on oluline (1)	Pigem on oluline (2)	Nii ja naa (3)	Pigem ei ole oluline (4)	Kindlasti ei ole oluline (5)	Ei oska öelda (6)
M13.1. Elamispind on renoveeritud						
M13.2. Elamispind on renoveerimata (olete valmis ise renoveerima)						

M13.3. Elamispinna laiendamise võimalus						
M13.4. Eluruumis külma vee olemasolu						
M13.5. Sooja vee olemasolu						
M13.6. Vee hea kvaliteet						
M13.7. Dušši või vanni olemasolu						
M13.8. Vesikloseti olemasolu						
M13.9. Kanalisatsiooni olemasolu						
M13.10. Sauna olemasolu						
M13.11. Tsentraalkütte olemasolu						
M13.12. Automatiseeritud lokaalkütte olemasolu						
M13.13. Piisav elektrivõimsus						
M13.14. Hea internetiühenduse kvaliteet						
M13.15. Madal kinnisvara hind						
M13.16. Muu (kirjutage täpsustus järgmise küsimuse vastuseks)						

M14. Kui valisite eelmises küsimuses muu, siis palun täpsustage, mida mõtlesite.

.....

M15. Millised kohaliku kogukonna tegevused soodustaksid Teil maale kolimist või maale elama jäämist? Palun valige igal real üks vastusevariant.

	Kindlasti soodustab (1)	Pigem soodustab (2)	Nii ja naa (3)	Pigem ei soodusta (4)	Kindlasti ei soodusta (5)	Ei oska öelda (6)
M15.1. Maaelu populariseerimine						
M15.2. Edulugude kajastamine						

M15.3. Kogukondlik tihe läbikäimine						
M15.4. Aktiivne seltsielu						
M15.5. Atraktiivsed üritused						
M15.6. Uutesse elanikesse toetav suhtumine						
M15.7. Koostöö ettevõtjatega						
M15.8. Koostöö haridusasutustega						
M15.9. Muu (kirjutage täpsustus järgmise küsimuse vastuseks)						

M16. Kui valisite eelmises küsimuses muu, siis palun täpsustage, mida mõtlesite.

.....

M17. Millised riigipoolsed tegevused soodustavad Teil maale kolimist või maale elama jäämist? Palun valige igal real üks vastusevariant.

	Kindlasti soodustab (1)	Pigem soodustab (2)	Nii ja naa (3)	Pigem ei soodusta (4)	Kindlasti ei soodusta (5)	Ei oska öelda (6)
M17.1 Toetusmeetmed elukohtade renoveerimiseks, majapidamiste sisseseadmiseks või uue eluaseme ehitamiseks						
M17.2 Toetusmeetmed maa soetamiseks						
M17.3 Riigimaa eraomandisse andmise võimaldamine						
M17.4 Eluasemelaen riigi tagatisega						
M17.5 Eluasemelaen omaosaluseta (riigi käendus)						

M17.6 Tasuta elektrivõrguga liitumine või elektrivõimsuse tõstmine						
M17.7 Tasuta nõustamisteenused (hoonete renoveerimiseks, ettevõtluse alustamiseks)						
M17.8 Maapiirkondadesse uute töökohtade loomine (riigiasutuste osaline linnast välja kolimine)						
M17.9 Kaugtöökontoris (kodu lähedal) või kodus töötamise võimalus						
M17.10 Maaelu (sh maatööde, -ametite) propageerimine						
M17.11 Maal elamise ja töötamise väärtustamine						
M17.12 Maaelu populariseerimine (edulugude kajastamine)						
M17.13 Maal töötavatele inimestele lisatasu maksmine (nn maakodaniku palk)						
M17.14 Kogukonna võrgustike ja tegevuste toetamine						
M17.15 Koostöö erinevate ametkondade, ettevõtete ja organisatsioonidega						
M17.16 Huvitegevuse propageerimine ja erinevate võimaluste loomine						
M17.17 Kruusateede muutmine kõvakattega teedeks						
M17.18 Vajaduspõhise ühistranspordi loomine						
M17.19 Isikliku sõiduauto sõidukulu kompenseerimine läbi tuludeklaratsiooni						

M17.20 Muu (kirjutage täpsustus järgmise küsimuse vastuseks)						
---	--	--	--	--	--	--

M18. Kui valisite eelmises küsimuses muu, siis palun täpsustage, mida mõtlesite.

.....

Ettevõtluskeskkond

M19. Kas Te tegelete ettevõtlusega maapiirkonnas?

1. Jah, tegelen hetkel
2. Jah, olen varem tegelenud
3. Ei, kuid lähima paari aasta jooksul planeerin maal ettevõtlusega tegelema hakata
4. Ei → KÜSIMUS M21

M20. Missugusel tegevusalal Te tegutsesite, tegutsete või plaanite ettevõtlusega alustada?

.....

M21. Millised tegurid (sh meetmed) soodustaksid Teil ettevõtte rajamist maapiirkonda?

Palun valige igal real üks vastusevariant.

	Kindlasti soodustab (1)	Pigem soodustab (2)	Nii ja naa (3)	Pigem ei soodusta (4)	Kindlasti ei soodusta (5)	Ei oska öelda (6)
M21.1. Toetus maapiirkonnas ettevõtluse alustamiseks (riigipoolne osakapital, kapitalisüst)						
M21.2. Toetus maapiirkonnas ettevõtluse arendamiseks (investeeringud, turuleidmise ja reklaami toetus)						
M21.3. Soodsamad laenud maapiirkonna ettevõtetele						
M21.4. Madalamad ressursitasud (nt maamaks, kaevandustasu)						
M21.5. Maapiirkonna ettevõtte tööjõumaksu katmine riigi poolt						
M21.6. Maaettevõtete eelistamine toetusmeetmetes (va Eesti						

maaelu arengukava 2014-2020 toetused)						
M21.7. Võimalus taotleda toetust ettevõtlushoone või – maa ostmiseks						
M21.8. Elektriliitumise või elektrivõimsuse tõstmise toetamine						
M21.9. Tasuta nõustamisteenuse ja koolituste pakkumine						
M21.10. Maaettevõtluse populariseerimine (edulugude kajastamine)						
M21.11. Teede korrashoid ja koormustaluvuse suurendamine						
M21.12. Muu (kirjutage täpsustus järgmise küsimuse vastuseks)						

M22. Kui valisite eelmises küsimuses muu, siis palun täpsustage, mida mõtlesite.

.....

M23. Millised tegurid takistavad ettevõtte alustamist maapiirkonnas? Palun valige igal real üks vastusevariant.

	Kindlasti takistab (1)	Pigem takistab (2)	Nii ja naa (3)	Pigem ei takista (4)	Kindlasti ei takista (5)	Ei oska öelda (6)
M23.1. Teed on hooldamata						
M23.2. Teed on ebapiisava koormustaluvusega						
M23.3. Elektriühendus on puudu või katkendlik						
M23.4. Veele ligipääs on halb						
M23.5. Vee kvaliteet on halb						
M23.6. Halb interneti ja telefonilevi						

M23.7. Hooned on halvas seisukorras						
M23.8. Pikkade vahemaade läbimiseks kulub palju aega						
M23.9. Suurem kulu transpordile						
M23.10. Raske leida kvalifitseeritud tööjõudu						
M23.11. Ametkondlik asjaajamine võtab palju aega						
M23.12. Teenustele väike klientuur ja madal ostujõud						
M23.13. Muu (kirjutage täpsustus järgmise küsimuse vastuseks)						

M24. Kui valisite eelmises küsimuses muu, siis palun täpsustage, mida mõtlesite.

.....

M25. Kui Teil on veel täiendavad ettepanekuid, siis saate need lisada siia.

.....
.....
.....
.....
.....

Täname Teid küsimustikule vastamast!

Lisa 5. Noortele, maaelule ja –ettevõtlusele suunatud meetmed

Valdkond	Dokument	Meede/programm/tegevus
Ettevõtluse rahaline tugi	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	4.2.6. Start-up ettevõtluse hoogustamine. Soodustame struktuurset muutust ettevõtluses, toetades uute innovaatiliste ettevõtete asutamist ja kasvamist kasvuvaldkondades
	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	4.4.1. Arenguvajaduste välja selgitamine ja ettevõtete arendustegevused
	Eesti maaelu arengukava 2014-2020	6.1. Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine
	Eesti maaelu arengukava 2014-2020	6.4. Investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas
	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	5.3. Loomemajanduse arendamise toetusmeede
Ettevõtluse alane nõustamine	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	5.1.1. Nõustamine Maakondlikes arenduskeskustes
	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	5.1.4. Ettevõtlusteadlikkus
Turismindusettevõtluse arendamine	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	5.1.5. Turisminõudluse suurendamine
	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	5.1.6. Turismitoodete arenduse juhtimine
	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	5.1.7. Turismiettevõtete ärimudelite arendamine
	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	5.1.8. Rahvusvaheliselt huvipakkuvate turismiatraktsioonide ja toetava taristu väljaarendamine
Eluruumide parandamine	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	6.1.1. Korterelamute rekonstrueerimise toetamine
	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	6.1.2. Liginullenergiahoone ehitusprojektide koostamise toetamine
	Setomaa arengu programm	Pilootprogramm "Noored Setomaale"
	Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 rakendusplaani 2014-2017 alusel	1.5.2. Hajaasustuse programm
Eluruumide parandamine: küte	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	6.2.1. Kaugküttekatelde renoveerimine ja kütuse vahetus

	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	6.2.2. Amortiseerunud ja ebaefektiivse soojustorustiku renoveerimine
	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	6.2.3. Soojusmajanduse arengukava koostamine
	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	6.2.4. Lokaalsete küttelahenduste ehitamine kaugküttelahenduse asemel
Vaba aja sisustamine, v. a sport	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi arengukava 2016-2019	Riiklik tegevustoetuse programm
	Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	3.8.1; 3.8.2; 3.8.3 3.8.1. „Rahvaraamatukogude ülesanded ning rahastamise põhimõtted vajavad kaasajastamist, võttes senisest enam arvesse konkreetse maakonna eripära“, 3.8.2. „Oluline on suurendada regionaalset väärtkirjanduse, kultuuriajakirjanduse ning e-raamatute kättesaadavust“ ja 3.8.3 „Infoühiskonnas muutuvad kasutajate vajadused ja ootused raamatukoguteenusele“
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Maakonnaraamatukogudele nende ülesannete täitmiseks vajalik toetus
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Raamatukogude arenguks soodsate tingimuste loomine ja rahvaraamatukogu töötajate järjepidev erialane täiendkoolitus
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Taotlusvoor „Raamatukogude arendamine“
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Hasartmängumaksu Nõukogu toetused
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Teatri- ja kontserdimajad väljaspool Tallinat ja Tartut
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal“

	valitsemisala arengukava 2016-2019	
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Vähekindlustatud lastele teatrikülastuste korraldamine
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Taotlusvoor „Etenduskunstide arendustegevused“
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Taotlusvoor „Muusikafestivalid, -korraldajad ja – kollektiivid“
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Taotlusvoor "Kunstigaleriid"
	VV 2015-2019 tegevusprogramm	Laste ja noorte huvitegevuse toetamine
Vaba aja sisustamine: sport	Spordipoliitika põhialused aastani 2030, VV tegevusprogramm 2015-2019, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Treenerite tööjõukulude toetus
	Spordipoliitika põhialused aastani 2030, VV tegevusprogramm 2015-2019, Kultuuriministeeriumi arengukava 2016-2019	Liikumisharrastuse toetus
	Spordipoliitika põhialused aastani 2030, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Maakonna spordiliidu tegevustoetus
	Spordipoliitika põhialused aastani 2030, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Iga-aastane tegevustoetus
	Spordipoliitika põhialused aastani 2030, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Ujumise algõpetuse toetamine
	Spordipoliitika põhialused aastani 2030,	Spordiobjektide arendamine

	Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	
	Spordipoliitika põhialused aastani 2030, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Maakondlike regionaalsete tervisespordikeskuste toetamine
	Spordipoliitika põhialused aastani 2030, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Rahvusvaheliste võistluste ja ürituste läbiviimine Eestis
	Spordipoliitika põhialused aastani 2030, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Noortesporti arendamine
Kogukond: sotsiaalne läbikäimine	Lõimuv Eesti 2020	2.1.3. Ühiskondlikku sidusust toetavad programmid noortele
	Lõimuv Eesti 2020	2.1.4. Keeleõpe noortelaagrites- ja peredes
	Lõimuv Eesti 2020	5.1.1. Toetatakse noorte omaalgatust ja noorteprojekte
	Lõimuv Eesti 2020	5.1.2. Arendatakse uusi ja toetatakse traditsioonilisi osalusvorme noortele
	Lõimuv Eesti 2020	5.1.3. Koolitatakse ja nõustatakse noorsootöötajaid
	Noortevaldkonna arengukava 2014-2020	3.1. Noorte aktiivse osaluse toetamine kogukonnas ja otsustes
Kogukond: kultuur	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Pärandivaderite pilootprojekt
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Seitse kultuuriruumide programmi - Peipsiveere kultuuriprogramm 2013-2016, Setomaa kultuuriprogramm 2014-2018, kultuuriprogramm "Saarte pärimuslik kultuurikeskkond" 2015-2019, Vana Võrumaa kultuuriprogramm 2014-2017, Mulgimaa kultuuriprogramm 2014-2017, kultuuriprogramm "Kihnu kultuuriruum" 2014-2017, Virumaa pärimuskultuuri programm 2015-2019
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Rahvakultuuri maakondlik toetus
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi	Rahvakultuuri mentorprogramm

	valitsemisala arengukava 2016-2019	
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi arengukava 2016-2019	Riiklik tegevustoetuse programm
	Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	3.7.3. Oluline on tagada lastele ja kooliõpilastele võimalused Eesti muuseumide ja näituseasutuste külastamiseks
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020	34.4. Alla 9-aastaste laste tasuta näitusekülastusega seotud kulude kompenseerimine
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Tagada lastele ja kooliõpilastele üle Eesti paremad võimalused Eesti muuseumide ja näituseasutuste külastamiseks
	Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	3.8.1; 3.8.2; 3.8.3 3.8.1. „Rahvaraamatukogude ülesanded ning rahastamise põhimõtted vajavad kaasajastamist, võttes senisest enam arvesse konkreetse maakonna eripära“, 3.8.2. „Oluline on suurendada regionaalset väärtkirjanduse, kultuuriajakirjanduse ning e-raamatute kättesaadavust“ ja 3.8.3 „Infoühiskonnas muutuvad kasutajate vajadused ja ootused raamatukoguteenusele“
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Maakonnaraamatukogudele nende ülesannete täitmiseks vajalik toetus toetust
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Raamatukogude arenguks soodsate tingimuste loomine ja rahvaraamatukogu töötajate järjepidev erialane täiendkoolitus
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Taotlusvoor „Raamatukogude arendamine“
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Hasartmängumaksu Nõukogu toetused
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Teatri- ja kontserdimajad väljaspool Tallinnat ja Tartut

	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal“
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Vähekindlustatud lastele teatrikülastuste korraldamine
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Taotlusvoor „Etenduskunstide arendustegevused“
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Taotlusvoor „Muusikafestivalid, -korraldajad ja –kollektiivid“
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Taotlusvoor "Kunstigaleriid"
	Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2019	Eesti Kultuurkapitali valdkondlikud sihtkapitalid
	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	5.3. Loomemajanduse arendamise toetusmeede
Teenused: turvalisus	Siseturvalisuse arengukava 2015-2020	Turvalisemad kogukonnad
Teenused: lastehoid	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	2.1.1. Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine
	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	2.1.2. Lapsehoiukohtade loomine ja teenusepakumise toetamine 0–7-aastastele lastele
Teenused: IKT	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	1.3.2. Koolide IKT taristu. Kaasaegse ning uuendusliku õppevara arendamine ja kasutuselevõtt. Õppija õpioskuste tulemusliku omandamise toetamine ning õpetaja töötingimuste parendamine
	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	1.6.3. Digitaalse kirjaoskuse suurendamine. Kutse ja erialase kvalifikatsiooniga täiskasvanute osakaal on suurenenud ja elukestva õppe võtmepädevused paranenud

	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	4.2.4. Riigi rahastatavad koostööstruktuurid (näiteks klastritele ja tehnoloogiaarenduskeskustele)
Töö: nõustamis- ja teavitustegevus	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	3.2. Tööturuteenused tagamaks paremaid võimalusi hõives osalemiseks: tööturгу tutvustavad töötoad
	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	3.2. Tööturuteenused tagamaks paremaid võimalusi hõives osalemiseks: mobiilne nõustamine
	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	3.1.1. Tööturuteenuste osutamine töövõimereformi sihtrühmale
	Noortevaldkonna arengukava 2014-2020	2.1. Noorte kaasamise suurendamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine
Töö: töövõimaluste loomine	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	3.2. Tööturuteenused tagamaks paremaid võimalusi hõives osalemiseks: minu esimene töökoht
	Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020	3.2. Tööturuteenused tagamaks paremaid võimalusi hõives osalemiseks: mobiilsustoetus